

Faculteit Letteren en Wijsbegeerte

Vakgroep Nederlandse Taalkunde

**Talige variatie in Vlaanderen:
het (tussen)taalgebruik van kinderen in de jeugdbeweging**

Promotor: prof. dr. Johan De Caluwe
Academiejaar: 2010-2011

Masterscriptie voorgelegd aan de Faculteit
Letteren en Wijsbegeerte voor het
verkrijgen van de graad van “Master in de
taal- en letterkunde, twee talen
(Nederlands – Spaans)”, door Inge Van
Lancker

Woord vooraf

Een masterscriptie schrijven is geen gemakkelijke opgave. Gelukkig kon ik rekenen op de hulp en steun van heel wat personen, die ik hier dan ook graag zou bedanken.

Een eerste woord van dank gaat uit naar de promotor van deze scriptie, prof. dr. Johan De Caluwe. Als specialist in het onderzoek naar de Vlaamse tussentaal was hij de geknipte persoon om mijn masterscriptie te begeleiden. Hij liet me de vrijheid het onderzoek zelf uit te werken, maar stuurde bij waar nodig. Hij wees me op interessante elementen in het onderzoek, die ik dan zo veel mogelijk zelfstandig kon uitwerken. Ook voor de zeer nauwkeurige revisie van de neerslag van het onderzoek, wil ik professor De Caluwe hartelijk bedanken.

Ook prof. dr. Magda Devos en prof. dr. Jacques Van Keymeulen verdienen een woord van dank. Bij deze dialectologen kon ik immers terecht met al mijn vragen over de dialectkenmerken die ik in het onderzochte taalmateriaal aantrof, hun verspreiding in het Vlaamse taallandschap en hun syntactische gedrag.

In mijn zoektocht naar het meest geschikte opnamemateriaal kon ik ook rekenen op professionele hulp. Mijn oprechte dank gaat uit naar dhr. Jürgen Jaspers, die mij de meest adequate opnameapparatuur aanraadde.

Ik wil ook alle kinderen van de tak “Jongknappen” (dat zijn de negen- à tienjarigen) van KSA Mater en hun ouders bedanken voor hun medewerking aan het onderzoek. De leidsters en leider van die tak verdienen ook een woord van dank. Zij zorgden er immers voor dat het maken van de opnames perfect kon verlopen.

Ten slotte wil ik Delphine Desmet en Wouter Cnudde bedanken voor het nalezen van deze scriptie.

Inhoud

Woord vooraf	2
Lijst van figuren, tabellen en grafieken.....	5
1. Inleiding	8
1.1. Doel en relevantie van het onderzoek	8
1.2. Tussentaal in Vlaanderen	9
1.2.1. De typologie van Auer	9
1.2.2. De verkettering van de tussentaal.....	10
1.2.3. De beschrijving van de omgangstaal in Vlaanderen	12
1.2.4. Conclusie: diaglossie of diglossie met dialectverlies?	14
2. Onderzoeksopzet en -methode	15
2.1. Materiaal verzamelen	15
2.1.1. De talige achtergrond van de kinderen.....	15
2.1.2. Opnames van spontaan taalgebruik.....	17
2.2. De verwerking van de gegevens.....	20
2.2.1. Selectie van een klein groepje kinderen	20
2.2.2. Transcripties	24
2.3. Tussentaalkenmerken	27
2.3.1. Kwantitatief onderzochte kenmerken.....	27
2.3.2. Overige tussentaalkenmerken.....	30
2.4. Tussentaalindexen	33
2.5. Onderzoeksopzet en -methode: samenvatting.....	35
3. De resultaten van het onderzoek	37
3.1. De verzamelde informatie	37
3.1.1. De informatie verzameld aan de hand van de spelletjes	37
3.1.2. De informatie verzameld aan de hand van de vragenlijsten.....	39
3.2. Tussentaalgebruik bij kinderen van 9 à 10 jaar oud.....	44

3.2.1. Opmerkingen vooraf	44
3.2.2. Kind S.....	46
3.2.3. Kind Q.....	54
3.2.4. Kind R	64
3.2.5. Kind C	74
3.2.6. Kind J	84
3.2.7. Kind L	94
3.2.8. Kind A.....	104
3.2.9 Vergelijking van de zeven kinderen	111
4. Conclusies	119
4.1. Terminologie	119
4.2. Evaluatie van het onderzoek.....	120
4.3. Resultaten en perspectieven voor verder onderzoek	120
Bibliografie.....	125
Bijlagen	129
Cd-rom met geluidsopnames en transcripties	

Lijst van figuren, tabellen en grafieken

Figuur 1: Model Geeraerts (2001).....	13
Figuur 2: Model De Caluwe (2009)	13
Tabel 1: Tussentaalscores en tussentaalindex spontaan taalgebruik kind Q.....	34
Tabel 2: Informatie over de talige achtergrond van de 17 kinderen verzameld aan de hand van twee spelletjes	38
Tabel 3: Het taalgebruik van de kinderen in verschillende situaties zoals gerapporteerd door de ouders en de kinderen zelf.....	43
Tabel 4: Tussentaalscores en tussentaalindex spontaan taalgebruik kind S.....	47
Tabel 5: Tussentaalscores en tussentaalindex ontbijtgesprek kind S.....	49
Tabel 6: Gerapporteerde taalgedrag kind S	54
Tabel 7: Tussentaalscores en tussentaalindex “Taboe” kind Q.....	55
Tabel 8: Tussentaalscores en tussentaalindex spontaan taalgebruik kind Q.....	57
Tabel 9: Tussentaalscores en tussentaalindex ontbijtgesprek kind Q	60
Tabel 10: Gerapporteerde taalgedrag kind Q	64
Tabel 11: Tussentaalscores en tussentaalindex “Taboe” kind R.....	65
Tabel 12: Tussentaalscores en tussentaalindex spontaan taalgebruik kind R	66
Tabel 13: Tussentaalscores en tussentaalindex tafelgesprek kind R.....	69
Tabel 14: Gerapporteerde taalgedrag kind R	74
Tabel 15: Tussentaalscores en tussentaalindex “Taboe” kind C.....	75
Tabel 16: Tussentaalscores en tussentaalindex spontaan taalgebruik kind C	76
Tabel 17: Tussentaalscores en tussentaalindex ontbijtgesprek kind C	79
Tabel 18: Gerapporteerde taalgedrag kind C	84
Tabel 19: Tussentaalscores en tussentaalindex “Taboe” kind J.....	85
Tabel 20: Tussentaalscores en tussentaalindex spontaan taalgebruik kind J	87
Tabel 21: Tussentaalscores en tussentaalindex tafelgesprek kind J.....	89
Tabel 22: Gerapporteerde taalgedrag kind J	94
Tabel 23: Tussentaalscores en tussentaalindex “Taboe” kind L.....	95
Tabel 24: Tussentaalscores en tussentaalindex spontaan taalgebruik kind L	97
Tabel 25: Tussentaalscores en tussentaalindex ontbijtgesprek kind L.....	100
Tabel 26: Gerapporteerde taalgedrag kind L	103
Tabel 27: Tussentaalscores en tussentaalindex spontaan taalgebruik kind A.....	104

Tabel 28: Tussentaalscores en tussentaalindex ontbijtgesprek kind A	107
Tabel 29: Gerapporteerd taalgedrag kind A	111
Tabel 30: Tussentaalindexen voor de zeven onderzochte kinderen in de drie onderzochte situaties.....	111
Tabel 31: Totale frequentie en tussentaalscores kenmerken	115
Grafiek 1: De taal waarin de ouders opgevoed werden.....	40
Grafiek 2: De taal die de ouders spreken met hun partner	41
Grafiek 3: De taal die de ouders spreken met hun kind	41
Grafiek 4: Het taalgebruik van de kinderen op de speelplaats en op een activiteit van de jeugdbeweging, zoals gerapporteerd door de ouders	42
Grafiek 5: Het taalgebruik van de kinderen tegen broer(s) en/of zus(sen) zoals gerapporteerd door de ouders	42
Grafiek 6: Tussentaalscores spontaan taalgebruik kind S	47
Grafiek 7: Tussentaalscores ontbijtgesprek kind S	50
Grafiek 8: Tussentaalscores “Taboe” kind Q	56
Grafiek 9: Tussentaalscores spontaan taalgebruik kind Q	57
Grafiek 10: Tussentaalscores ontbijtgesprek kind Q.....	60
Grafiek 11: Tussentaalscores “Taboe” kind R	65
Grafiek 12: Tussentaalscores spontaan taalgebruik kind R	67
Grafiek 13: Tussentaalscores tafelgesprek kind R	70
Grafiek 14: Tussentaalscores “Taboe” kind C	76
Grafiek 15: Tussentaalscores spontaan taalgebruik kind C	77
Grafiek 16: Tussentaalscores ontbijtgesprek kind C.....	80
Grafiek 17: Tussentaalscores “Taboe” kind J	86
Grafiek 18: Tussentaalscores spontaan taalgebruik kind J.....	87
Grafiek 19: Tussentaalscores tafelgesprek kind J	90
Grafiek 20: Tussentaalscores “Taboe” kind L	96
Grafiek 21: Tussentaalscores spontaan taalgebruik kind L.....	97
Grafiek 22: Tussentaalscores ontbijtgesprek kind L	100
Grafiek 23: Tussentaalscores spontaan taalgebruik kind A	105
Grafiek 24: Tussentaalscores ontbijtgesprek kind A.....	108
Grafiek 25: Tussentaalindexen zeven onderzochte kinderen in verschillende situaties	112
Grafiek 26: Tussentaalindexen onderzochte kinderen in verschillende situaties (sekse)	113

Grafiek 27: Totale frequentie tussentaalkenmerken.....	116
Grafiek 28: Totale tussentaalscores tussentaalkenmerken	116

1. Inleiding

De keuze om een scriptie te maken over het informele taalgebruik van kinderen op een activiteit van de jeugdbeweging, maakte ik niet zomaar. Als leidster in de KSA van Mater hoor ik constant zinnen van het type *Ma leidster, wilde jij mij ne keer elpn me mijn schoenen?* Als taalkundige in wording begon ik steeds meer te letten op de kenmerken van tussentaal in de zinnen die de kinderen aan elkaar en aan de leiding richten. In voorgaande zin, bijvoorbeeld, telde ik maar liefst zeven niet-standaardtalige kenmerken (in vet gemarkeerd). Daarom leek het me zeer interessant het informele taalgedrag van de kinderen van de jeugdbeweging eens grondig te analyseren. Welke kenmerken van tussentaal gebruiken zij op een activiteit van de KSA? En hoe vaak? Waarom gebruiken ze de ene keer de standaardtalige en de andere keer de tussentalige vorm? En zouden ze zich bewust zijn van het feit dat ze geen algemeen Nederlands spreken in die situatie? Het zijn vragen die ik me stelde aan het begin van het onderzoek en die ik probeerde te beantwoorden in dit werkstuk.

1.1. Doel en relevantie van het onderzoek

Ook in de evolutie van taal geldt de spreuk “De jeugd is de toekomst”. Als het taalgebruik van de jongste generatie sterk afwijkt van het taalgebruik van oudere generaties, dan is de kans groot dat er een grote taalverandering op til is. Om dus te weten hoe het Nederlands in Vlaanderen zal evolueren, onderzoeken we het beste het taalgedrag van een jonge generatie Nederlandstaligen in Vlaanderen. In dit onderzoek is het dan ook de bedoeling een blik te werpen op het spontane, informele taalgebruik van zeven Oost-Vlaamse kinderen van negen à tien jaar oud in drie verschillende situaties. Uiteraard is deze steekproef van zeven kinderen niet representatief voor Vlaanderen (zelfs niet voor Oost-Vlaanderen). Toch hopen we met dit onderzoek een aantal veel voorkomende kenmerken van tussentaal te ontdekken, die dan in een grootschaliger onderzoek verder onderzocht kunnen worden.

Onder linguïsten is tussentaal tegenwoordig een “hot item”. In de eerste publicaties over het opkomende fenomeen uitten taalkundigen vooral hun schrik voor tussentaal. Ze vreesden dat tussentaal de standaardtaal zou vervangen en dat geen enkele Vlaming nog in staat zou zijn “naar behoren” te spreken. De laatste decennia is het tij aan het keren. Steeds meer taalkundigen proberen het fenomeen tot in de kern te analyseren. Men onderzoekt wanneer tussentaal gesproken wordt, hoe tussentaal eruit ziet, welke variatie tussentaal vertoont, wie tussentaal gebruikt,... In deze scriptie proberen we een bijdrage te leveren tot de beschrijving van tussentaal in Vlaanderen.

Penelope Eckert onderscheidt in haar artikel “Three Waves of Variation Study: The emergence of meaning in the study of variation” drie golven van variatiestudies, die telkens een uitbreiding vormen van de vorige golf (Eckert, 2010). De eerste golf in de studie van variatie zocht vooral naar de relatie tussen linguïstische variabelen en de macro-socio-linguïstische categorieën leeftijd, sekse, etniciteit en socio-economische klasse. In een tweede golf floreren de studies over meer lokaal gedefinieerde categorieën. Dat wil zeggen dat men het taalgebruik van een kleinere gemeenschap gedurende een relatief lange periode onderzoekt en dat men vooral op zoek gaat naar sociaal opvallende categorieën. In de derde golf, ten slotte, wordt de focus omgedraaid. Terwijl in de eerste en de tweede golf de variatie in de taal gezien wordt als een reflectie van de sociale ruimte, wordt de variatie in de derde golf beschouwd als een middel om sociale betekenis te construeren. De focus ligt in de derde golf van variatiestudies volgens Eckert vooral op taalgebruik en betekenis. Het onderzoek dat hieronder gepresenteerd wordt, past in de derde golf, aangezien ook wij focussen op taalgebruik en aangezien we een poging doen om de betekenis te achterhalen van de variatie die in het taalgebruik van de kinderen werd aangetroffen. In de derde golf wordt vaak ingezoomd op een kleine groep mensen. Ook dit onderzoek is een voorbeeld van wat men een micro-sociolinguïstisch onderzoek noemt. We analyseren immers het taalgebruik van slechts zeven kinderen en we focussen op de manier waarop die kinderen verschillende taalvarianten gebruiken.

1.2. Tussentaal in Vlaanderen

1.2.1. De typologie van Auer

In het artikel “Europe’s sociolinguistic unity, or: A typology of European dialect/standard constellations” toont Peter Auer aan dat de verhoudingen tussen dialect en standaardtaal in de verschillende landen van Europa niet zo sterk van elkaar verschillen als vaak wordt aangenomen (Auer, 2005:7). Volgens hem kunnen de verschillende soorten relaties tussen standaardtaal en dialect in de verschillende Europese landen vandaag de dag worden ingedeeld in vier types. Type A heet in Auer’s terminologie “medial diglossia with an endoglossic standard”. In deze situatie gebruikt de taalgebruiker de binnentalige standaardtaal in het geschreven medium, terwijl voor het gesproken taalgebruik de dialecten worden gebruikt. “Spoken diglossia” is het tweede type (type B) dat Auer onderscheidt. Bij gesproken diglossie wordt de overkoepelende standaardtaal ook gebruikt als spreektaal, maar dan vooral in formele situaties. Het derde type dat Auer onderscheidt, is de diaglossie (type C). Een

diaglossische taalsituatie wordt gekenmerkt door een continuüm van tussentalige variëteiten die de ruimte tussen de standaardtaal en de dialecten opvullen. Diglossie, ten slotte, in combinatie met dialectverlies wordt in de typologie van Auer ingedeeld bij type D. Volgens Auer volgen de verschillende types elkaar chronologisch op. Dialectverlies kan historisch zowel voortvloeien uit type B (diglossie) als uit type C (diaglossie).

Volgens Auer zelf hebben we “in most of Flemish-speaking Belgium” te maken met diaglossie (Auer, 2005:24). In Vlaanderen hebben we namelijk een overkoepelende standaardtaal – de Belgische variant van de Nederlandse standaardtaal –, dialecten en een breed scala van tussenvormen. De taalkundigen in Vlaanderen zijn het echter niet allemaal eens met Auer. Grosso modo kunnen we twee groepen linguïsten onderscheiden in Vlaanderen. De eerste groep gaat ervan uit dat Vlaanderen evolueert naar type D (dialectverlies). De dialecten zullen in Vlaanderen volledig verdwijnen en wat zal overblijven is een diglossie met de Belgische variant van de Nederlandse standaardtaal en een gestabiliseerde tussentaal. De linguïsten die dit discours verkondigen, zijn overigens niet erg opgezet met die evolutie. Ze betreuren de opkomst van tussentaal en pleiten voor maatregelen tegen het oprukken van deze variëteit(en) in de meer formele gebruikssituaties. Aan de andere kant van de discussietafel zitten taalkundigen die erop wijzen dat er zich in Vlaanderen nog helemaal geen aparte tussentaal ontwikkeld heeft. Zij volgen dus de visie van Auer en zien een diaglossie in de Vlaamse taalsituatie, met tussen de standaardtaal en de dialecten een continuüm van tussenvormen.

1.2.2. De verkettering van de tussentaal

De taalkundigen van de eerste groep gaan uit van een diglossische situatie. Aangezien tussentaal te sterk afwijkt van de informele, gesproken standaardtaal die tijdens de ABN-acties in de jaren '50 en '60 van de vorige eeuw gepromoot werd, wordt deze diglossie gestigmatiseerd (Jaspers, 2001:130). Tussentaal is een “mengtaal”¹, iets slechts, “iets vuils” (Van Istendael, 1989:108), iets wat gemeden moet worden. In dit discours over tussentaal wordt naar schuldigen gezocht die verantwoordelijk zijn voor de genese van deze “ontaal”².

De meeste linguïsten zijn het erover eens dat veel te wijten is aan het taalbeleid dat gevoerd werd ten tijde van de ABN-acties. Toen de integrationisten het pleit hadden gewonnen van de particularisten en er dus besloten werd om de Nederlandse standaardtaal te importeren uit het noorden, werden twee fundamentele fouten gemaakt. De eerste fout was dat men het volk er probeerde van te overtuigen dat “ABN veel mooier was dan het onbeschaafde dialect”

¹ Beheydt, De Standaardtaal, 10 maart 1998.

² Devos, De Standaardtaal, 14 maart 2000

(Debrabandere, 2005:28). Echter, dialect was in die tijd de moedertaal van bijna elke Vlaming. De beleidsvoerders vroegen dus aan het volk de moedertaal te laten varen en een nieuwe taal (want de Nederlandse standaardtaal was toen voor vele Vlamingen echt een vreemde taal) aan te leren. Uiteraard veroorzaakte dat veel verzet en frustratie. De tweede fout die men maakte ten tijde van de ABN-acties is dat men die vreemde, Nederlandse standaardtaal aanleerde alsof het een moedertaal was. Debrabandere gaat ervan uit “dat we betere resultaten hadden bereikt, als het Nederlands was onderwezen als een vreemde taal, met de didactische methodes van het vreemdetalenonderwijs” (Debrabandere, 2005:31).

Een tweede historische factor die gezorgd zou hebben voor een massale vlucht van de Vlaming in tussentaal, is het veranderde tijdsclimaat na mei 1968. Sindsdien werden “permissiviteit, afkeer van gezag en losheid van gedragingen” volgens Goossens “dominerende nieuwe elementen” (Goossens, 2000:4). De Vlaming aanvaardde niet langer regels, ook niet wat zijn taalgebruik betreft, en begon de taal te gebruiken waarin hij zich het meeste op zijn gemak voelt: tussentaal. Volgens sommigen is die typische houding van de Vlaming ten opzichte van gezag een gevolg van de opeenvolgende overheersingen door vreemde mogendheden die de Vlamingen in de loop van de geschiedenis te verteren kregen (Geeraerts, 1993:351).

Met het veranderde tijdsclimaat hangt ook de opkomst van een nieuwe tak in de taalkunde samen: de sociolinguïstiek. Niet zelden wordt in het discours over de genese van de tussentaal met een beschuldigende vinger gewezen in de richting van de sociolinguïsten. Goossens, bijvoorbeeld, stelt dat de sociolinguïstiek niet “de oorzaak van het losse Vlaamse taalgedrag” is, maar wel dat “uitspraken van sociolinguïsten er legitimatie aan verlenen” (Goossens, 2000:4-5). In hun artikel “Taalverachters en Taalverkrachters? Sociolinguïsten op de beklagdenbank” reageren Willemys en Vandenbussche tegen die beschuldigingen. Zij concluderen dat sociolinguïsten het gebruik van tussentaal niet verdedigen. Ze proberen enkel om deze nieuwe variëteit van het Nederlands zo nauwkeurig mogelijk te beschrijven (Willemys en Vandenbussche, 2007:32).

De attitude van de hedendaagse taalgebruikers is de laatste factor die de genese van tussentaal bevordert zou hebben. De Vlaamse elite, bijvoorbeeld, maakt zich met zijn tussentaalgebruik volgens Taeldeman schuldig aan “taalnormverlaging en -vervalsing” (Taeldeman, 1993:14), maar ook de jongeren wordt vaak verweten dat ze geen standaardtaal willen spreken in formele situaties. Het taalgebruik van de jongste generatie leraren, ten slotte, getuigt volgens Debrabandere maar weinig van een oprechte bekommernis om de Nederlandse standaardtaal (Debrabandere, 2005:30).

Eén en ander heeft er dus toe geleid dat tussentaal een vaste stek aan het veroveren is in de talige ruimte in Vlaanderen. Kenmerken die in vele Vlaamse dialecten voorkomen, worden nu volop getransfereerd naar de tussentaal, wat een convergerend effect veroorzaakt. De hierboven geciteerde taalkundigen, gebruiken de stigmatiserende termen “Verkavelingsvlaams”, “koetervlaams”, “ontaal”, “soapvlaams” en “Schoon Vlaams” om hun afkeer tegenover deze variëteit van het Nederlands uit te drukken. Ze betreuren de diglossische situatie die zich volgens hen aan het vormen is in Vlaanderen en roepen de beleidsvoerders vaak op tot actie.

Jaspers onderzoekt vanuit welke ideologische achtergrond die stigmatisering van de tussentaal begrepen kan worden (Jaspers, 2001:137-147). Hij stelt vast dat de verketteraars van tussentaal zich vooral zorgen maken over de emancipatie van de Vlaming. Ze gaan ervan uit dat emancipatie enkel mogelijk is door middel van een standaardtaal (Jaspers, 2001:140-141). Belangrijk hierbij is dat de taalkundigen die de tussentaal verketteren, vaak essentialiserend te werk gaan. Ze beschrijven dikwijls “een typische Vlaming [...] wiens talige gedrag wordt gesimplificeerd en gezien als het resultaat van wat die Vlaming ‘in essentie’ is, eerder dan het resultaat van historische toevalligheid” (Jaspers, 2001:139). Zo verkondigen ze bijvoorbeeld dat het taalgebruik van dé Vlaming onder andere verklaard wordt door de foute taalattitude van dé Vlaming en de typische houding van dé Vlaming tegenover gezag en regels. De stigmatisering kan anderzijds ook verklaard worden vanuit de ideologie van de standaardisatie. In die ideologie – die dus wordt aangehangen door de taalkundigen die tussentaal verfoeien – wordt standaardisatie gezien als iets natuurlijks en wordt een gestandaardiseerde taal ook beschouwd als een betere taal (Jaspers, 2001:144-145).

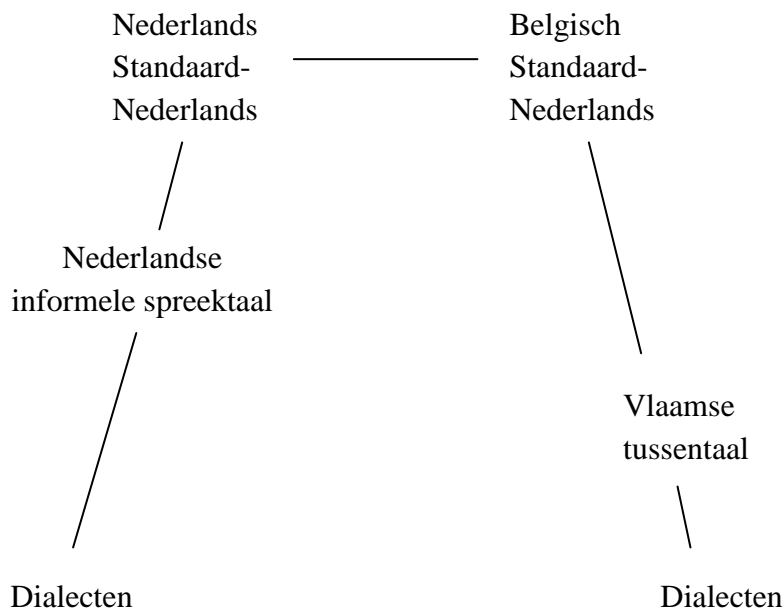
1.2.3. De beschrijving van de omgangstaal in Vlaanderen

Aan de andere kant staan een aantal taalkundigen die zich bewust zijn van de aanwezigheid van de tussentaal in het huidige Vlaamse taallandschap, maar die deze variëteit van het Nederlands proberen te beschrijven in plaats van te stigmatiseren. Zij volgen Auer in de opvatting dat dé tussentaal als monolithische variëteit in Vlaanderen (nog) niet bestaat.

Jaspers, bijvoorbeeld, gebruikt om de nieuwe variëteit van het Nederlands te benoemen de term “tussentaal”, maar “in gedeconstrueerde vorm”, dat wil zeggen zonder die variëteit daarmee te stigmatiseren als een taal die noch het ene (standaardtaal), noch het andere (dialect) is en zonder daarmee te beweren dat het over één taal gaat (Jaspers, 2001:136).

Ook De Caluwe gebruikt een neutrale term – namelijk “omgangstaal” – en ook hij gaat niet uit van één monolithische variëteit. In het artikel “Tussentaal wordt omgangstaal in

Vlaanderen” (De Caluwe, 2009) beantwoordt De Caluwe het model dat door Geeraerts (2001:339) wordt voorgesteld (figuur 1), met een alternatief model met schuifknoppen (figuur 2).

Figuur 1: Model Geeraerts (2001)

		0	100
			<i>gebruik je/jij ipv ge/gij</i>
			<i>blaas de h aan</i>
			<i>spreek de eind-t uit</i>
			<i>vorm verkleinwoord met -je</i>
			<i>zeg ochtend ipv morgend</i>
			<i>zeg eens ipv ne keer</i>
			<i>zeg 2 maanden ipv 2 maand</i>
			<i>zeg Jan ipv de Jan</i>
			<i>zeg heb ipv em</i>
			<i>zeg haar jas ipv hare jas</i>
			<i>zeg ik heb ipv ik ebekik</i>
			<i>zeg werk nog goed ipv werkt nog goed</i>
			...
		...	
		...	
omgangstaal			
(formele) standaardtaal			

Figuur 2: Model De Caluwe (2009)

Het model van De Caluwe houdt rekening met (a) het feit “dat omgangstaal en standaardtaal voor de overgrote meerderheid aan fonologische, lexicale, morfo-syntactische kenmerken overlappen” en (b) het feit dat “de keuze voor een omgangstalige of standaardtalige variant in Vlaanderen vaak geen alles-of-niets-kwestie” is (De Caluwe, 2009:18). Volgens hem is er dus niet één tussentaal waar de spreker voor kiest of niet. Het is een kwestie van gradaties.

Wanneer alle schuifknoppen op nul staan, dan spreekt de taalgebruiker pure omgangstaal. Wanneer ze allemaal op 100 staan, dan is pure standaardtaal te horen. In de realiteit zullen deze situaties hoogstwaarschijnlijk niet voorkomen. Wat wel voorkomt, is een continuüm van situaties waarin de schuifknoppen telkens iets meer of iets minder verschoven worden in de richting van de standaardtaal of in de richting van de omgangstaal.

Zowel Jaspers als De Caluwe gaan er dus van uit dat voor Vlaanderen nog type C (diaglossie) geldt.

1.2.4. Conclusie: diaglossie of diglossie met dialectverlies?

Met welk type uit Auers typologie hebben we nu te maken in Vlaanderen? We zijn ervan overtuigd dat daar geen pasklaar antwoord op gegeven kan worden.

Wat de geografische variatie van tussentaal betreft, kunnen we voorzichtig stellen dat er een convergerende tendens optreedt. Onderzoek heeft aangetoond dat heel wat algemeen-Vlaamse dialectkenmerken immers een plaatsje aan het veroveren zijn in de tussentaal van de verschillende Vlaamse regio's, wat ervoor zorgt dat de tussentalen van de verschillende regio's sterk op elkaar beginnen te lijken (Taeldeman, 2008:30 en Rys & Taeldeman, 2007:7).

Wat andere variatie van tussentaal betreft, is de situatie minder eenduidig. Is er een groot verschil tussen de tussentaal die bijvoorbeeld door de taalgebruiker gehanteerd wordt in de voetbalkantine enerzijds en op het werk anderzijds? Verschilt de tussentaal die vrouwen spreken sterk van die van mannen? Zijn er grote verschillen in het tussentaalgebruik van ouderen en jongeren? Is er een groot verschil tussen het tussentaalgebruik van hoog- en laagopgeleiden? Enzovoort. Indien onderzoek zou uitwijzen dat registervariatie en variatie met betrekking tot sekse, leeftijd en sociale klasse geen grote veranderingen veroorzaken in het tussentaalgebruik van de taalgebruiker, dan kunnen we beweren dat Vlaanderen een diglossisch taallandschap heeft, met aan de ene zijde van het spectrum de standaardtaal voor alle formele situaties en dé tussentaal aan de andere zijde voor de informele situaties. Anderzijds, indien onderzoek zou aantonen dat bovengenoemde parameters net zorgen voor grote verschillen in de tussentaal van de taalgebruikers, dan lijkt er eerder sprake te zijn van een diaglossie, met tussen de standaardtaal en de dialecten (als die immers nog bestaan) een continuüm van tussenvormen.

2. Onderzoeksopzet en -methode

In dit hoofdstuk proberen we een zo nauwkeurig mogelijke omschrijving te geven van de onderzoeksopzet en -methode. In paragraaf 2.1. wordt de materiaalverzameling toegelicht, paragraaf 2.2. verduidelijkt hoe het verzamelde materiaal verwerkt werd, in paragraaf 2.3. bespreken we de tussentaalkenmerken die in het onderzoek aan bod zullen komen en in paragraaf 2.4. wordt uiteengezet hoe de tussentaalindexen berekend werden. Paragraaf 2.5., ten slotte, vat de onderzoeksopzet en -methode nog eens kort samen.

In deze scriptie is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bronnen, die steeds in de tekst worden aangegeven. Voor een aantal fenomenen uit de dialectologie, echter, gingen we ten rade bij een specialiste ter zake: prof. dr. Magda Devos. Wanneer in deze scriptie iets uit haar persoonlijke mededelingen werd overgenomen, dan wordt dat aangegeven in een voetnoot met *PM* (wat staat voor persoonlijke mededeling), *M. Devos*.

2.1. Materiaal verzamelen

In deze scriptie is het de bedoeling om de hoeveelheid tussentalige elementen in het spontane, informele taalgebruik van zeven Oost-Vlaamse kinderen van negen en tien jaar oud te onderzoeken. De zeven kinderen die centraal staan in het onderzoek hebben min of meer dezelfde talige achtergrond en werden geselecteerd uit een grotere groep van 21 kinderen, allemaal lid van de “Jongknappen” (dat zijn de negen- tot tienjarigen) van KSA Sint-Martinus Mater, een jeugdbeweging in de Vlaamse Ardennen. Om die selectie te kunnen maken, hadden we dus eerst informatie nodig over de talige achtergrond van de volledige groep kinderen. In paragraaf 2.1.1. wordt uitgelegd hoe die informatie verzameld werd.

Om te onderzoeken hoe tussentalig het spontane, informele taalgebruik van die zeven kinderen is, werden opnames gemaakt van dat taalgebruik. In paragraaf 2.1.2. wordt toegelicht hoe die opnames gemaakt werden.

2.1.1. De talige achtergrond van de kinderen

De informatie over de talige achtergrond van de kinderen werd op twee manieren verzameld: eerst lieten we de kinderen zelf in een spel antwoorden op een aantal vragen, later stuurden we de ouders een vragenlijst om de informatie van de kinderen aan te vullen.

2.1.1.1. De informatie van de kinderen

Aan de hand van twee korte spelletjes probeerden we van de kinderen te weten te komen waar ze naar school gaan, hoeveel broers en/of zussen ze hebben en of die ouder of jonger zijn en

welke variëteit van het Nederlands ze spreken in de klas, op de speelplaats, op een activiteit van de jeugdbeweging en thuis tegen broer(s) en/of zus(sen).

Om te beslissen wie het eerste spel mocht beginnen, formuleerden we een aantal opbouwende stellingen, zoals bijvoorbeeld: “Ik heb geen broers of zussen” of “Ik heb enkel een oudere zus”. Wanneer de stellingen golden voor een bepaald kind, dan mocht dat kind gaan zitten. Het kind dat als laatste rechtop bleef staan, mocht beginnen. Aan de hand van die stellingen kwamen we dus te weten hoeveel broers en zussen de kinderen hebben en of die ouder of jonger zijn. Daarna speelden we een spel waarbij alle kinderen in een kring stonden, met hun armen in elkaar gehaakt. Het kind dat als laatste was overgebleven, mocht zich nu laten hangen terwijl het zei: “Ik rippel stippel (*naam*), met (*het aantal stippels dat het kind heeft*) stippels hang in de bananenboom. Ik ben (*leeftijd*) jaar en ik ga naar school in (*gemeente*). Ik hang in de bananenboom samen met rippel stippel (*naam*) met (*het aantal stippels dat het kind heeft*) stippels.” Wanneer het kind een fout maakte, dan kreeg het een stippel van verf op het gezicht. De bedoeling van het spel was zo weinig mogelijk stippels te hebben. Aan de hand van dit spel verzamelden we informatie over de leeftijd van het kind en de plaats waar het naar school gaat.

Om het tweede spel in te leiden, hielden we een kort gesprekje over de verhouding tussen dialect, algemeen Nederlands (verder AN) en tussentaal. Er werd uitgelegd wat het verschil is tussen die variëteiten van het Nederlands en we vroegen de kinderen zelf een voorbeeldje te bedenken van elke variëteit. Daarna speelden we een spelletje om de kinderen in te delen in groepjes. We vroegen de kinderen welke variëteit van het Nederlands ze in de klas, op de speelplaats, op een activiteit van de jeugdbeweging en thuis tegen broer(s) en/of zus(sen) spreken. Telkens wanneer het kind “dialect” antwoordde, kreeg het een rode bol, wanneer het “mooi Nederlands” (=AN) zei, kreeg het een gele bol en als het “iets tussen de twee” (=tussentaal) antwoordde, kreeg het een blauwe bol. Als iedereen verschillende kleurtjes op zijn of haar gezicht had, speelden we een tikspel, waarbij de tikkers voortdurend veranderden: eerst waren alle kinderen met een blauwe bol tikker, dan enkel nog de kinderen met een blauwe en een rode bol, dan enkel diegenen met een gele, een blauwe en een rode bol, enzovoort. Aan de hand van dit laatste spel konden we dus achterhalen welke variëteiten van het Nederlands de kinderen beweren te spreken in verschillende situaties.

2.1.1.2. De informatie van de ouders

De informatie van de kinderen werd verder aangevuld aan de hand van een vragenlijst voor de ouders. De vragenlijst is opgenomen in de bijlagen bij deze scriptie (bijlage 1). Het was de

bedoeling dat zowel vader als moeder een vragenlijst zou invullen, dus werden er in totaal 42 vragenlijsten uitgestuurd naar de ouders van 21 kinderen. Daarvan hebben we 33 ingevulde enquêtes over 17 kinderen teruggekregen.

De verwerking van de informatie die verzameld werd aan de hand van de spelletjes en de vragenlijsten aan de ouders wordt besproken in paragraaf 2.2.1. Op de resultaten van de informatieverzameling wordt nader ingegaan in paragraaf 3.1.

2.1.2. Opnames van spontaan taalgebruik

2.1.2.1. Het gezelschapsspel “Taboe”

In een eerste fase van het onderzoek namen we kleine fragmenten taalgebruik van de kinderen op, uitgelokt door middel van het gezelschapsspel “Taboe”. Dat deden we op een activiteit van de Jongknappen, waar vijf van de zeven geselecteerde kinderen aanwezig waren, namelijk L, R, C, J en Q.

In het spel “Taboe” spelen twee teams tegen elkaar. Een speler van team A neemt een kaart van de stapel kaarten. Op die kaart staat een woord dat hij of zij zal moeten omschrijven aan zijn of haar teamgenoten. Daarnaast staan er ook vijf “taboewoorden” op de kaart, dat wil zeggen woorden die de speler niet mag gebruiken in de omschrijving. Bijvoorbeeld: Een speler van team A trekt een kaartje met daarop het woord “vliegtuig”. De taboewoorden zijn “vliegen”, “lucht”, “vleugel”, “piloot” en “reizen”. In dit voorbeeld moet de speler proberen het begrip “vliegtuig” te omschrijven zonder de taboewoorden te gebruiken, zodanig dat zijn teamgenoten het woord kunnen raden. Om te controleren of die speler de taboewoorden al dan niet gebruikt, gaat team B achter de speler van team A staan. Het is de bedoeling dat zoveel mogelijk woorden geraden worden binnen de minuut.

Aangezien het spel eigenlijk te moeilijk is voor kinderen van negen à tien jaar, hebben we het een beetje aangepast. Op de kaartjes hebben we een aantal taboewoorden weggelaten, door er etiketten over te plakken. Op die manier moesten de kinderen dus bijvoorbeeld “vliegtuig” omschrijven zonder “lucht”, “vliegen” en “piloot” te zeggen. De kinderen kregen ook twee minuten de tijd in plaats van één minuut.

De opnames werden gemaakt met een Olympus digital voice recorder WS-110, die werd voorgesteld als een chronometer. De kinderen waren er zich dus niet van bewust dat hun taalgebruik opgenomen werd.

2.1.2.2. Spontaan taalgebruik tijdens een activiteit van de jeugdbeweging

Om het taalmateriaal te verzamelen tijdens een activiteit van de jeugdbeweging werd zo veel mogelijk geprobeerd de naturalistische methode toe te passen. Bij die methode – die tegenover de experimentele methode staat – probeert “de onderzoeker zo weinig mogelijk invloed uit te oefenen op het gedrag van zijn subjecten tijdens het verzamelen van de gegevens” (Beheydt, 1983:69). Het taalgebruik van de kinderen werd immers opgenomen in een voor het kind natuurlijke omgeving (het spelterrein of het lokaal van de jeugdbeweging). Daarnaast werd het materiaal verzameld door een onderzoekster die ze niet als een onderzoekster, maar als een leidster beschouwen. Om de opname zo naturalistisch mogelijk te houden, was er ook nood aan geschikte opnameapparatuur. Het was niet eenvoudig om die apparatuur te vinden. Het materiaal moest immers onopvallend zijn, want het was de bedoeling dat het onderzochte kind zelf en de andere kinderen al snel zouden vergeten dat respectievelijk hun eigen spraak of het taalgebruik van een vriendje opgenomen werd. Daarnaast mocht het materiaal ook niet groot of hinderend zijn. Het kind moest zich immers kunnen gedragen zoals op elke andere activiteit van de jeugdbeweging. Dat wil zeggen dat het moest kunnen lopen, springen, spelen,... Daarom moest de opnameapparatuur ook relatief robuust zijn. Uiteindelijk hebben we ervoor gekozen te werken met clip-on microfoons. Dat zijn kleine microfoontjes die met een klemmetje aan de kledij van het kind bevestigd kunnen worden. Die microfoontjes werden aangesloten aan een digitale dictafoon. Omdat we steeds een aantal kinderen tegelijkertijd wouden opnemen, maakten we gebruik van verschillende dictafoons op hetzelfde moment, allemaal van vergelijkbare kwaliteit: een digital voice recorder WS-110 van Olympus, een digital voice recorder VN-5500PC van Olympus, een digital voice recorder VN-7000PC van Olympus en een VoiceTracer van Philips. De opnames vonden plaats in december en februari, dus moest de opnameapparatuur beschermd worden tegen het winterweer. De dictafoon stopten we in de jas- of broekzak van het kind, het snoer van de microfoon werd onder de kledij verstopt en de microfoon zelf bevestigden we aan de trui of jas van het kind.

Op die manier konden goede geluidsopnames gemaakt worden. De kinderen beseften niet echt dat alles wat ze zeiden werd opgenomen, ze vergaten snel dat ze een microfoon droegen, slechts twee keer werd de microfoon opgemerkt door een ander kind en slechts bij één kind is de microfoon een keer losgekomen.

Van elk kind namen we het taalgebruik op gedurende een volledige activiteit, dat wil zeggen dat we voor elk kind over bijna twee uren opnamemateriaal beschikken van spontaan, informeel taalgebruik op een activiteit van de jeugdbeweging.

2.1.2.3. Thuisgesprekken

Omdat het ons interessant leek het taalgebruik van de kinderen op een activiteit van de jeugdbeweging te vergelijken met hun taalgebruik in een thuissituatie, hebben we voor de zeven onderzochte kinderen ook opnames gemaakt tijdens een ontbijt, middag- of avondmaal met het gezin. Ook in deze fase van de materiaalverzameling werd de naturalistische methode gehanteerd (zie 2.1.2.2.). 's Avonds brachten we een dictafoon – een Olympus digital voice recorder type VN-7000PC of WS-110 – naar de ouders, aan wie we uitlegden hoe dat apparaat werkt. Diezelfde avond (voor het avondmaalgerek) of de volgende ochtend of middag (voor de ontbijt- en middagmaalgesprekken) legden de ouders de voice recorder dan op de tafel, dicht bij het onderzochte kind, zonder het kind verdere toelichting te geven. De voice recorder bleef dan een kwartiertje aan staan.

Van kind A, S, C, Q en L zijn opnames gemaakt van een ontbijtsituatie, van kind R is een opname gemaakt tijdens het middagmaal en voor kind J is een opname gemaakt van de gesprekken die gevoerd werden tijdens het avondeten. In totaal werd van elk kind ongeveer een kwartiertje materiaal opgenomen.

Op die manier konden goede opnames gemaakt worden, maar toch dienen we te wijzen op twee problemen waarmee we te maken kregen tijdens het maken van de opnames. Aangezien de opnames van de thuisgesprekken gemaakt werden na de opnames op een activiteit van de jeugdbeweging waren de kinderen al vertrouwd met de voice recorders. Uit de gesprekken die ouders en kinderen voeren over het apparaat kunnen we afleiden dat de kinderen zich meer bewust waren van het feit dat hun taalgebruik werd opgenomen dan bij de opname op een activiteit van de jeugdbeweging. Sommige ouders losten dat probleem wel creatief op. Zo hield de moeder van A vol dat de voice recorder nog niet aan stond en verzond de moeder van J een andere functie voor het apparaat. Een tweede probleem ondervonden we met de ontbijtgesprekken. Sommige kinderen zijn 's morgens namelijk niet echt spraakzaam. Opnieuw hebben een aantal ouders hier goed bijgestuurd. Het broertje van S was tijdens de opnames naar de televisie aan het kijken. Uiteraard begon kind S mee te kijken, waardoor hij niet erg veel zei, maar de vader van S heeft wel geprobeerd een aantal vragen te stellen om toch een zekere taalproductie uit te lokken. Ook A was niet echt spraakzaam. Hij had visite en wou dan ook zo snel mogelijk van tafel om te spelen met zijn bezoeker. De moeder van A echter hield het kind aan tafel door met het kind te praten en door te vragen wat het allemaal zou doen die dag.

2.2. De verwerking van de gegevens

2.2.1. Selectie van een klein groepje kinderen

De informatie die verzameld werd aan de hand van de twee spelletjes met de kinderen en de vragenlijsten aan de ouders, stelde ons in staat profielen op te stellen voor 17 kinderen. De profielen bevatten informatie over de geboortedatum, het geslacht, het aantal broers en zussen en hun geboortedatum, de woonplaats, de school waar het kind naartoe gaat en de talige achtergrond van het kind en de ouders.

Op basis van de profielen kon een groepje van zeven kinderen afgezonderd worden. Vooraleer we die profielen bespreken, dienen we een drievoudige opmerking te maken over de manier waarop de profielen werden opgebouwd. Ten eerste verschijnt de informatie over de talige achtergrond in het rood wanneer zowel vader als moeder in de vragenlijst hebben aangeduid dat vooral de moeder instaat voor de opvoeding van het kind. Ten tweede dienen we de codes in de categorie “diploma” toe te lichten. Wanneer het diploma van het lager onderwijs het hoogste diploma is dat de ouder behaald heeft, dan staat er een A. Een diploma lager middelbaar onderwijs BSO, TSO of ASO wordt aangeduid met de letter B. C staat voor een diploma hoger middelbaar onderwijs BSO, TSO of ASO. Wanneer de ouder een diploma van hoger niet-universitair onderwijs behaalde, dan staat er D en E, ten slotte, staat voor een diploma universitair onderwijs. Ten derde is het zo dat de antwoorden van de ouders zo getrouw mogelijk zijn weergegeven in de profielen. Dat wil zeggen dat als een ouder aangeeft dat hij of zij opgevoed is in het Vlaamse dialect, dat ook zo wordt weergegeven in de profielen.

De profielen van de zeven geselecteerde kinderen worden hieronder geclassificeerd volgens leeftijd en geslacht. Wanneer het antwoord op een bepaalde vraag “mooi Nederlands” luidt, dan wordt dat in de profielen weergegeven met de afkorting *AN* (Algemeen Nederlands). De antwoorden “dialect” en “iets tussen de twee” worden genoteerd als respectievelijk *DIA* en *TT*. De profielen van de zeven onderzochte kinderen zijn ook nog eens, samen met de profielen van de overige kinderen, opgenomen als bijlage bij deze scriptie (bijlage 2).

Geboortejaar 2002 (of 2003, zie toelichting later), mannelijk:

Kind A				
06/03/2002	jongen	1 jongere broer en 1 jongere zus	KBO Horebeke (kleuter in Pamele)	Sint-Maria- Horebeke
ouders	vader		moeder	
diploma	D		E	
afkomst	Horebeke		Mater (Oudenaarde)	
taal opvoeding	DIA		DIA (Maters)	
taal met partner	DIA		TT	
taal met kind	TT		TT	
taal kind in klas	AN		AN	
taal kind op speelplaats	AN		AN	
taal kind in jeugdbeweging	AN		AN	
taal kind tegen broer(s)/zus(sen)	AN		AN	

Kind S				
16/04/2002	jongen	1 jongere broer	KBO Mater	Mater
ouders	vader		moeder	
diploma	C		C	
afkomst	Rozebeke (Zwalm)		Rozebeke (Zwalm)	
taal opvoeding	DIA (Vlaams)		DIA (Vlaams)	
taal met partner	DIA (Vlaams)		DIA (Vlaams)	
taal met kind	TT (Vlaams)		TT (Vlaams)	
taal kind in klas	AN		AN	
taal kind op speelplaats	DIA (Vlaams)		DIA (Vlaams)	
taal kind in jeugdbeweging	DIA		DIA	
taal kind tegen broer(s)/zus(sen)	TT		TT	

Kind Q				
14/01/2003	jongen	1 oudere zus	KBO Nederename	Welden
OUDERS	vader		moeder	
diploma	E		E	
afkomst	Munkzwalm (Zwalm)		Mater (Oudenaarde)	
taal opvoeding	TT		AN	
taal met partner	AN		AN	
taal met kind	AN		AN	
taal kind in klas	AN		AN	
taal kind op speelplaats	TT		TT	
taal kind in jeugdbeweging	TT		TT	
taal kind tegen broer(s)/zus(sen)	AN		AN	

Geboortejaar 2002, vrouwelijk:

Kind L				
28/10/2002	meisje	1 jongere zus	KBO Mater	Ename
OUDERS	vader		moeder	
diploma	D		D	
afkomst	Ename (Oudenaarde)		Mater (Oudenaarde)	
taal opvoeding	DIA (Oudenaards)		DIA (Maters/Oudenaards)	
taal met partner	DIA (Oudenaards)		TT (Oudenaards)	
taal met kind	AN		TT (Oudenaards)	
taal kind in klas	AN		AN	
taal kind op speelplaats	TT (Oudenaards)		TT (Oudenaards)	
taal kind in jeugdbeweging	TT (Oudenaards)		TT (Oudenaards)	
taal kind tegen broer(s)/zus(sen)	TT (Oudenaards)		TT (Oudenaards)	

Geboortejaar 2001, mannelijk:

Kind J				
09/12/2001	jongen	1 jongere zus	KBO Mater	Mater
OUDERS	vader		moeder	
diploma	B		C	
afkomst	Mater (Oudenaarde)		Bevere (Oudenaarde)	
taal opvoeding	TT		TT	
taal met partner	TT		TT	
taal met kind	TT		TT	
taal kind in klas	AN		AN	
taal kind op speelplaats	TT		TT	
taal kind in jeugdbeweging	TT		TT	
taal kind tegen broer(s)/zus(sen)	TT		TT	

Geboortejaar 2001, vrouwelijk:

Kind R				
17/12/2001	meisje	1 jongere zus	KBO Mater	Mater
OUDERS	vader		moeder	
diploma	C		D	
afkomst	Nukerke (Maarkedal)		Nederename (Oudenaarde)	
taal opvoeding	AN		TT (Nederenaams)	
taal met partner	AN		TT (Nederenaams)	
taal met kind	AN		TT (Nederenaams)	
taal kind in klas	AN		AN	
taal kind op speelplaats	AN		AN	
taal kind in jeugdbeweging	AN		AN	
taal kind tegen broer(s)/zus(sen)	AN		AN	

Kind C				
03/02/2001	meisje	1 jongere broer	KBO Nederename	Nederename
ouders	vader		moeder	
diploma	B		C	
afkomst	Nederename (Oudenaarde)		Eine (Oudenaarde)	
taal opvoeding	DIA (Nederenaams)		TT (Eins)	
taal met partner	DIA (Nederenaams)		TT (Eins + Nederenaams)	
taal met kind	DIA (Nederenaams)		TT (Eins + Nederenaams)	
taal kind in klas	AN		AN	
taal kind op speelplaats	TT (Nederenaams)		TT (Nederenaams)	
taal kind in jeugdbeweging	TT (Nederenaams)		TT (Nederenaams)	
taal kind tegen broer(s)/zus(sen)	TT (Nederenaams)		TT (Nederenaams)	

Deze kinderen hebben allemaal (met uitzondering van S) een vader en/of moeder die afkomstig is/zijn uit (een deelgemeente van) Oudenaarde. De vader en moeder van S komen allebei uit Zwalm, maar S zelf woont al zijn hele leven in een deelgemeente van Oudenaarde en gaat naar school in diezelfde deelgemeente (namelijk Mater). Dat geldt ook voor de andere zes kinderen: allemaal wonen ze en gaan ze naar school in een deelgemeente van Oudenaarde (Mater, Ename, Nederename of Welden) of, zoals A, in Sint-Maria-Horebeke (een kleine deelgemeente van Horebeke die grenst aan Mater). Bovendien zorgt die selectie van zeven kinderen voor een evenwichtige verdeling in leeftijd en geslacht. We selecteerden twee jongens (A en S) en één meisje (L) die geboren werden in 2002. Voor het geboortjaar 2001 werden dan weer twee meisjes (R en C) en één jongen (J) geselecteerd. Q is een jongen en is geboren in 2003, maar mocht een klas overslaan en zit daarom in het derde leerjaar. Hij sluit dus eigenlijk aan bij A en S.

In paragraaf 3.1. wordt uiteengezet wat de resultaten zijn van de verwerking van de informatie over de talige achtergrond van ouders en kinderen.

2.2.2. Transcripties

Alle opnames werden volledig getranscribeerd. Op die manier konden we bepalen hoeveel taal de kinderen werkelijk produceerden tijdens de verschillende opnames. Gemiddeld produceerden de kinderen ongeveer 93 woorden gedurende de opname van twee minuten van het spel "Taboe". Kind C uitte het kleinste aantal woorden (namelijk 53) en kind Q

produceerde het grootste aantal woorden (namelijk 129). Tijdens de opname van iets minder dan twee uren van spontaan, informeel taalgebruik op een activiteit van de jeugdbeweging produceerden de kinderen gemiddeld 2 290 woorden. A produceerde het kleinste aantal woorden – namelijk ongeveer 1 600 – en C produceerde het grootste aantal woorden – namelijk ongeveer 3 300. Tijdens de opnames van de thuisgesprekken van ongeveer een kwartier uitten de kinderen gemiddeld 271 woorden. In deze situatie produceerde kind L het kleinste – namelijk 94 – en kind R het grootste aantal woorden – namelijk 372. We moeten dus telkens rekening houden met grote persoonlijke verschillen.

Daarnaast was een transcriptie ook nodig om al het taal materiaal te kunnen analyseren en vergelijken.

In deze scriptie is ervoor gekozen om geen fonetische transcriptie maar wel een gewone, orthografische transcriptie te maken, weliswaar met respect voor de fonologie. Dat wil zeggen dat de uitspraak zo goed mogelijk benaderd wordt met de klassieke spelling. Wanneer het kind dus *da mag wel nie* zegt, dan staat er ook werkelijk *da mag wel nie* en niet *dat mag wel niet*. De transcripties zijn opgenomen in de bijlagen bij deze scriptie (bijlage 3).

Hieronder beschrijven we een aantal regels die deel uitmaken van het protocol voor de transcriptie van de opnames. De voorbeelden die worden aangehaald komen allemaal uit de transcripties van de opnames die voor dit onderzoek gemaakt werden. De verwijzing naar de transcripties is als volgt opgebouwd: het cijfer 1, 2 of 3 geeft aan dat het voorbeeld komt uit een transcriptie van respectievelijk de opname van het spel “Taboe”, de opname van het spontane, informele taalgebruik of de opname van een thuisgesprek³. Vervolgens duidt een letter aan over welk kind het gaat (Q, S, A, L, J, R of C). Ten slotte vermelden we de regel waar het voorbeeld gevonden werd.

- Een zogenaamde “platte” [ɛ] wordt getranscribeerd als è.

Bijvoorbeeld: *'k è(b) gee wanten aan* (2, R, r.12)

- Waar een klank wordt weggelaten, wordt dat in de transcriptie duidelijk gemaakt door het wegvallen van de letter die deze klank vertegenwoordigt.

Bijvoorbeeld: *Is **da** leuk?* (2, C, r.9)

Er zijn echter twee uitzonderingen.

- 1) Wanneer er door het wegvallen van de klank verwarring ontstaat met andere woorden (waarvan bijvoorbeeld een andere klank op dezelfde plaats ook kan weg-

³ Van kind S en A hebben we geen opname van het gezelschapsspel “Taboe”, maar toch nummeren we de overige opnames met de cijfers 2 en 3.

vallen), dan wordt de weggevallen klank tussen haakjes geplaatst bij het woord dat het minst frequent voorkomt.

Bijvoorbeeld: in het zinnetje *'k è(b) gee wanten aan* wordt aangeduid dat de klank die overeenkomt met de letter /b/ wegvalt. De weggevallen klank staat er tussen haakjes bij om verwarring met het tussenwerpsel è te vermijden. De deletie van de /-n/ in het negatiepartikel *gee* zou je kunnen verwarren met de deletie van de /-f/ in de werkwoordsvorm *geef*, maar aangezien de deletie van de /-n/ in *geen* veel vaker voorkomt dan de deletie van de /-f/ in *geef*, hoeft de weggevallen /-n/ niet tussen haakjes na *gee* geplaatst te worden, terwijl dat voor een weggevallen /-f/ wel het geval zou zijn.

2) Als door het weglaten van klanken, het woord slechts nog wordt voorgesteld door één enkele letter, dan duidt een apostrof aan waar de klank(en) weggelaten is/zijn.

Bijvoorbeeld: *'t Is nie gelukt* (2, C, r.33)

- Als de sjwa in het werkwoords- of meervoudsmorfeem *-en* wordt weggelaten (= syllabering, zie 2.3.1.2.), dan kan dat ervoor zorgen dat een voorafgaande klank die voorheen met één klinker geschreven werd, nu met twee klinkers geschreven moet worden.

Bijvoorbeeld: *beenn* (2, C, r.185), *loopn* (2, J, r.154)

- De lange [e] in het tussenwerpsel *allé* of als op zichzelf staand tussenwerpsel wordt getranscribeerd als *é*.

Bijvoorbeeld: *Ma allé, die zit daar rond gedraaid* (2, C, r.271)

- Uitroepen worden geschreven zoals ze uitgesproken worden. Als het kind een [o] uit, dan staat er *oo*, als het daarentegen een [ɔ] uitspreekt, dan staat er *o*.
- De enclitische persoonlijke voornaamwoorden *de* (= 'je') en *ie* (= 'hij') worden geschreven aan het woord waaraan ze zich hechten.

Bijvoorbeeld: *Da ebde al gezegd* (1, R, r.18)

- Opmerkingen in verband met de transcriptie werden in cursief geplaatst.

Bijvoorbeeld: *Buitenlands accent* (2, R, r.98)

- Wanneer het kind iets zegt dat door omstandigheden (slechte opname, te veel achtergrondlawaaï,...) onverstaaanbaar is, dan wordt dat aangeduid met drie opeenvolgende x'en.

Bijvoorbeeld: *Ma ik kan da nie, is da zo met die xxx?* (2, R, r.120)

Uiteraard is het niet altijd eenvoudig om het gesproken taalmateriaal adequaat te transcriberen. Aangezien de opnames gemaakt werden op een activiteit van de jeugdbeweging

is er nogal vaak storend achtergrondlawaai te horen op de opnames. In sommige gevallen is dat lawaai zo storend dat we de stem van het onderzochte kind niet meer kunnen horen. Daarnaast spreken kinderen ook vaak tegen elkaar over personen (zoals de juf, vrienden uit de klas, voetbalvrienden,...) en zaken (televisieprogramma's, spelletjes,...) die voor volwassenen onbekend zijn. Vaak is het dan ook moeilijk te achterhalen waar het kind het over heeft. Een groot voordeel was dat we aanwezig waren bij de opnames, waardoor de context soms als basis kon dienen om bepaalde uitingen te plaatsen. Dat de opnames gemaakt werden in een informele situatie had ten slotte ook als gevolg dat de kinderen soms opgewonden, boos, enthousiast,... werden, waardoor ze zeer snel spraken. Dikwijls was het moeilijk om het taalgebruik van de kinderen in die situaties te transcriberen.

2.3. Tussentaalkenmerken

De kenmerken die in deze scriptie als kenmerken van tussentaal besproken en geanalyseerd zullen worden, zijn allemaal kenmerken die vanuit het overgrote deel van de Vlaamse dia- en regiolecten overgenomen werden in de Vlaamse tussentaal. Taeldeman (2008), Rys en Taeldeman (2007), Van Gijssel, Speelman en Geeraerts (2008) en Axters (2009) beschreven allemaal een aantal van die dia- of regiolectkenmerken die volop worden getransfereerd naar de Vlaamse tussentaal. Uit dat geheel van tussentaalkenmerken werden in totaal 17 kenmerken geselecteerd die in deze dissertatie nader zullen worden onderzocht.

We kozen ervoor om een kwantitatieve verwerking van de gegevens te combineren met een kwalitatieve analyse. De kwantitatieve analyse stelt ons in staat de frequentie van een aantal tussentaalkenmerken in het informele, spontane taalgebruik van de onderzochte kinderen in kaart te brengen. Met een aanvullende kwalitatieve analyse probeerden we te verklaren waarom bepaalde variëteiten van het Nederlands gebruikt worden in bepaalde situaties.

2.3.1. Kwantitatief onderzochte kenmerken

Vier soorten kenmerken van de Vlaamse tussentaal werden onderzocht aan de hand van een kwantitatieve analyse.

2.3.1.1. Fonologische kenmerken

Veelgebruikte woorden en functiewoorden vertonen in spontaan taalgebruik de neiging tot reductie. Hieronder worden drie fenomenen van fonologische reductie besproken die al aanwezig waren in alle Vlaamse dialecten en die nu zeer frequent aangetroffen worden in de Vlaamse tussentaal.

Da(t), wa(t), nie(t) en me(t)

De kleine functiewoorden *dat*, *wat*, *niet* en *met* hebben in de tussentaal drie verschijningsvormen (Rys en Taeldeman, 2007:6):

- De eind *-t* valt weg in de absolute auslaut en als het volgende woord met een consonant begint.

Bijvoorbeeld: *Ik doe **da nie*** (2, J, r.9)

- Als het volgende, niet-enclitische woord begint met een vocaal, dan verandert de stemloze [t] in een stemhebbende [d].

Bijvoorbeeld: *Van wie is **dad** ier?* (2, L, r.223)

- Ten slotte, als er een enclitisch element met vocaalbegin volgt, dan blijft *-t* stemloos.

Bijvoorbeeld: ***Dat** ie ze binnn eeft gelaatn* (2, S, r.404)

Het laatste geval is een goed voorbeeld van een overlap tussen standaardtaal en tussentaal: zowel in de tussentaal als in de standaardtaal wordt *dat* gebruikt voor een enclitisch element met vocaalbegin. In de berekening van de tussentaalindexen (zie paragraaf 2.4) zijn soortgelijke gevallen van overeenkomst tussen standaardtaal en tussentaal niet meegeteld.

Goe(d) en ma(ar)

In de tussentaal valt de eindconsonant in de woorden *goed* en *maar* dikwijls weg (Van Gijsel et al., 2008:212).

Bijvoorbeeld: ***Ma** ik snap da nie **goe*** (2, R, r.129)

H-procope

In de Vlaamse tussentaal wordt de *h-* aan het begin van een woord vaak weggelaten. De *h-procope* is vooral frequent bij kleine (functie)woordjes zoals *hem*, *haar*, *hen* en in het suffix *-heid* (Rys en Taeldeman, 2007:7).

Bijvoorbeeld: *'k Eb **aar** getackeld* (2, Q, r.451)

De spreektaalige variant *ie* van het persoonlijk voornaamwoord *hij*, wordt niet beschouwd als een geval van *h-procope*, omdat de variant algemeen aanvaard is in de algemene spreektaal. Ook het lidwoord of persoonlijk voornaamwoord *'t* wordt niet beschouwd als een geval van *h-procope* van *het*.

2.3.1.2. Morfo-fonologische kenmerken

Diminutiefsuffix *-ke*

Het gebruik van het diminutiefsuffix *-ke* (en zijn varianten *-eke* en *-ske*) in de plaats van *-je* is heel prominent aanwezig in de Vlaamse tussentaal (Taeldeman, 2008:32).

Bijvoorbeeld: *Oei, **ballekes*** (2, A, r.140)

In de Vlaamse tussentaal wordt het woord *eventjes* ook vaak vervangen door *efkes*. Dat is echter geen morfo-fonologisch maar een lexicaal dialectkenmerk dat opgenomen is in de tussentaal.

Syllabering van *-/ən/*

In de dialecten van de vier “Vlaanders” – Frans-, West-, Zeeuws- en Oost-Vlaanderen (inclusief het zuidwesten van Brabant, links van de Zenne) – wordt de uitgang *-/ən/* vaak gesyllabeerd of geconsonantiseerd. Dat wil zeggen dat de sjwa geïntegreerd wordt in de *-n* (De Wulf, 2001:40). Ook dit fenomeen is sterk aanwezig in de tussentaal van de Oost-Vlaamse kinderen die onderzocht werden.

Bijvoorbeeld: ‘k Ga ’t nie **zeggn** voor wa da da dient (2, S, r.20)

2.3.1.3. Morfo-syntactische kenmerken

Flexie in adnominale woorden

Een aantal voorbepalende woorden – namelijk lidwoorden, de bezittelijke, aanwijzende, vragende en enkele onbepaalde voornaamwoorden en adjectieven – krijgen vóór een mannelijk substantief in het enkelvoud vaak een uitgang op *-(e)n*. Er is wel een fonologische conditionering vanuit de anlaut van het volgende woord: enkel wanneer het volgende woord met een vocaal, een *t-*, een *d-* (soms een *b-*) of een *h-* begint, krijgt het adnominale woord een suffigale *-n*. In de andere gevallen verschijnt enkel de uitgang *-e* (Taeldeman, 2008:32-33).

Bijvoorbeeld: *Moete wij **den onzen** dan nie bij u doen?* (2, A, r.165)

Ge, gij, u(w)

In tussentaal worden vaak de vormen *ge(/(d)e)*, *gij* en *u* gebruikt in plaats van de standaardtalige persoonlijke voornaamwoorden *je*, *jij* en *jou*, waarbij *u* verschijnt als object of na een voorzetsel (Taeldeman, 2008:33-34). Ook het gebruik van het bezittelijk voornaamwoord *uw* voor *jouw* duikt vaak op in de tussentaal van de onderzochte kinderen.

Bijvoorbeeld: ***Ge** moet da vangen è* (2, S, r.47)

Imperatief op *-t*

In de Nederlandse standaardtaal vormt de stam van het werkwoord de imperatief. Uit het kaartmateriaal van de Schutter kunnen we afleiden dat een *-t* kan worden toegevoegd aan de imperatief in de Zuid-Oost-Vlaamse dialecten als de stam van het werkwoord eindigt op een occlusief en het volgende woord begint met een vocaal of een sjwa (de Schutter, 1997:43-52). De imperatief met *-t* wordt in die specifieke situatie ook in de tussentaal gebruikt (Van Gijsel et al., 2008:213).

Bijvoorbeeld: ***Pakt em!*** (2, A, r. 38)

Het materiaal van de Schutter toont aan dat een stam die eindigt op een fricatief, gevolgd door een stemhebbende consonant, in de Zuid-Oost-Vlaamse dialecten normaal gezien geen *-t* uitgang krijgt (de Schutter, 1997:49-51). De Schutter wijst er wel op dat heel frequent gebruikte werkwoorden – zoals het werkwoord *geven* – wel eens een aparte behandeling uitlokken (de Schutter, 1997:50), een fenomeen dat wij in ons materiaal bevestigd zien.

Bijvoorbeeld: *Geeft die ring!* (2, J, r. 89)

2.3.1.4. Syntactische kenmerken

Expletieve complementeerder *da(t)*

Aan een onderschikkend woord (uitgezonderd *als* en *dat* zelf) aan het begin van een bijzin kan in de Vlaamse tussentaal een extra complementeerder *da(t)* worden toegevoegd. De onderschikkende woorden zijn in oorsprong vraagwoorden een voornaamwoordelijke bijwoorden met *waar-* (Taeldeman, 2008:36).

Bijvoorbeeld: *Ma nee, toon et gewoon **oe da** ge 't doet* (2, C, r. 166)

Voor en van in beknopte bijzinnen

In de standaardtaal is *om* soms verplicht en soms facultatief in een beknopte bijzin. In de Vlaamse tussentaal kan het verplichte *om* vervangen worden door *voor*, terwijl *van* de plaats kan innemen van het facultatieve *om* (Taeldeman, 2008:38).

Bijvoorbeeld: ***Voor** ne keer de beenn te strekkn [...]* (3, A, r.8)

2.3.2. Overige tussentaalkenmerken

Heel wat kenmerken van tussentaal lenen zich niet voor een kwantitatieve analyse, maar zijn desalniettemin interessant. Deze kenmerken kunnen worden ingedeeld in vier categorieën.

2.3.2.1. Lexicale kenmerken

Tussenwerpsels

Een tussenwerpsel of interjectie neemt een heel aparte plaats in tussen de andere woordsoorten in het Nederlands. Het heeft namelijk zelf de waarde van een zelfstandige uiting, waardoor het nooit als lid van een constituent of als zinsdeel fungeert. Naar betekenis zijn er twee soorten interjecties te onderscheiden: klanknabootsingen en andere tussenwerpsels. De eerste soort heeft geen lexicale betekenis. Het tussenwerpsel *pang*, bijvoorbeeld, bootst enkel het geluid na dat een afgaand geweer maakt. De andere tussenwerpsels hebben zinsbetekenis: ze drukken de houding van de spreker uit tegenover de werkelijkheid. Eén enkel woord kan een tussenwerpsel zijn (*verdorie, hoera, foei*), maar ook een combinatie van woorden vormt soms een tussenwerpsel (*nou en, toe maar, lieve hemel*) (e-ANS, §11). In de

gewone omgangstaal komen tussenwerpsels heel vaak voor, maar er zijn ook heel wat persoonlijke verschillen. Een tussenwerpsel dat in de Vlaamse tussentaal heel frequent gebruikt wordt, is *allé*. Uit een onderzoek van Hanne Kloots naar het tussenwerpsel in het spontaan gesproken Standaardnederlands van 160 leraren Nederlands blijkt dat “allé” heel wat verschillende betekenissen kan hebben. Zo kan “allé” gebruikt worden als aansporing (*Op Lukas, allé, gauw, da ge weg zijt!* (2, R, r.29)), om iets te nuanceren (*Wow da 's ier diep, allé, nie echt diep* (2, C, r.574)), te verbeteren (*Wat de grens, allé, wat de drempel ook een beetje verlaagt*), te verduidelijken (*Nee, da 's voor mij è, allé, nie vóór mij ma...* (3, C, r.8)) of af te ronden (*Allé, 't was leuk je nog eens terug te zien*), in contexten waarin de spreker iets vergeten is of zich iets afvraagt (*Allé, wa betekent een kristal?* (2, A, r.86)), om verbazing uit te drukken (*Ma allé, da gaa toch nie?* (2, C, r.275)) of als stopwoord (*Jawel ik kan... allé, ik kan da nu net zo goe* (2, S, r.320)). Het onderzoek van Kloots toonde verder nog aan dat “allé” vrijwel uitsluitend in Vlaanderen voorkomt (en dus niet in Nederland) (Kloots, 2007:17-19).

Onomasiologische alternatieven

Standaardtaal en tussentaal vertonen ook op lexicaal vlak grote overeenkomsten. Zo bestaat er bijvoorbeeld geen typisch tussentalige variant naast het standaardtalige woord *boek* voor het concept ‘boek’ (De Caluwe, 2009:11). Toch is er op lexicaal vlak een interessant verschil tussen standaardtaal en tussentaal: in de tussentaal worden woorden uit de algemeen Vlaamse spreektaal, de dialecten en de regiolecten geïntegreerd, wat in de standaardtaal niet het geval is. Zo spreken we in de standaardtaal over een *sinaasappel*, terwijl we het in de tussentaal over *appelsienen* zullen hebben (Auman, 2009:87). Zo zegt S op een bepaald moment in de opname van spontaan, informeel taalgebruik: *'k Ga mijne **frak** eerst ne keer aan doen* (2, S, r.291), en niet *'k Ga mijne **jas** eerst ne keer aan doen*. Voor velen zal *appelsien* algemener in de oren klinken dan *frak*. Er zijn dus verschillende soorten niet-standaardtalige lexicale elementen in de tussentaal. Om te bepalen met welke soort niet-standaardtalige woorden we te maken hebben, gebruiken we het driedelige Groot Woordenboek der Nederlandse Taal van Van Dale (2005) en het Handwoordenboek Nederlands van Prisma (2009).

Engelse woorden

De kinderen die in dit onderzoek centraal staan, zijn nog relatief jong, maar toch gebruiken ook zij soms al eens een Engels woord of een Engelstalige zin.

Bijvoorbeeld: ***Put your hands up*** (2, J, r.416)

Het gebruik van Engelse woorden is het enige kenmerk dat in deze dissertatie onderzocht zal worden dat niet afkomstig is uit de Vlaamse dialecten.

Gaan/zullen

De hulpwerkwoorden *gaan* en *zullen* kunnen allebei met een futurale betekenis gebruikt worden. Taeldeman wijst er echter op dat deze twee werkwoorden in de Nederlandse standaardtaal en in de noordelijke informele omgangstaal niet volledig overlappen (Taeldeman, 2008:39). *Gaan* kan op drie manieren naar de toekomst verwijzen:

- Om een inchoatief aspect uit te drukken.

Bijvoorbeeld: *Het gaat regenen*

- Om een (heel) nabije toekomst uit te drukken.

Bijvoorbeeld: *Het gaat zo meteen regenen*

- Om een intentie uit te drukken. In dat geval wordt *gaan* altijd gecombineerd met een handelingswerkwoord.

Bijvoorbeeld: *Ik ga me specialiseren in de historische taalkunde*

In een puur futurale betekenis kan *gaan* echter niet gebruikt worden, *zullen* wel.

Bijvoorbeeld: **Hij gaat hem om de tuin leiden*

Hij zal hem om de tuin leiden

In de Vlaamse dialecten echter, wordt *gaan* heel vaak gebruikt in een puur futurale betekenis, een kenmerk dat volgens Taeldeman volop getransfereerd wordt naar de Vlaamse tussentaal.

2.3.2.2. Fonologische kenmerken

(H)e(bbe)n, doe(t/n) en gaa(t/n)

Zoals we reeds vermeldde in paragraaf 2.3.1.1., worden frequent gebruikte woorden vaak gereduceerd in spontaan taalgebruik. In de Vlaamse dialecten worden de vaak gebruikte werkwoordsvormen *hebben*, *heb(t)*, *doet*, *doen*, *gaat* en *gaan* dan ook dikwijls gereduceerd tot *èn*, *èt*, *è*, *doe* en *gaa*. Een fenomeen dat we ook aantreffen in de tussentaal van de onderzochte kinderen.

Bijvoorbeeld: *Nie lachn, wij èn verloor me acht-tie... tien è [...]* (2, S, r.36)

Doe gij mee? (2, J, r.30)

Amai, da gaa vlot (2, L, r.28)

2.3.2.3. Morfo-syntactische kenmerken

Subjectverdubbeling

Ook de subjectverdubbeling bij voornaamwoorden is volgens Taeldeman een vaste plaats aan het veroveren in de Vlaamse tussentaal (Taeldeman, 2008:37). De pronominale subjectverdubbeling is afkomstig uit alle Vlaamse dialecten – met uitzondering van de Limburgse dialecten – en is een combinatie van een verplichte zwakke en een facultatieve sterke vorm.

Bijvoorbeeld: *Wil de **gij** iets rond u oge?* (2, C, r. 371)

Uit onderzoek is gebleken dat factoren zoals de informatiestructuur van de zin, emotionele betrokkenheid bij het gebeuren en empathie ten overstaan van de referent van het pronomens invloed hebben op de aan- of afwezigheid van de subjectverdubbeling (De Vogelaer, 2008:230). In deze scriptie hebben we ervoor gekozen de subjectverdubbeling niet kwantitatief te benaderen aangezien een kwantitatieve analyse van het fenomeen ons zou verplichten de pragmatische waarde van elke zin met een uitgedrukt pronominaal subject in het materiaal te bepalen, iets wat binnen het tijdsbestek van het onderzoek niet mogelijk was.

2.3.2.4. Syntactische kenmerken

Dubbele negatie

In de Vlaamse dialecten komt de dubbele negatie nog steeds voor, hoewel sommige types op hun retour zijn (Taeldeman, 2008:36). In Vlaanderen komen twee grote types van dubbele negatie voor:

- Het type *-en* ([ən]) in combinatie met een negatiepartikel

Bijvoorbeeld: *Ik **en** kan da **nie** lezen*

- De combinatie van twee volle negatiepartikels

Bijvoorbeeld: *Daar zit **geen** logica **nie meer** in*

De versmelting van beide types kan aanleiding geven tot drie- en zelfs vierdubbele negaties.

Bijvoorbeeld: *Ik **en** eb da **nooit** **nie** gedaan*

De dubbele negatie van het eerste type komt in de Vlaamse tussentaal vrijwel niet voor. Het tweede type daarentegen is zich volgens Taeldeman stevig aan het verankeren in de Vlaamse tussentaal.

Ook dit tussentaal kenmerk kon niet via de kwantitatieve analyse onderzocht worden, aangezien de verdubbeling van de negatie ook pragmatisch geconditioneerd is.

2.4. Tussentaalindexen

Voor de zeven kinderen is een percentage aan tussentaligheid berekend voor elk van de tien hierboven besproken kenmerken die volgens de kwantitatieve methode onderzocht worden. Dat wil zeggen dat als kind L bijvoorbeeld in het geanalyseerde taal materiaal in totaal 12 diminutieven gebruikt, waarvan het er drie standaardtalig en negen tussentalig produceert, dat L in 75% van de gevallen kiest voor de tussentalige variant. Per kind berekenden we vervolgens het gewogen gemiddelde van al de percentages voor de tien kenmerken. Dat resulteert in een tussentaalindex.

Een voorbeeld. Tabel 1 toont het cijfermateriaal voor het spontane taalgebruik van kind Q tijdens een activiteit van de jeugdbeweging.

KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX	
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	102	94	94/102	92,16%
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	61	57	57/61	93,44%
<i>H-procope</i>	110	103	103/110	93,64%
Diminutief	16	8	8/16	50%
Syllabering <i>-en</i>	135	86	86/135	63,70%
Flexie adnominale woorden	41	29	29/41	70,73%
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	39	39	39/39	100%
Imperatief	25	5	5/25	20%
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	7	5	5/7	71,43%
<i>Voor</i> of <i>van</i> in beknopte bijzinnen	2	0	0/2	0%
TOTAAL	538	426	426/538	79,18%

Tabel 1: Tussentaalscores en tussentaalindex spontaan taalgebruik kind Q

In de kolom “totaal” vinden we de totale frequentie van de tien verschillende kenmerken terug. De kolom “tussentaal” geeft aan hoeveel attestaties van de verschillende kenmerken tussentalig zijn. Q produceert bijvoorbeeld 41 adnominale woorden waarbij flexie mogelijk is, maar hij past enkel flexie toe in 29 van de 41 gevallen. Voor dat kenmerk kan dus een tussentaalscore berekend worden van 29/41 of 70,73%. Om de tussentaalindex voor de tien kenmerken samen te berekenen, kunnen we nu op twee manieren te werk gaan: er kan een gewogen of een niet-gewogen gemiddelde berekend worden. Bij de berekening van een niet-gewogen gemiddelde worden simpelweg de percentages voor de tien afzonderlijke kenmerken opgeteld en gedeeld door tien. In het geval van Q zou dit een tussentaalindex van 65,51% opleveren. Bij het berekenen van een gewogen gemiddelde, echter, wordt rekening gehouden met de hoge of lage frequentie van een bepaald kenmerk door de absolute cijfers op te tellen. In het geval van Q levert dat een tussentaalindex van 426/538 of 79,18% op, een verschil van ruim 13% met de niet-gewogen index. In deze scriptie werd ervoor gekozen de gewogen tussentaalindexen te hanteren aangezien deze toelaten infrequente kenmerken op te nemen in de analyse zonder dat ze de resultaten vertekenen.

De berekende tussentaalindex geeft echter niet aan dat 79,18% van alles wat Q uitspreekt, tussentalig is. Ten eerste is er een beperkte selectie gemaakt van kenmerken die in de tussentaal voorkomen. Heel wat kenmerken waarbij de spreker kan “kiezen”⁴ tussen een standaardtalige en een tussentalige variant zijn in deze kwantitatieve analyse buiten

⁴ Het woord “kiezen” staat hier tussen aanhalingstekens omdat dat woord in het Nederlands een bewuste daad impliceert. In taalgebruik echter is het heel vaak zo dat een spreker zich niet bewust is van de talige keuzes die hij of zij maakt.

beschouwing gelaten. Daarnaast wees De Caluwe er reeds op dat “tussentaal en standaardtaal een aanzienlijke overlap vertonen” (De Caluwe, 2009:15). Te vaak wordt gefocust op de verschillende vlakken waarop de tussentaal afwijkt van de standaardtaal, waardoor men vaak over het hoofd ziet dat tussentaal en standaardtaal niet enkel de uitspraakbasis, maar ook een groot deel van het lexicon en “de meeste regels in verband met meervoudsvorming, werkwoordsvervoeging, woordvolgorde, etc. gemeen hebben” (De Caluwe, 2009:16). In heel wat gevallen kan de spreker dus geen keuze maken tussen een tussentalige of een standaardtalige variant. In die gevallen is de Vlaamse tussentaal dus niet te onderscheiden van de Nederlandse standaardtaal.

2.5. Onderzoeksoptzet en -methode: samenvatting

In deze paragraaf vatten we de onderzoeksoptzet en -methode nog eens kort samen in zes concrete stappen.

Stap 1: Verzameling van informatie over de talige achtergrond van de kinderen en de ouders

Om informatie te verzamelen over het taalgebruik van de kinderen en hun ouders in verschillende situaties, speelden we twee spelletjes met de kinderen en stuurden we de ouders een vragenlijst.

Stap 2: Selectie van een klein groepje kinderen

Van elk kind van wie we voldoende informatie verzameld hadden – dat wil zeggen, van wie minstens één van de twee ouders een vragenlijst had ingevuld – stelden we een talig profiel op. Uit het geheel van 17 profielen werden zeven kinderen geselecteerd met min of meer dezelfde talige achtergrond.

Stap 3: Opnames van concreet taalgebruik

Om het spontane, informele taalgebruik van de zeven geselecteerde kinderen te kunnen analyseren, maakten we drie soorten opnames: een opname van de kinderen die het gezelschapsspel “Taboe” spelen, een opname op een activiteit van de jeugdbeweging en een opname van een thuissituatie. In totaal beschikken we per kind over gemiddeld twee uren en tien minuten opnamemateriaal.

Stap 4: Transcripties

Alle opnames werden getranscribeerd volgens het protocol beschreven in paragraaf 2.2.2. Op die manier konden we zien hoe groot het verzamelde corpus is: tijdens het gezelschapsspel “Taboe” (ongeveer twee minuten) uitten de kinderen gemiddeld 93 woorden, tijdens de opname op een activiteit van de jeugdbeweging (ongeveer twee uren) produceerden ze

gemiddeld 2 290 woorden en op de opnames van de thuisgesprekken (ongeveer een kwartiert) zijn gemiddeld 271 woorden te horen.

Stap 5: Selectie van de te onderzoeken tussentaalkenmerken

In deze scriptie worden 17 kenmerken van tussentaal onderzocht. De tien kenmerken die kwantitatief behandeld worden, zijn de volgende:

1. Fonologische alternanties in de functiewoorden *da(t)*, *wa(t)*, *nie(t)* en *me(t)*
2. Deletie van de eindconsonant in *goe(d)* en *ma(ar)*
3. *H*-procope
4. Diminutief op *-ke*
5. Syllabering van *-/ən/*
6. Flexie in adnominale woorden
7. Gebruik van de pronomina *ge*, *gij* en *u(w)*
8. Imperatief op *-t*
9. Expletieve complementeerder *da(t)*
10. *Voor* en *van* in beknopte bijzinnen

De zeven kenmerken overige tussentaalkenmerken zijn:

1. Tussenwerpsels
2. Onomasiologische alternatieven
3. Engelse woorden
4. *Gaan/zullen* in futuraal gebruik
5. Reductie van de werkwoordsvormen *(h)e(bbe)n*, *doe(t/n)* en *gaa(t/n)*
6. Subjectverdubbeling
7. Dubbele negatie

Stap 6: Analyse van het verzamelde materiaal

De eerste tien hierboven vermelde kenmerken werden volgens een kwantitatieve analyse onderzocht. In dit onderzoek betekent dat concreet dat voor elk van de zeven onderzochte kinderen een percentage aan tussentaligheid berekend is voor elk van die tien kenmerken. Daarna werd per kind een gewogen gemiddelde berekend van al die percentages, wat resulteerde in een tussentaalindex per kind per opname.

De zeven volgende kenmerken van tussentaal zijn niet kwantificeerbaar. Voor deze kenmerken hebben we de meest interessante en meest opmerkelijke tendensen behandeld.

3. De resultaten van het onderzoek

3.1. De verzamelde informatie

Het verzamelen van informatie bij de kinderen en de ouders had als eerste doel de talige achtergrond van die kinderen en hun ouders in kaart te brengen. Die informatie was immers noodzakelijk om een goede selectie te kunnen maken van zeven kinderen die nader onderzocht konden worden.

Hieronder presenteren we een aantal tendensen die uit de informatieverzameling naar voren zijn gekomen, omdat het interessant is de attitudes over taal van ouders en kinderen te kunnen contrasteren met de talige realiteit, dat wil zeggen het eigenlijke taalgebruik in verschillende situaties. We kozen ervoor de tendensen te illustreren met absolute cijfers in de plaats van percentages, omdat het over zulke kleine aantallen gaat dat de percentages een vertekend beeld zouden kunnen geven.

3.1.1. De informatie verzameld aan de hand van de spelletjes

In tabel 2 zien we de resultaten van de informatieverzameling aan de hand van de twee spelletjes voor de 17 kinderen waarvan ten minste één ouder ook de vragenlijst heeft ingevuld.

PERSOONLIJKE GEGEVENS	Naam	Broer(s) en/of zus(sen)	School	TAAALGEBRUIK	In de klas	Op de speelplaats	Op een activiteit van de KSA	Tegen broer(s) en/of zus(sen)
	Ka	2 broers (even oud en jonger)	Ronse		TT	DIA	DIA	TT
	M	2 broers (idem K)	Ronse		TT	AN	DIA	DIA
	Sa	1 broer (ouder), 1 zus (even oud)	Welden		TT	DIA	DIA	TT
	Li	2 broers (ouder en even oud)	Welden		AN	TT	TT	TT
	G	1 broer (jonger)	Mater		AN	AN	AN	AN
	Si	1 broer (jonger)	Mater		AN	AN	AN	TT
	B	geen antwoord	Mater		AN	TT	TT	TT
	Che	1 broer (ouder) 1 zus (jonger)	Mater		AN	TT	AN	AN
	Lar	1 zus (ouder)	Mater		AN	TT	TT	DIA
	Ke	1 broer (ouder)	Welden		AN	geen	geen	TT

					antwoord	antwoord	
	Ko	1 zus (ouder)	Eine		AN	AN	DIA
	F	geen antwoord	geen antwoord		TT	TT	AN
	A	1 broer, 1 zus (jonger)	Horebeke		geen antwoord	AN	AN
	L	1 zus (jonger)	Mater		AN	AN	AN
	R	1 zus (jonger)	Mater		AN	DIA	TT
	C	1 broer (jonger)	Neder-ename		AN	TT	AN
	J	1 zus (jonger)	Mater		AN	AN	DIA
							DIA

Tabel 2: Informatie over de talige achtergrond van de 17 kinderen verzameld aan de hand van twee spelletjes

Wat de persoonlijke gegevens betreft, is deze informatie betrouwbaar. Dat geldt vermoedelijk niet voor de gegevens in verband met het taalgebruik: we kunnen er niet van uitgaan dat de kinderen eerlijk zeggen welke taalvariëteiten ze denken te gebruiken in de verschillende situaties. De antwoorden van de kinderen kunnen immers beïnvloed zijn door heel wat factoren. Ten eerste was er te weinig tijd om de kinderen goed uit te leggen wat het verschil is tussen “mooi Nederlands”, dialect en “iets tussen de twee”. Het is dus mogelijk dat enkele kinderen niet goed begrepen hebben wat nu juist het verschil is. Ten tweede beïnvloedden de kinderen elkaar. Als een bepaalde populaire jongen in de groep (namelijk Sa) antwoordde dat hij dialect spreekt op de speelplaats en op activiteiten van de jeugdbeweging, dan beweerden meteen een aantal andere jongens dat ook te doen. Ten derde verklaarde Sa voor de hele groep dat dialect “lelijk” is. Het is mogelijk dat een aantal kinderen daarom niet durfden toe te geven dat ze dialect gebruiken in een bepaalde situatie. Ten slotte zijn deze kinderen misschien nog wat te jong om een goed beeld te hebben van hun eigen taalgebruik in bepaalde situaties.

Toch kunnen we aan de hand van de antwoorden van de kinderen al meteen een aantal interessante opmerkingen maken in verband met de verhouding tussen dialect, tussentaal (TT) en algemeen Nederlands (AN) in hun taalgebruik.

Het valt bijvoorbeeld meteen op dat geen enkel kind beweert dialect te spreken in de klas. In deze situatie kiezen de meeste kinderen voor AN, vier kinderen stellen dat ze in de klas TT gebruiken.

Ook het verschil tussen jongens en meisjes is frappant. Alle situaties samen genomen, beweren de jongens vaker dat ze dialect spreken, namelijk in 10 van de 29 gevallen, dan de meisjes, die slechts in 3 van de 36 gevallen zeggen dialect te gebruiken⁵. Bij de meisjes is het

⁵ De cijfers 29 en 36 zijn bekomen door alle antwoorden over alle situaties van respectievelijk de jongens en de meisjes op te tellen. Er waren acht jongens aanwezig, die telkens een antwoord gaven over vier situaties. Normaliter zou dat resulteren in 32 antwoorden, maar één jongen gaf geen antwoord voor twee situaties en een

antwoord “TT” frequenter dan bij de jongens, namelijk 16/36 bij de meisjes tegenover 6/29 bij de jongens. Het aantal keren dat “AN” geantwoord werd, verschilt niet sterk tussen jongens en meisjes: de jongens antwoorden 13 van de 29 keer “AN”, de meisjes 17 van de 36 keer.

We zouden dus kunnen concluderen dat alle kinderen denken dat in de klas geen dialect kan worden gesproken en dat er een verschil is tussen de jongens en de meisjes wat de verhouding tussen AN, TT en dialect betreft: de jongens beweren vooral gebruik te maken van AN (vooral in de klas en op de speelplaats) en van dialect (vooral op een activiteit van de jeugdbeweging). De variëteit die de jongens het minste gebruiken, is TT, maar ook die variëteit is niet helemaal marginaal (in 6 van de 29 gevallen beweren de jongens gebruik te maken van TT). De meisjes beweren vooral gebruik te maken van AN (vooral in de klas en op activiteiten van de jeugdbeweging) en van TT (vooral op de speelplaats en tegen broer(s) en/of zus(sen)). Dialect wordt door de meisjes zeer infrequent gebruikt, namelijk in 3 van de 36 gevallen.

3.1.2. De informatie verzameld aan de hand van de vragenlijsten

Zoals reeds vermeld in paragraaf 2.1.1.2. werd de informatie verzameld bij de kinderen aangevuld met een enquête gericht aan de ouders. In totaal werden 42 vragenlijsten uitgestuurd over 21 kinderen. Daarvan keerden er 33 over 17 kinderen terug.

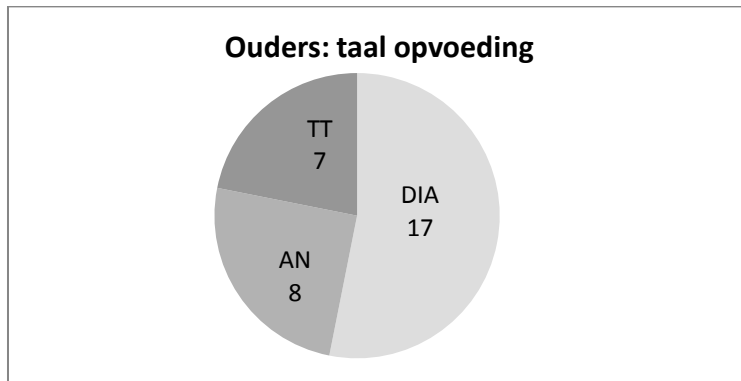
In deze paragraaf lichten we een aantal interessante tendensen toe, die uit de verwerking van de vragenlijsten naar voren zijn gekomen. Daarbij moeten we eerst twee opmerkingen maken. Allereerst dienen we op te merken dat M en Ka een tweeling zijn. De ouders van M en Ka zijn dan ook slechts één keer opgenomen in de analyse. Daarnaast is het opvallend dat de ouders het nagenoeg altijd eens zijn over het taalgebruik van hun kind. Daarom is verder geen onderverdeling meer gemaakt tussen het door vader en door moeder gerapporteerde taalgedrag van de kinderen. De enige ouders van wie de antwoorden soms verschilden, gaven allebei aan dat de moeder meer verantwoordelijk was voor de opvoeding van de kinderen dan de vader. Daarom is meer rekening gehouden met de antwoorden van de moeder, dan met die van de vader.

3.1.2.1. De talige achtergrond van de ouders

Alle informatie over de talige achtergrond van de ouders is ook opgenomen bij de profielen van de kinderen (bijlage 2).

andere jongen gaf geen antwoord voor één situatie. De negen meisjes die aanwezig waren gaven wel allen antwoord voor alle situaties, wat resulteert in 36 antwoorden.

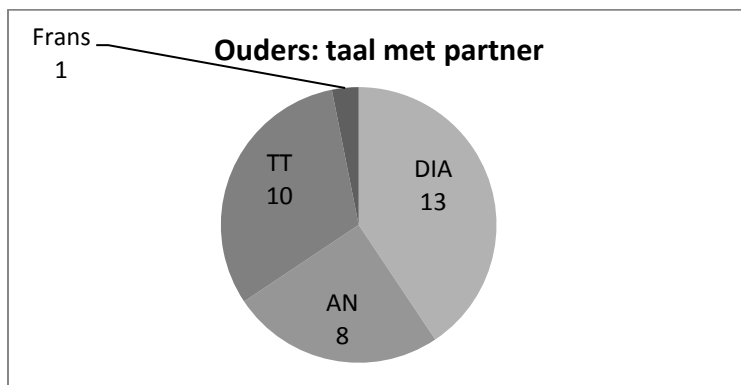
Uit de vragenlijsten blijkt dat de meeste ouders – namelijk 17 van de 31 – opgevoed zijn in dialect. De dialecten waarin die ouders zijn opgevoed, zijn bijna allemaal dialecten uit de streek van Oudenaarde: het dialect van Mater, van Eine, Oudenaarde, Horebeke en Nukerke. Eén ouder geeft aan opgevoed te zijn in het dialect van Meilegem (een deelgemeente van Zwalm), één ouder is opgevoed in het “Oudenhoofs” (Sint-Maria-Oudenhove is een deelgemeente van Zottegem) en twee ouders zijn opgevoed in het West-Vlaams. Dat zijn dus drie dialecten die niet aansluiten bij de dialecten van de streek. Eén ouder, ten slotte, geeft aan dat hij zowel in het dialect (namelijk het Brakels) als in de Nederlandse standaardtaal opgevoed is. Deze persoon beweert ook deze twee variëteiten te gebruiken in de communicatie met de partner en het kind. Daarom werd deze ouder telkens in beide categorieën meegeteld. Grafiek 1 toont de gerapporteerde opvoedingstaal van de ouders.

Grafiek 1: De taal waarin de ouders opgevoed werden

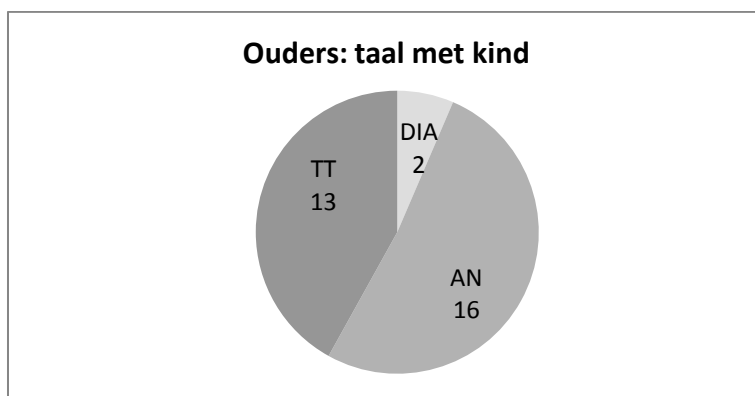
Met hun partner spreken tien van de 31 ouders tussentaal. Bij zes van deze tien ouders kan dat verklaard worden door het feit dat ze zelf opgevoed zijn in tussentaal. Twee ouders die zelf opgevoed zijn in dialect (namelijk het dialect van Oudenaarde/Eine en het West-Vlaamse dialect) schakelen in de communicatie met hun partner over op tussentaal, omdat die partner zelf opgevoed is in tussentaal of in een ander dialect. Die ouders gebruiken dus tussentaal in de communicatie met hun partner om redenen van verstaanbaarheid. Bij de overige twee ouders is het moeilijker om een verklaring te vinden voor het overschakelen van dialect naar tussentaal in de communicatie met de partner. Twee moeders die zelf opgevoed zijn in een dialect (allebei het dialect van Oudenaarde/Mater) zwakken in de communicatie met hun partner dat dialect af naar iets wat zich tussen dialect en standaardtaal bevindt, hoewel hun partners opgevoed zijn in een dialect dat identiek is aan of sterk verwant is met hun dialect. De moeders gebruiken de tussentalige variëteit dus niet omwille van de verstaanbaarheid, aangezien het dialect van vader en moeder in deze twee gevallen onderling verstaanbaar is. Waarom ze dan wel overschakelen op een tussentalige variëteit wanneer ze met hun partner spreken, is onduidelijk. De ouders die in het Algemeen Nederlands opgevoed zijn, gebruiken

die variëteit ook allemaal met hun partner, met uitzondering van één moeder die Frans spreekt met haar partner. Slechts één ouder die zelf in tussentaal is opgevoed, spreekt AN met zijn partner, die in het AN is opgevoed. Het dialect is de variëteit die het meeste gebruikt wordt in de onderlinge communicatie tussen de ouders. 13 van de 31 ouders geven namelijk aan dialect te spreken met hun partner. In de meeste gevallen is dat niet het dialect dat ze thuis hebben aangeleerd, maar wel een mengvorm van het dialect van hun partner en hun eigen dialect. Grafiek 2 toont welke variëteiten de ouders beweren te spreken in de communicatie met hun partner.

Grafiek 2: De taal die de ouders spreken met hun partner

Ongeveer de helft van de ouders – namelijk 16/31 – geeft aan AN te spreken met hun kind, 13/31 spreekt tussentaal en slechts twee ouders rapporteren dat ze dialect spreken met hun kind. Eén van die twee ouders geeft aan dat hij zowel dialect als AN spreekt met zijn kind, dus slechts één kind wordt door één van beide ouders volledig opgevoed in het dialect. In grafiek 3 kunnen we goed zien dat de meeste ouders standaardtalig taalgebruik rapporteren in de communicatie met hun kind(eren).

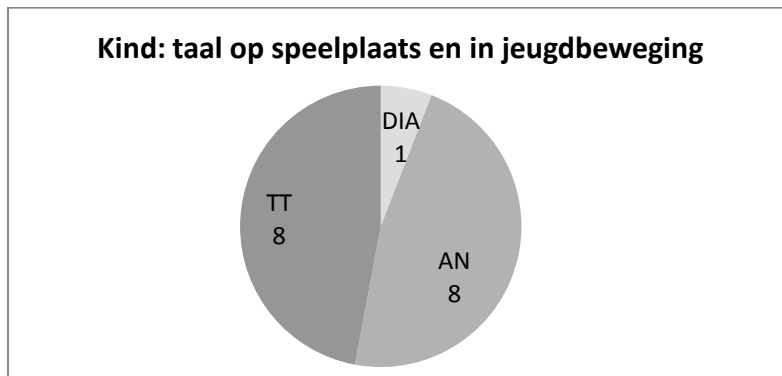
Grafiek 3: De taal die de ouders spreken met hun kind

3.1.2.2. Het gerapporteerde taalgebruik van de kinderen

Volgens de ouders is er geen enkel kind dat iets anders spreekt dan AN in de klas. Hoewel ook de kinderen aangaven vooral AN te spreken in de klas, waren er toch vier kinderen die

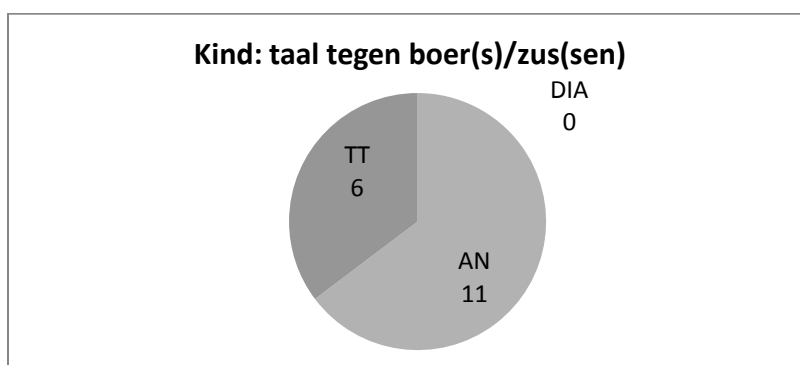
beweerden in de klas tussentaal te gebruiken (zie paragraaf 3.1.1.). Er is dus wel een klein verschil tussen welke variëteit de kinderen volgens de ouders gebruiken in bepaalde situaties en het taalgebruik dat de kinderen aangeven te produceren in die bepaalde situaties.

Wat meteen opvalt, is dat de ouders voor hun kinderen hetzelfde taalgebruik rapporteren op de speelplaats als op een activiteit van de jeugdbeweging. Het enige verschil is dat de tussentaal van twee bepaalde kinderen op de speelplaats beïnvloed zou zijn door het Marokkaans en de dialecten van Ronse en van Mater, terwijl op een activiteit van de jeugdbeweging enkel de Materse invloed bewaard zou blijven. Wat deze twee situaties betreft, kunnen we de kinderen indelen in twee groepen: een groep kinderen die volgens de ouders tussentaal spreekt in deze informele situaties (8/17) en een groep die in die situaties AN zou spreken (8/17). Slechts voor één kind werd dialectgebruik gerapporteerd in deze omstandigheden. Eén en ander wordt geïllustreerd in grafiek 4.

Grafiek 4: Het taalgebruik van de kinderen op de speelplaats en op een activiteit van de jeugdbeweging, zoals gerapporteerd door de ouders

Ten slotte gaan de ouders er blijkbaar van uit dat hun kinderen hun taalgebruik aanpassen wanneer ze tegen broer(s) en/of zus(sen) spreken. De ouders van 11 kinderen geven aan dat hun kind AN gebruikt tegen broer(s) en/of zus(sen), zes kinderen zouden tussentaal gebruiken en geen enkel kind zou dialect spreken in de communicatie met broer(s) en/of zus(sen). Grafiek 5 toont aan welk taalgebruik de ouders rapporteren voor hun kinderen in de communicatie met broer(s) en/of zus(sen).

Grafiek 5: Het taalgebruik van de kinderen tegen broer(s) en/of zus(sen) zoals gerapporteerd door de ouders

3.1.2.3. Conclusie

In deze paragraaf zetten we alle bevindingen uit 3.1.2.1. en 3.1.2.2. die relevant zijn voor het onderzoek nog eens op een rijtje.

De taal die de ouders van de zeven bestudeerde kinderen zelf hebben geleerd van hun vader en moeder, zal vermoedelijk het taalgebruik van die zeven kinderen beïnvloeden. De profielen van de kinderen laten zien dat er binnen de groep van zeven kinderen een onderscheid kan worden gemaakt tussen kinderen van wie de ouders zeggen dat ze opgevoed zijn in AN of tussentaal (Q, J en R) en kinderen van wie de ouders aangeven dat ze opgevoed zijn in een dialect uit de streek rond Oudenaarde (L, C, A en S).

Na de analyse van het taalgebruik van elk kind, zullen we nagaan of de daadwerkelijke taalproductie overeenkomt met het taalgebruik van het kind zoals dat door zowel ouders als kinderen gerapporteerd werd. In tabel 3 zetten we het gerapporteerde taalgebruik van de kinderen in de verschillende situaties nog eens naast elkaar.

Kind	Taalgebruik kind volgens kind/volgens ouders			
	In de klas	Op de speelplaats	Op een activiteit van de KSA	Tegen broer(s) en/of zus(sen)
A	geen antwoord/AN	AN/AN	AN/AN	AN/AN
L	AN/AN	AN/TT	AN/TT	TT/TT
R	AN/AN	DIA/AN	TT/AN	DIA/AN
C	AN/AN	TT/TT	AN/TT	AN/TT
J	AN/AN	AN/TT	DIA/TT	DIA/TT
Q	niet aanwezig/AN	niet aanwezig/TT	niet aanwezig/TT	niet aanwezig/AN
S	niet aanwezig/AN	niet aanwezig/DIA	niet aanwezig/DIA	niet aanwezig/TT

Tabel 3: Het taalgebruik van de kinderen in verschillende situaties zoals gerapporteerd door de ouders en de kinderen zelf.

Wanneer er een verschil is tussen het taalgedrag dat de ouders en de kinderen zelf rapporteren, dan werd de cel in grijs gemarkeerd. Wanneer het kind geen antwoord gaf of niet aanwezig was tijdens de bevraging, dan wordt met die cellen geen rekening gehouden. Slechts één kind – namelijk A – deelt volledig de visie van zijn ouders wat zijn taalgebruik betreft. In alle andere gevallen is er een verschil tussen wat de ouders en wat de kinderen zelf rapporteren. Enkel over het taalgebruik in de klas zijn kinderen en ouders het unaniem eens: in de klas spreekt het kind standaardtaal, zowel volgens de ouders als volgens het kind zelf.

3.2. Tussentaalgebruik bij kinderen van 9 à 10 jaar oud

3.2.1. Opmerkingen vooraf

Zoals reeds vermeld in paragraaf 2.1.2.1., werden in een eerste fase van het onderzoek opnames gemaakt van vijf van de zeven kinderen die het gezelschapsspel “Taboe” speelden. De opname per kind duurde twee minuten, wat het totale opnamemateriaal op een kleine tien minuten brengt. De kinderen uitten binnen die twee minuten minimaal 52 en maximaal 129 woorden. Gemiddeld produceerden de kinderen binnen hun twee minuten 93 woorden. We kunnen dus absoluut niet stellen dat die twee minuten representatief zijn voor het informele taalgebruik van de kinderen. Bovendien was het spel – ondanks de aanpassingen (zie 2.1.2.1.) – nog steeds wat te moeilijk. De kinderen dachten heel lang na vooraleer ze iets zeiden, ze zeiden heel vaak *eu(m)* en produceerden vooral woorden en korte zinnestukjes (van twee à drie woorden). De korte opnameduur en de beperkte taalproductie van de kinderen zorgen ervoor dat de tussentaalindexen die berekend zijn voor deze opnames met voorzichtigheid geïnterpreteerd moeten worden.

De opnames van het spontane, informele taalgebruik tijdens een activiteit van de jeugdbeweging van bijna twee uren (ongeveer 14 uren in totaal) waren goed voor gemiddeld 2 290 woorden (ongeveer 16 000 woorden in totaal). Hoewel het taal materiaal veel uitgebreider is dan bij de opnames van het gezelschapsspel “Taboe”, moeten we ook hier voorzichtig omgaan met de tussentaalscores berekend voor minder frequente kenmerken, zoals de imperatiefvorming met of zonder *-t*, het al dan niet gebruik van de expletieve complementeerder *da(t)*, het gebruik van *voor/van* of *om* in beknopte bijzinnen en de diminutief op *-ke* of op *-je*.

De opname van een thuisgesprek die voor elk kind gemaakt is, duurde ongeveer een kwartier (dus ongeveer één uur en 45 minuten in totaal) en leverde gemiddeld 271 woorden op (ongeveer 1 900 woorden in totaal). Hier hebben we opnieuw te maken met relatief weinig taal materiaal per kind, waardoor de tussentaalindexen dus met voorzichtigheid benaderd moeten worden.

In deze paragraaf willen we ook een aantal algemene problemen belichten die we bij de analyse van het taal materiaal van alle kinderen zijn tegengekomen:

- Als gevolg van regressieve assimilatie kan de *-t* in *dat*, *wat*, *niet* en *met* stemhebbend worden voor een niet-enclitisch woord met vocaalbegin. Bijvoorbeeld: *Van wie is **dad** ier?* (2, L, r. 223). Aangezien die gevallen van assimilatie ook voorkomen in de

gesproken standaardtaal, worden ze in deze scriptie niet tot de tussentalige kenmerken gerekend⁶.

- De versterkte vorm *dadde* van *dat* wordt wel tot de tussentaal gerekend. Bijvoorbeeld: *Wij ebbn maar twee dingn da we kunnn, **dadde** en da met die hoed* (2, J, r.153)
- De deletie van de *-n* in het onbepaalde lidwoord *een* wordt niet tot de tussentaal gerekend, aangezien die deletie ook voorkomt in de gesproken standaardtaal. Bijvoorbeeld: *Oud **ee** keer die hoepel zo* (2, C, r.107).
- De mogelijke procope van de *h-* werd niet meegeteld in Engelse woorden, zoals *Happy* (2, R, r.456) en in de tussenwerpsels *haha* en *hey*.
- De diminutievorm *-ie*, zoals in *Krijg 'k ook ee stukkie?* (3, Q, r.5), werd in deze scriptie buiten beschouwing gelaten.
- Adnominale woorden in zelfstandig gebruik werden ook in beschouwing genomen, maar enkel als we het weggelaten woord konden achterhalen. Bijvoorbeeld: *Da's **de mijne*** (2, C, r.234). In het voorbeeld werd het woord *bal* weggelaten. Er is dus flexie mogelijk (*Da's **de mijnen***).
- Wanneer een imperatief gevolgd wordt door een woord dat begint met een *t-*, dan kunnen we niet weten of die imperatief met of zonder *-t* uitgang gerealiseerd wordt. Bijvoorbeeld: *Ma, **pas** toch op, kiekn* (3, C, r.18).
- *Kom* kan twee functies hebben. Het kan gebruikt worden als imperatief. Bijvoorbeeld: *Allé, **kom** al ier, vent van niets* (2, R, r. 221). In die gevallen wordt *kom* meegeteld bij de imperatieven (het voorbeeld wordt als een niet-tussentalige imperatief geteld). *Kom* kan echter ook als adhortatief tussenwerpsel fungeren. In dat geval drukt *kom* een soort aansporing uit. Bijvoorbeeld: ***Kom** vraagt waar da ge...* (2, C, r.233).
- Voor de analyses van de opnames van het thuisgesprek en van het gezelschapsspel "Taboe" werden de tussentaalscores voor de verschillende kenmerken niet omgerekend naar procent, omdat het over zulke kleine absolute cijfers gaat dat percentages een vertekend beeld zouden kunnen geven.
- In deze scriptie wordt geen onderscheid gemaakt tussen "code mixing" en "code switching". Wanneer twee variëteiten van het Nederlands met elkaar vermengd worden, benoemen wij dat met de term "code alternation", wat volgens Vandekerckhove en Nobels een neutrale term is (Vandekerckhove & Nobels, 2010: 668).

⁶ Deze assimilatie wordt onder andere door S ook toegepast op een imperatief die eindigt op *-t* en die gevolgd wordt door een vocaal, zoals bijvoorbeeld in *Doed em binne* (2, S, r.204).

- We moeten er rekening mee houden dat kenmerken die een zeer grote totale frequentie hebben, maar die slechts een aantal keren tussentalig gerealiseerd worden, de tussentaalindexen sterk naar beneden kunnen halen. In het spontane taalgebruik van kind R op een activiteit van de jeugdbeweging, bijvoorbeeld, zijn 215 *-en* uitgangen geteld. Van die 215 uitgangen worden er slechts 50 gesyllabeerd. Daardoor daalt de tussentaalindex van kind R sterk voor die situatie.

In wat volgt, zal het taalgebruik van de onderzochte kinderen apart besproken worden, zodat we ons een goed beeld kunnen vormen van de talige productie van de verschillende kinderen. Daarna vergelijken we het taalgedrag van de kinderen onderling.

3.2.2. Kind S

Kind S was niet aanwezig tijdens de activiteit waarop de kinderen het gezelschapsspel “Taboe” speelden. Daarom is er voor S geen opname voor die situatie.

De opname van het spontane taalgebruik tijdens een activiteit van de jeugdbeweging moest voor kind S overgedaan worden. De eerste opname werd gemaakt eind december op een activiteit waarop in de sneeuw gespeeld werd. Kind S had het ontzettend koud en sprak dan ook zeer weinig, waardoor op de opname onvoldoende taalmateriaal geregistreerd werd om een goede analyse te kunnen uitvoeren.

Tijdens de opname van het spontane taalgebruik op een activiteit van de jeugdbeweging van één uur en 54 minuten uitte kind S ongeveer 2 100 woorden. Tijdens de opname van het ontbijtgesprek van 20 minuten produceerde S plusminus 175 woorden.

3.2.2.1. Kwantitatieve analyse spontaan taalgebruik

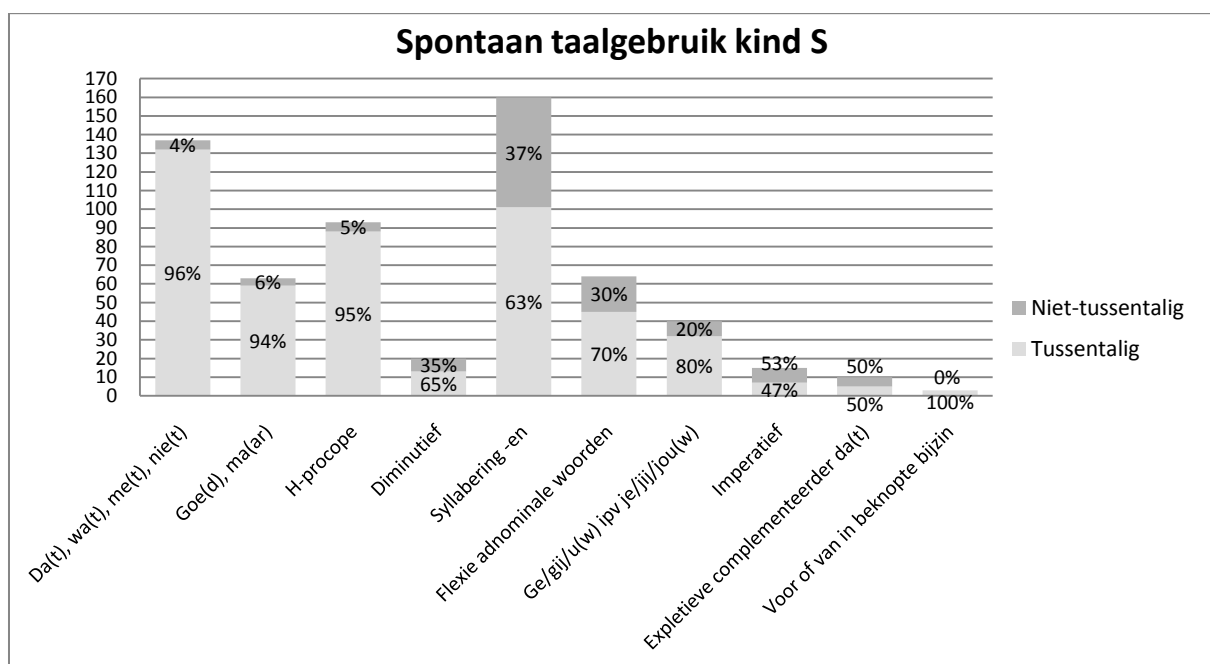
Tabel 4 toont het totale aantal en het aantal tussentalige attestaties van de tien kenmerken van tussentaal die kwantitatief onderzocht werden in het spontane taalgebruik van kind S tijdens een activiteit van de jeugdbeweging. Hoe de tabel opgebouwd is, werd toegelicht in paragraaf 2.4.

KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX	
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	137	132	132/137	96,35%
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	63	59	59/63	93,65%
<i>H-procope</i>	93	88	88/93	94,62%
Diminutief	20	13	13/20	65%
Syllabering <i>-en</i>	160	101	101/160	63,13%
Flexie adnominale woorden	64	45	45/64	70,31%
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	40	32	32/40	80%
Imperatief	15	7	7/15	46,67%

Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	10	5	5/10	50%
<i>Voor</i> of <i>van</i> in beknopte bijzinnen	3	3	3/3	100%
TOTAAL	605	485	485/605	80,16%

Tabel 4: Tussentaalscores en tussentaalindex spontaan taalgebruik kind S

De kenmerken met de hoogste totale frequentie zijn de mogelijke syllabering van de uitgang *-en*, de mogelijke deletie van de *-t* in de functiewoorden *dat*, *wat*, *met* en *niet* en de eventuele procope van de *h-*. De kenmerken die in de opname het minst vaak voorkomen zijn de imperatief, het al dan niet gebruik van de expletieve complementeerder *da(t)* en de beknopte bijzin met *voor/van* of *om*. Als we het laatste kenmerk buiten beschouwing laten – wegens te infrequent – dan behoren de hoogste tussentaalscores toe aan de deletie van de *-t* in de functiewoorden *dat*, *wat*, *niet* en *met*, de *h-*procope en de deletie van de eindconsonant in *goed* en *maar*. De drie kenmerken met een lage tussentaalscore zijn de vorming van de imperatief, het gebruik van de expletieve complementeerder *da(t)* en de syllabering van de uitgang *-en*. Het is dus niet steeds zo dat een hoge totale frequentie automatisch overeenkomt met een hoge tussentaalscore. Grafiek 6 toont de verhouding tussen standaardtaal en tussentaal voor elk van de tien kenmerken. In wat volgt, proberen we de cijfergegevens wat grondiger te interpreteren.

Grafiek 6: Tussentaalscores spontaan taalgebruik kind S

Slechts vijf van de 137 (= plusminus 4%) realisaties van *wat*, *dat*, *niet* en *met* worden door S standaardtalig geproduceerd. Bovendien zijn vier van de vijf gevallen voorbeelden van de regressieve assimilatie van *-t* tot *-d* voor een niet-enclitisch woord met vocaalbegin. We

kunnen dus stellen dat kind S bijna alle realisaties van *dat*, *wat*, *niet* en *met* aanpast aan de spreektaal.

Van de 93 woorden waarin de procope van de *h*- mogelijk is, past S de procope 88 keer toe. In drie van de vijf gevallen waarin de *h*- toch wordt uitgesproken, is S overgeschakeld op een andere modus. Hij moet namelijk een toneeltje opvoeren voor de andere kinderen en imiteert daarbij een Nederlander om een grappig effect te bekomen. In die situatie worden drie *h*'s uitgesproken. De *h*- wordt ook uitgesproken in de samenstelling *recordhouder* (2, S, r.37). De infrequentie van het woord *recordhouder* en het feit dat de *h*- niet aan het absolute woordbegin voorkomt, verklaren vermoedelijk waarom de *h*- in dit woord behouden is. Het laatste geval waarin de *h*- behouden is, is in de uiting *Ja, zo de langste cake en de hoogste* (2, S, r.390). In dat laatste voorbeeld zou de procope van de *h*- enkel mogelijk zijn indien S het lidwoord *de* verborgen zou hebben tot *den* (*den oogsten*) of wanneer *de* gereduceerd zou worden tot *d'* (*d'oogste*). Echter, aangezien S het lidwoord in zijn standaardtalige vorm produceert, moet de *h*- van *hoogste* uitgesproken worden; *de oogste* is niet mogelijk.

Ook het gebruik van het paradigma *ge/gij/u(w)* in de plaats van *je/jij/jou(w)* is zeer frequent in het spontane taalgebruik van S. Van de 40 gevallen waarin het persoonlijke voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud gebruikt wordt, realiseert S slechts acht keren de standaardtalige vorm. De acht standaardtalige vormen worden allemaal gerealiseerd wanneer S een toneeltje opvoert, wanneer hij dus overschakelt op de "toneelmodus".

In de opname van het spontane taalgebruik van kind S komen heel wat woorden voor (vooral werkwoorden en meervoudsvormen van substantieven) die eindigen op *-en*. Bij ongeveer 63% van die woorden wordt de uitgang *-en* gesyllabeerd. De syllabering wordt het vaakst doorgevoerd (namelijk in ongeveer 73% van de gevallen) wanneer een pauze of een vocaal volgt. Voorbeelden zijn *Neeje, mij nie in den bak steekn.* (2, S, r.261), *Ma 't is nie voor te lachn,* 'k zal 'k ik da keer doen (2, S, r.167) en 'k Wil vangn è (2, S, r.149). Wanneer op de uitgang *-en* een consonant volgt, dan wordt de uitgang minder vaak gesyllabeerd, maar het komt wel voor, zoals in 'k Weet: pintn drinkn (2, S, r.48). Wanneer de syllabering niet wordt toegepast, dan worden de uitgangen die gevolgd worden door een consonant of een pauze anders behandeld dan de uitgangen die gevolgd worden door een vocaal. Uit het materiaal blijkt namelijk dat kind S de uitgang *-en* vaak reduceert tot *-e* voor een consonant en voor een pauze, zoals in *Ma ik ga 't nie zegge voor wa da da dient* (2, S, r.19), terwijl de uitgang in zijn geheel bewaard blijft voor een vocaal, zoals bijvoorbeeld in de zin *Ge moet da vangn è* (2, S, r.47).

Hoewel de woorden *goe(d)* en *ma(ar)* niet zo heel frequent voorkomen in de opname van het spontane, informele taalgebruik van kind S tijdens een activiteit van de jeugdbeweging, is de tussentaalscore voor dit kenmerk toch zeer hoog. Van de 63 realisaties van *goe(d)* en *ma(ar)* worden er 59 tussentalig geproduceerd (dus als *goe* en *ma*). In 50 van de 63 gevallen gaat het over een *ma* die aan het begin van een uiting wordt geplaatst, om als het ware aan te kondigen dat er iets gezegd zal worden. Bijvoorbeeld: **Ma** ik wil ook geschminkt wordn (2, S, r.225). In de drie gevallen waarin *maar* niet gereduceerd wordt tot *ma*, fungeert het als schakeringspartikel om een bevel te nuanceren, zoals bijvoorbeeld in *Mijnen oed, geeft em maar iere* (2, S, r.262). Vermoedelijk kan de eindconsonant hier niet wegvallen omdat een vocaal volgt. De twee andere standaardtalige attestaties van *maar* worden gevolgd door een consonant. Eén keer wordt het schakeringspartikel *maar* toch gereduceerd tot *ma*: *Gilles, laat ma naar beneeën bolln, 't zand* (2, S, r.363). Bij de deletie of niet van de *-d* in het woord *goed*, lijkt een fonologische conditionering vanuit de anlaut van het volgende woord in het spel te zijn. De enige keer dat de *-d* behouden wordt, is voor een vocaal: *Ey, 'k zie der al goed uit è* (2, S, r.385), terwijl de *-d* steeds weggelaten wordt voor een consonant, zoals in *Da zit al goe vol ze, da bakske* (2, S, r.370) en op het einde van een uiting, zoals in *[...] allé, ik kan da nu net zo goe* (2, S, r.320). Echter, aangezien we slechts over één standaardtalige attestatie van *goed* beschikken, kunnen we er niet zeker van zijn dat deze fonologische restrictie algemeen is. De tien kenmerken samen genomen, werd voor het spontane, informele taalgebruik van S tijdens een activiteit van de jeugdbeweging een tussentaalindex van 80,16% berekend.

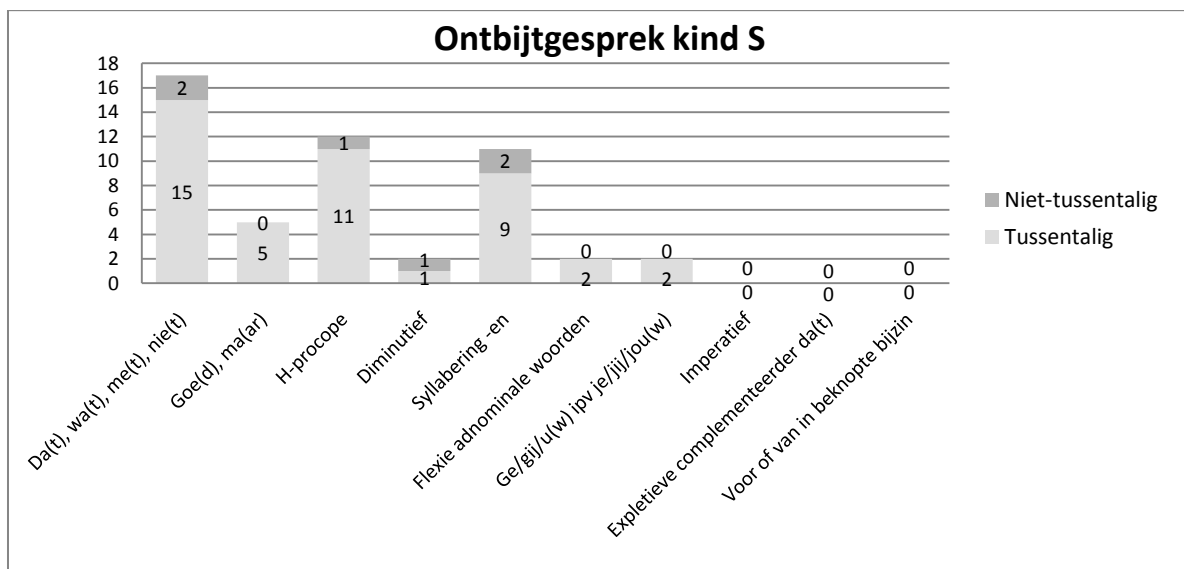
3.2.2.2. Kwantitatieve analyse ontbijtgesprek

Tabel 5 toont het cijfermateriaal voor de tien kwantitatief onderzochte kenmerken in het ontbijtgesprek van kind S.

KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX	
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	17	15	15/17	
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	5	5	5/5	
<i>H-procope</i>	12	11	11/12	
Diminutief	2	1	1/2	
Syllabering <i>-en</i>	11	9	9/11	
Flexie adnominale woorden	2	2	2/2	
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	2	2	2/2	
Imperatief	0	0	0/0	
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	0	0	0/0	
<i>Voor</i> of <i>van</i> in beknopte bijzinnen	0	0	0/0	
TOTAAL	51	45	45/51	88,24%

Tabel 5: Tussentaalscores en tussentaalindex ontbijtgesprek kind S

De cijfers voor het ontbijtgesprek komen min of meer overeen met de cijfers voor de opname van het spontane taalgebruik tijdens een activiteit. Ook in deze opname zijn de mogelijke deletie van de *-t* in de functiewoorden *dat*, *wat*, *niet* en *met*, de eventuele procope van de *h-* en de mogelijke syllabering van de uitgang *-en* de meest voorkomende kenmerken. Als we de minst frequent geattesteerde kenmerken buiten beschouwing laten – dat wil zeggen de drie kenmerken met een frequentie van nul, de flexie in adnominale woorden, de vorming van de diminutief en het persoonlijke voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud – dan zien we dat de hoogste tussentaalscores voor deze opname overeenkomen met de hoogste tussentaalscores voor de opname op een activiteit van de jeugdbeweging. Grafiek 7 vertoont dan ook sterke overeenkomsten met grafiek 6.

Grafiek 7: Tussentaalscores ontbijtgesprek kind S

Voor alle kenmerken samen werd een tussentaalindex van 88,24% berekend. In absolute cijfers betekent dat dat slechts zes van de 51 attestaties standaardtalig werden gerealiseerd.

3.2.2.3. Overige tussentaalkenmerken

Tussenwerpsels

Kind S gebruikt vaak de tussenwerpsels *allé*, *è* en *(h)ey*. Uit het onderzoek van Kloots bleek dat het tussenwerpsel *allé* heel wat verschillende betekenissen kan hebben (Kloots, 2007:17-19). Kind S gebruikt *allé* om vier verschillende betekenissen uit te drukken. Het frequentste gebruik van *allé* in het taalgebruik van S is als stopwoord, zoals in *Ma... allé* (2, S, r.17). Daarnaast gebruikt S het tussenwerpsel ook vaak als aansporing, zoals in *Allé, gooit ne keer* (2, S, r.97). Een tweetal keren wordt *allé* gebruikt om verbazing uit te drukken, zoals in *Allé, ij komt der door* (2, S, r.88-89). Ten slotte gebruikt S het tussenwerpsel ook één keer wanneer hij iets zoekt, namelijk in de vraagzin *Allé, waar is die goeien bal?* (2, S, r.295).

Het tussenwerpsel *è*, wordt door S vaak op het einde van een uiting gebruikt, als een soort vraag om bevestiging, zoals in *Gilles eef vandaag goe gekeeperd è* (2, S, r.21) of om de uiting die voorafgaat zelf te bevestigen of te versterken, zoals in *Da's wel petanquebal è* (2, S, r.239). In de opname van het ontbijtgesprek is *è* het enige tussenwerpsel dat te horen is.

(H)ey gebruikt kind S om iemands aandacht te trekken, om aan te kondigen dat er iets gezegd zal worden, zoals bijvoorbeeld in *Ey, Gilles, 'k ga u omver keegeln* (2, S, r.24).

In de opname van het spontane taalgebruik van S zijn ook nog de tussenwerpsels *godverdikke* (vloek), *awel* (stopwoord), *kijk* (tussenwerpsel dat een verhaal aankondigt, zoals in *Kijk, het zit zo: ...*), *oeie* en *dju* (worden gebruikt wanneer iets mis gaat) te horen.

Onomasiologische alternatieven

In het spontane taalgebruik van kind S zijn heel wat niet-algemene woorden te horen. Zo gebruikt hij bijvoorbeeld vijf maal het woord *van(de)morgen*. Eén maal gebruikt hij ook het algemene woord *vanochtend*, namelijk in de zin *Ikke wel, 'k è(b) der vanochtend vijf gemaakt* (2, S, r.123). Het is niet duidelijk waarom hij hier wel het standaardtalige woord hanteert. Daarnaast gebruikt kind S ook een aantal keren het bijwoord *gans* voor 'volledig/helemaal', bijvoorbeeld in *Nee, è, mijn trui is gans betaterd*, waar ook het niet-algemene werkwoord *betateren* ('bekladden', 'bevuilen') gebruikt wordt. Andere niet-algemene woorden die we terugvonden in het spontane taalgebruik van S zijn *chance* ('geluk'), *ver* ('bijna'), *botten* ('laarzen'), *bak* ('gevangenis'), *frak* ('jas'), *moossen* ('morsen'), *gès* ('gras'), *afkuisen* ('schoonmaken') en *uitkiepen* ('uitgieten'). Ook tijdens het ontbijtgesprek gebruikt S een aantal woorden die in de Nederlandse standaardtaal niet als algemeen beschouwd worden. Zo gebruikt hij bijvoorbeeld *broel* voor 'rommel'. De substantieven *bot* en *broel* behoren tot de Belgisch Nederlandse spreektaal, net zoals het werkwoord *afkuisen* (Van Dale, i.v. *bot*, *broel* en *afkuisen*). Volgens Van Dale zijn *uitkiep(er)en* en *bak* informele woorden en *frak* krijgt in Van Dale het label *gewestelijk* (Van Dale, i.v. *uitkieperen*, *bak* en *frak*). *Gans*, ten slotte, wordt door Van Dale als verouderd, Belgisch-Nederlands en niet-algemeen gemarkeerd (Van Dale, i.v. *gans*), terwijl het woord in Prisma de labels *Belgisch-Nederlands* en *spreektaal* krijgt (Prisma, i.v. *gans*).

Engelse woorden

In de opname van het spontane taalgebruik van kind S tijdens een activiteit van de jeugdbeweging zijn een aantal Engelstalige uitingen te horen. S zegt bijvoorbeeld eens *Allé, please* (2, S, r.234) om iets te bekomen van een ander kind. Tijdens de opvoering van het toneeltje gebruikt hij ook vaak *you* voor 'jij', vermoedelijk om ook daarmee een grappig effect te bekomen. Tijdens het ontbijtgesprek zijn geen Engelstalige woorden te horen.

Gaan in puur futuraal gebruik

Kind S gebruikt het futurale werkwoord *gaan* vaak correct in combinatie met een handelingswerkwoord om een intentie uit te drukken, zoals bijvoorbeeld in *'k Ga 't ne keer probeern me twee* (2, S, r.84). Een aantal keren, echter, in de opname van het spontane taalgebruik, gebruikt hij *gaan* in een puur futurale betekenis, zoals in *Ik ga 't zegg'n as 't ie vol is è* (2, S, r.350). In het laatste voorbeeld moet in de standaardtaal het werkwoord *zullen* gebruikt worden. Wanneer S overschakelt op de “toneelmodus” gebruikt hij dan ook dat werkwoord, bijvoorbeeld: [...] *je zal wel krijgen van mij* (2, S, r.249).

(H)e(bbe)n, doe(t/n) en gaa(t/n)

De frequent gebruikte werkwoorden *hebben* en *gaan* worden in het spontane taalgebruik van S vaak gereduceerd tot *èn* en *gaa*, zoals in de voorbeelden *Ey, gaa(n) we trucskes doen me den bal?* (2, S, r.130) en *Wie moet er ier pakske leer èn?* (2, S, r.267). De reductie van *doen/t* komt in de opnames van S niet voor. S voert in de beide opnames wel frequent de reductie door van de werkwoordsvormen *heb* en *hebt*, zoals in de zinnen *Nee, 'k è(b)'t amaal al gedaan* (3, S, r.19) en *G' èt chance g(eh)ad* (2, S, r.146)⁷. Op de opname van het ontbijtgesprek is de zin *Oe lang gade daar blijvn, bij de logo* (3, S, r.15) te horen. Met die zin is iets speciaals aan de hand. De werkwoordsvorm *ga* kan namelijk op twee manieren geïnterpreteerd worden. Enerzijds is het mogelijk dat *ga* het resultaat is van de reductie van *gaat* (dan staat er eigenlijk *gaat ge*). Hoewel dit de meest waarschijnlijke analyse is, mogen we anderzijds de mogelijkheid niet uitsluiten dat S hier de standaardtalige werkwoordsvorm van de tweede persoon enkelvoud (*ga*) combineert met het niet-standaardtalige persoonlijk voornaamwoord *de*.

Subjectverdubbeling

Bij de eerste persoon enkelvoud treedt de subjectverdubbeling zeer vaak op in het taalgebruik van kind S. In sommige gevallen verschijnt zelfs een driedubbel subject, zoals bijvoorbeeld in *'k Zal 'k ik mij daar stellen è* (2, S, r.152). In dat geval gebruikt S steeds twee verkorte vormen (*'k*) in combinatie met één volle vorm (*ik*). Wanneer een enkelvoudige subjectverdubbeling optreedt, gebruikt S soms de combinatie van een verkorte of doffe vorm en een volle vorm ([...] *mag 'k ik azo eenn?* (2, S, r.55) of *Ja, da kan ek ik nog goe ze* (2, S, r.135)), soms de combinatie van een volle vorm en een versterkte volle vorm (*Ik schiet veel t' ard ikke* (2, S, r.151)). In het spontane taalgebruik van S zijn ook twee subjectverdubbelingen voor de tweede persoon enkelvoud te horen. De ene keer gebruikt S daarvoor een doffe en een

⁷ Het wegvallen van *-eh-* in het voltooid deelwoord *gehad* wordt nader besproken in de analyse van het taal materiaal van kind R (zie paragraaf 3.2.4.2.).

volle vorm (*Gilles, peis dade **gij** da gaa kennn* (2, S, r.307)), de andere keer gebruikt hij twee volle vormen (*Ja, Kasper, **gij** kun no nie keepern ze **gij*** (2, S, r.127)). In de opname van het ontbijtgesprek is ook een subjectverdubbeling te horen van het persoonlijk voornaamwoord van de derde persoon enkelvoud. In de zin *A, ze vergeet **zij** dad allemaal* (3, S, r.20) combineert S de doffe en de volle vorm van het persoonlijk voornaamwoord van de derde persoon enkelvoud. Ten slotte is er ook één subjectverdubbeling voor de eerste persoon meervoud aanwezig in de opname op een activiteit van de jeugdbeweging. S combineert in dit geval twee volle vormen: ***Wij** spele **wij** binnn drie jaar al bij de beloftn* (2, S, r.407). Vermoedelijk gebruikt S (onbewust) de verdubbeling van het subject om zijn emotionele betrokkenheid te kennen te geven.

Andere

Nog een tweetal andere opvallende kenmerken in het spontane, informele taalgebruik van kind S verdienen onze aandacht.

Ten eerste valt het op dat S vaak de historische vormen van de substantieven gebruikt, namelijk die met de uitgang *-e* ([ə]), zoals bijvoorbeeld *soepe* (2, S, r.242), *scheure* (2, S, r.339), *mutse* (2, S, r.43 en r.44) en *busse* (2, S, r.380). Ook na de voorbijoorden *hier* en *daar* is soms de sjwa-uitgang te horen (2, S, r.46 en r.65).

Daarnaast is het ook opmerkelijk dat S vaak *der* gebruikt. In de opname van het spontane taalgebruik tijdens een activiteit van de jeugdbeweging zijn er twee soorten *der*'s te horen. Enerzijds is *der* de dialectische vorm van *er* als eerste deel van een voornaamwoordelijk bijwoord. Voorbeelden zijn *Ma ie komt **der** altijd door* (2, S, r.86) en *Ik ga **dermee** stoppe* (2, S, r.103). Anderzijds is *der* de dialectische vorm van kwantitatief *er*, zoals in de voorbeelden *Ik ben nieuwe recordhouder, 'k è(b) **der** vierendertig gemaakt* (2, S, r.37) en *Ey, wij ebbn **der** toch ook veel è* (2, S, r.403). In de Vlaamse dialecten krijgt *der* vaak een stemloze anlaut (dus *ter*), maar in het spontane taalgebruik van S wordt de verstemlozing steeds verhinderd door een stemhebbende consonant die aan de *der* voorafgaat. Tijdens het ontbijtgesprek is wel een verstemlozing te horen van de beginconsonant van *der*. In de zin *Papa, papa, krijg da **ter** nie uit* (3, S, r.23) is *ter* het resultaat van de verstemlozing van *der*, de dialectale vorm van *er* (het eerste deel van de voornaamwoordelijke bijwoord *eruit*).

3.2.2.4. Vergelijking met het gerapporteerde taalgedrag

In tabel 6 staat het voor kind S gerapporteerde taalgedrag voor verschillende situaties. Hoe deze tabel is opgebouwd, werd toegelicht in paragraaf 3.1.2.3. Kind S zelf kon ons geen informatie geven over zijn taalgebruik, aangezien hij afwezig was toen de spelletjes werden

gespeeld om deze informatie te verzamelen. Om de vergelijking met het geregistreerde taalgebruik mogelijk te maken, gaan we ervan uit dat de kinderen min of meer hetzelfde taalgebruik hanteren tegen broer(s) en/of zus(sen) als in het opgenomen thuisgesprek.

Kind	Taalgebruik kind volgens kind/volgens ouders			
	In de klas	Op de speelplaats	Op een activiteit van de KSA	Tegen broer(s) en/of zus(sen)
S	niet aanwezig/AN	niet aanwezig/DIA	niet aanwezig/DIA	niet aanwezig/TT

Tabel 6: Gerapporteerde taalgedrag kind S

Volgens zijn ouders spreekt S dialect op een activiteit van de jeugdbeweging, terwijl hij tussentaal hanteert tegen broer(s) en/of zus(sen). Zij gaan er dus van uit dat het taalgebruik van S minder algemeen is op een activiteit van de jeugdbeweging dan thuis. Uit de analyse van het daadwerkelijke taalgebruik van S blijkt het eerder andersom te zijn. De tussentaal-index berekend voor het spontane, informele taalgebruik van S op een activiteit van de jeugdbeweging is namelijk lager dan de index berekend voor het ontbijtgesprek. We moeten er wel rekening mee houden dat de opname van het ontbijtgesprek zeer kort is en dat het geregistreerde taal materiaal slechts 175 woorden bevat. We kunnen op basis van het geanalyseerde taal materiaal dus niet stellen dat het taalgebruik van S steeds minder algemeen is thuis dan op een activiteit van de jeugdbeweging.

In elke situatie is de tussentaalindex voor kind S relatief hoog. Het is dus begrijpelijk dat de ouders van S beweren dat hun kind dialect spreekt tijdens een activiteit van de jeugdbeweging. Het feit dat de ouders “dialect” antwoorden en niet “iets tussen de twee” toont wel aan dat de ouders het moeilijk vinden de grens te trekken tussen wat echt dialect is en wat iets tussen dialect en standaardtaal is.

3.2.3. Kind Q

Kind Q is het eerste kind van wie we alle nodige opnames hebben. Op de opname van het gezelschapsspel “Taboe” van twee minuten zijn 129 woorden te horen van kind Q. Tijdens de opname op een activiteit van de jeugdbeweging van ongeveer één uur en 50 minuten uitte Q circa 2 300 woorden. Het dient wel gezegd dat ongeveer 150 van die 2 300 woorden gewoon uitroepen van namen zijn. Tijdens de activiteit werd namelijk het balspel “tussen vier vuren” gespeeld. Q riep heel vaak de namen van zijn teamgenoten om de bal te krijgen. Op de opname van een ontbijtgesprek van bijna 19 minuten, ten slotte, werden 311 woorden geregistreerd.

3.2.3.1. Kwantitatieve analyse gezelschapsspel “Taboe”

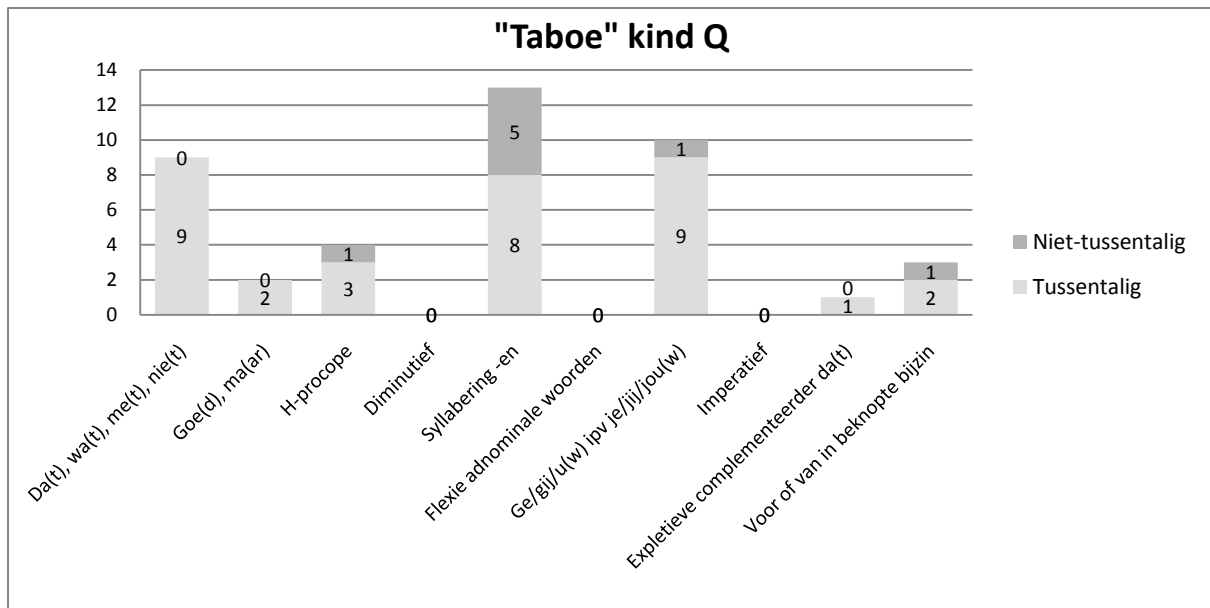
Tabel 7 toont voor de opname van het gezelschapsspel “Taboe” van kind Q het totale en het tussentalige aantal attestaties van de tien kenmerken van tussentaal waarvoor tussentaalscores berekend werden.

KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX	
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	9	9	9/9	
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	2	2	2/2	
<i>H-procope</i>	4	3	3/4	
Diminutief	0	0	0/0	
Syllabering <i>-en</i>	13	8	8/13	
Flexie adnominale woorden	0	0	0/0	
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	10	9	9/10	
Imperatief	0	0	0/0	
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	1	1	1/1	
<i>Voor</i> of <i>van</i> in beknopte bijzinnen	3	2	2/3	
TOTAAL	42	34	34/42	80,95%

Tabel 7: Tussentaalscores en tussentaalindex “Taboe” kind Q

De kenmerken die het frequentst voorkomen in de opname zijn de mogelijke syllabering van de uitgang *-en*, het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud en de mogelijke deletie van de *-t* in de functiewoordjes *dat*, *wat*, *met* en *niet*. De kenmerken met de hoogste tussentaalscores – de kenmerken met een totale frequentie van drie of minder werden buiten beschouwing gelaten – zijn de twee laatstgenoemde kenmerken en de procope van de *h-*. De laagste score zien we bij de syllabering van de uitgang *-en*; ook hier werden de minst frequente kenmerken niet meegerekend.

Grafiek 8 toont de verhouding tussen standaardtaal en tussentaal voor de tien kenmerken die kwantitatief onderzocht werden in de opname van kind Q die het spel “Taboe” speelt.

Grafiek 8: Tussentaalscores "Taboe" kind Q

Het valt meteen op dat Q voor een aantal kenmerken zeer hoge scores haalt. Zo is bijvoorbeeld bij de negen attestaties van *dat*, *wat*, *met* en *niet* geen enkele *-t* te horen. Kind Q spreekt ook slechts één *h-* uit, namelijk in de eigennaam *Harry Potter* (1, Q, r.6). Ook in het gebruik van het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud is slechts één maal de standaardtalige vorm te horen, namelijk in de zin *Euhm, je kan et inslikken [...]* (1, Q, r.11). Binnen diezelfde zin doet Q aan "code alternation" (zie 3.2.1.). In het eerste deel van de zin gebruikt hij *je* en spreekt hij de *-en* uitgang uit. In het tweede deel van de zin gebruikt hij *ge* en wordt de uitgang *-en* gesyllabeerd: *Euhm, je kan et inslikken 't is iets da ge moet inslikkn en 't zo groot of zo* (1, Q, r.11). Tijdens de opname van het gezelschapsspel "Taboe" doet kind Q nog eens aan "code alternation" binnen dezelfde zin. In de uiting *[...] 't is iets om voor op u oofd te zettn* (1, Q, r.13) produceert Q eerst het correcte *om* om een beknopte bijzin in te leiden, maar hij "verbetert" zichzelf door meteen daarna *voor* te gebruiken. Voor de tien kenmerken samen werd een tussentaalindex berekend van 80,95%.

3.2.3.2. Kwantitatieve analyse spontaan taalgebruik

Tabel 8 toont het cijfermateriaal voor de tien kenmerken die kwantitatief onderzocht werden in de opname van het spontane, informele taalgebruik van kind Q tijdens een activiteit van de jeugdbeweging.

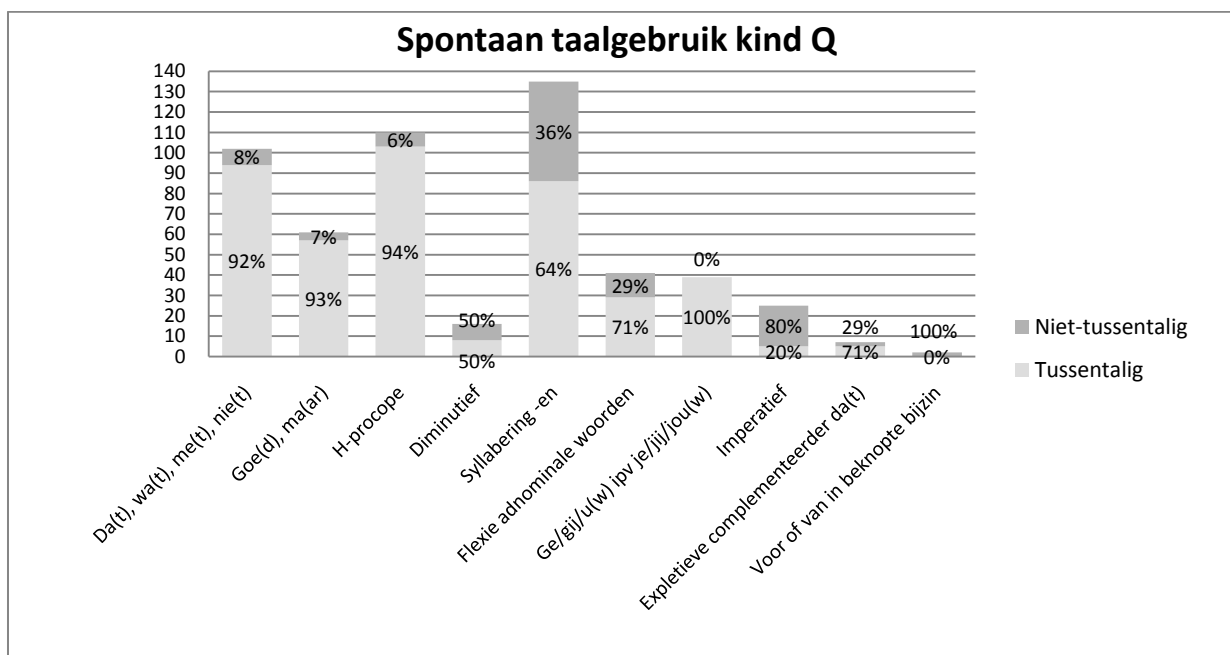
KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX	
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	102	94	94/102	92,16%
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	61	57	57/61	93,44%
<i>H-procope</i>	110	103	103/110	93,64%
Diminutief	16	8	8/16	50%

Syllabering <i>-en</i>	135	86	86/135	63,70%
Flexie adnominale woorden	41	29	29/41	70,73%
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	39	39	39/39	100%
Imperatief	25	5	5/25	20%
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	7	5	5/7	71,43%
<i>Voor</i> of <i>van</i> in beknopte bijzinnen	2	0	0/2	0%
TOTAAL	538	426	426/538	79,18%

Tabel 8: Tussentaalscores en tussentaalindex spontaan taalgebruik kind Q

Net zoals bij kind S zijn de mogelijke syllabering van de uitgang *-en*, de eventuele procope van de *h-* en de mogelijke deletie van *-t* in *dat*, *wat*, *met* en *niet* de kenmerken die het vaakst voorkomen in de opname van het spontane taalgebruik van kind Q. De kenmerken die het minst vaak voorkomen in de opname zijn het gebruik van *voor/van* of *om* in de beknopte bijzin, het al dan niet gebruik van de expletieve complementeerder *da(t)* en de diminutief. Ook de imperatief is infrequent, met een totaal aantal attestaties van 25. Het gebruik van het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud, de procope van de *h-* en de deletie van de eindconsonant in *goed* en *maar* en in *dat*, *wat*, *met* en *niet* zijn de kenmerken met de hoogste tussentaalscores. Voor diezelfde kenmerken werden ook in het spontane taalgebruik van S de hoogste scores berekend. Voor het gebruik van *voor* of *van* in beknopte bijzinnen, de imperatief en de diminutief zijn de scores het laagst.

De verhouding tussen standaardtaal en tussentaal voor de tien kenmerken waarvoor in het spontane taalgebruik van kind Q een tussentaalscore berekend werd, wordt weergegeven in grafiek 9.

Grafiek 9: Tussentaalscores spontaan taalgebruik kind Q

Op de opname van het taalgebruik van kind Q op een activiteit van de jeugdbeweging is geen enkele keer *je, jij* of *jou(w)* te horen. Het persoonlijke voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud wordt steeds gerealiseerd als *ge, gij* of *u(w)*.

Ook de procope van de *h-* is een tussentaalkenmerk dat door kind Q consequent gebruikt wordt. Slechts in zeven van de 110 gevallen spreekt Q de *h-* uit. In vier van die zeven gevallen leest Q een quizvraag voor en is hij dus overgeschakeld op de voorleesmodus, een modus waarin alle klanken zorgvuldig worden uitgesproken.

Een ander kenmerk van tussentaal dat constant door Q gebruikt wordt in zijn spontane taalgebruik, is de deletie van de *-t* in de functiewoordjes *dat, wat, met* en *niet*. Slechts acht maal op 102 gevallen blijft de *-t* behouden. In zeven van de acht gevallen wordt de *-t* stemhebbend gemaakt voor een vocaal, zoals in *Op school doen wij **dad** altijd zo oog* (2, Q, r.74). In de uiting *Wat moeilijk* (2, Q, r.81) spreekt kind Q alle klanken nadrukkelijk uit om de ironie in zijn uitdrukking te benadrukken. Hier roept kind Q via het gebruik van het AN een situatie op die Jaspers in zijn onderzoek naar de attitudes van Marokkaanse jongens tegenover het Standaardnederlands een “asymmetrische gespreksstructuur” noemt (Jaspers, 2006:272). Kind Q gebruikt namelijk een variëteit van het Nederlands (het algemeen Nederlands) die niet past in de concrete (informele) situatie, waardoor hij een bepaald effect overbrengt.

Het laatste kenmerk dat door Q heel frequent gebruikt wordt, is de deletie van de eindconsonant in *goed* en *maar*. Van de 61 attestaties van *goed* en *maar* worden er maar liefst 57 tussentalig gerealiseerd. Net zoals kind S gebruikt kind Q *ma* vooral aan het begin van een uiting, om als het ware aan te kondigen dat iets gezegd zal worden, zoals in *Ma ze zijn der!* (2, Q, r.41). Daarnaast fungeert *ma* ook als onderschikkend voegwoord, zoals in de zin *Vroeger was Jef den besten, ma nu ben 'k ik den besten* (2, Q, r.69) of als evaluatiepartikel, zoals in *Ikke nog ma zeventien* (2, Q, r.458). In de vijf gevallen waarin *maar* volledig uitgesproken wordt, fungeert het als evaluatiepartikel, zoals bijvoorbeeld in [...] *'k zet alleen maar mijn vijfbriefkes* (2, Q, r.272).

Wat de syllabering van de uitgang *-en* betreft, gelden voor het spontane taalgebruik van kind Q dezelfde regels als voor het spontane taalgebruik van kind S. De syllabering komt het vaakst voor wanneer een vocaal of een pauze volgt, zoals in *Kijk, 'k ga keer probeern om ier over te stappn.* (2, Q, r.82). Voor een consonant is er minder kans dat de uitgang gesyllabeerd wordt. Wanneer *-en* niet gesyllabeerd wordt, reduceert kind Q de uitgang vaak tot *-e* voor een consonant of een pauze, zoals in *'k Ga beginne.* (2, Q, r.56) en *Allé, ik moest den bal drage van Inge* (2, Q, r.309), terwijl de *-n* net behouden blijft voor een vocaal, zoals in [...] *wij kunnen et oppakken* (2, Q, r.509). In de opname van het spontane taalgebruik van kind Q is

ten slotte nog een speciaal geval te horen van de syllabering van de uitgang *-en*. In de uiting *Allé, jongne* (2, Q, r.459) wordt de uitgang omgevormd tot *-ne*. De uitgang van dit frequent gebruikte woord werd vermoedelijk eerst gesyllabeerd (*jongn*), maar om de uitroep te versterken werd opnieuw een *e* toegevoegd, nu na de *n* (*jongne*).

In de opname van het spontane taalgebruik van Q komen 25 imperatieven voor. Op basis van dit beperkte aantal imperatieven stelden we vast dat kind Q de dialectale regels voor de imperatiefvorming zoals uiteengezet door de Schutter (zie 2.3.1.3.) niet helemaal volgt. De vijf imperatieven, namelijk, die de uitgang krijgen, worden wel allemaal meteen gevolgd door een vocaal (al dan niet als gevolg van een *h*-procopie), maar ze eindigen niet noodzakelijk op een occlusief. Voorbeelden zijn: *Kom, duwt al die puttn om* (2, Q, r.154) en *Past op è* (2, Q, r.338). Slechts één imperatief die gevolgd wordt door een vocaal en net wel eindigt op een occlusief, krijgt geen uitgang *-t*: *Kijk ik eb tien, twintig, tfeertig* (2, Q, r.234). Vermoedelijk kan dit verklaard worden door het feit dat de imperatief eigenlijk gevolgd wordt door een kleine pauze. Het blijkt namelijk dat voor een consonant of een pauze, de imperatief vaak geen uitgang krijgt, zoals in *Toon ne keer, wie ebde?* (2, Q, r.167) en *Stop, stop.* (2, Q, r.384). We kunnen dus concluderen dat de regels die de Schutter vooropstelt op een meer soepele manier gebruik worden door kind Q.

Voor de tien kenmerken samen, werd voor het spontane, informele taalgebruik van kind Q tijdens een activiteit van de jeugdbeweging een tussentaalindex berekend van 79,18%. Dat percentage sluit aan bij de index die berekend werd voor de opname van het gezelschapsspel “Taboe”.

3.2.3.3. Kwantitatieve analyse ontbijtgesprek

Tabel 9 toont de tussentaalscores die berekend werden voor het taal materiaal geregistreerd op de opname van een ontbijtgesprek van kind Q.

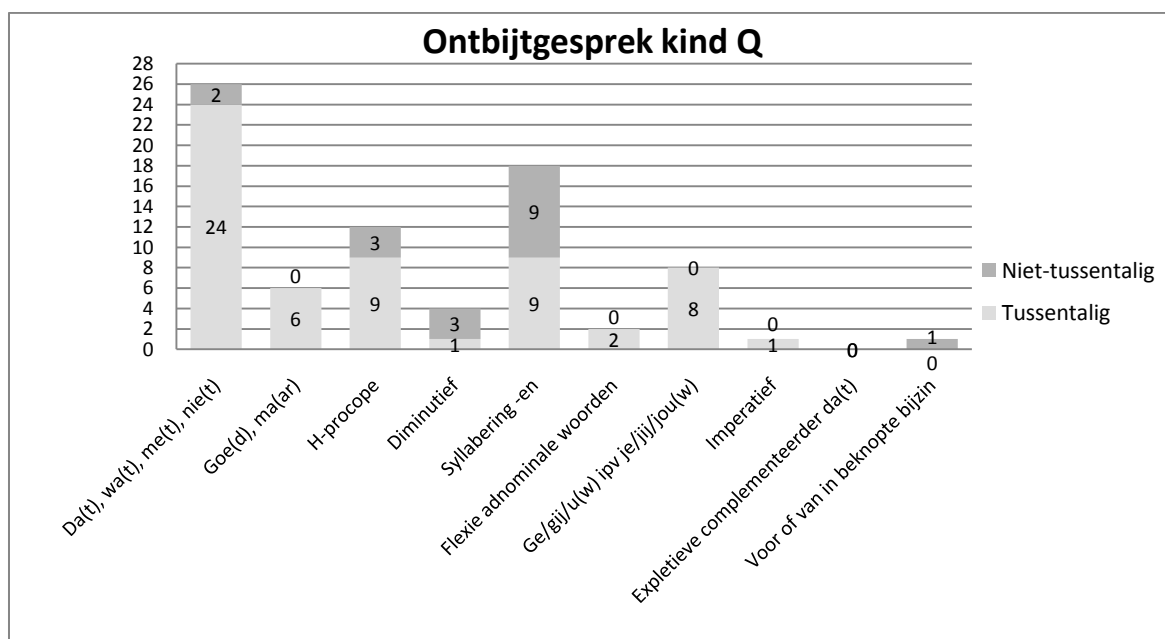
KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	26	24	24/26
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	6	6	6/6
<i>H</i> -procopie	12	9	9/12
Diminutief	4	1	1/4
Syllabering <i>-en</i>	18	9	9/18
Flexie adnominale woorden	2	2	2/2
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	8	8	8/8
Imperatief	1	1	1/1
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	0	0	0/0
<i>Voor</i> of <i>van</i> in beknopte bijzinnen	1	0	0/1

TOTAAL	78	60	60/78	76,92%
---------------	-----------	-----------	--------------	---------------

Tabel 9: Tussentaalscores en tussentaalindex ontbijtgesprek kind Q

Ook tijdens de opname van een ontbijtgesprek zijn de deletie of niet van de *-t* in *dat*, *wat*, *met* en *niet*, de eventuele syllabering van de uitgang *-en* en de mogelijke procope van de *h-* de kenmerken die het frequentst voorkomen. De kenmerken die in het taalmateriaal het minste te horen zijn, zijn het gebruik van *van/voor* of *om* in de beknopte bijzin, het mogelijke gebruik van de expletieve complementeerder *dat*, de imperatief en de eventuele flexie van de adnominale woorden. De hoogste tussentaalscores werden berekend voor het gebruik van het paradigma *ge/gij/u(w)* in de plaats van *je/jij/jou(w)*. Net zoals tijdens de activiteit, spreekt Q tijdens het ontbijtgesprek geen enkele keer de standaardtalige vorm van het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud uit. Ook *goed* en *maar* komen geen enkele keer in hun standaardtalige vorm voor. De deletie van de *-t* in de functiewoorden *dat*, *wat*, *met* en *niet*, ten slotte, behaalde ook een hoge score. De kenmerken met een frequentie van twee of minder buiten beschouwing gelaten, werden de laagste tussentaalscores berekend voor de diminutief en de syllabering van de uitgang *-en*.

Grafiek 10 toont de verhouding tussen standaardtaal en tussentaal voor de tien kenmerken die kwantitatief onderzocht werden in het opgenomen ontbijtgesprek van kind Q.

Grafiek 10: Tussentaalscores ontbijtgesprek kind Q

In het taalgebruik geregistreerd tijdens een ontbijtgesprek valt slechts één element op. In de zin *Ma zeven uur opstaan, wat vroeg* (3, Q, r.34) spreekt Q – net zoals in de opname van een activiteit – het woordje *wat* nadrukkelijk uit om de ironische geladenheid van de boodschap te versterken.

De tussentaalindex berekend voor de tien tussentaalkenmerken in het ontbijtgesprek van kind Q samen, bedraagt 76,92%. Alle indexen die voor kind Q berekend werden, liggen dus relatief dicht bij elkaar. We kunnen er dus van uit gaan dat het taalgebruik van het kind niet erg verschilt in de drie onderzochte situaties.

3.2.3.4. Overige tussentaalkenmerken

Tussenwerpsels

Het geregistreerde taalgebruik van kind Q bevat heel wat tussenwerpsels. Op de opname van kind Q die tijdens het gezelschapsspel “Taboe” omschrijvingen moet geven van een aantal zaken, is heel vaak het tussenwerpsel *eu(m)* te horen. Q gebruikt dit tussenwerpsel om aan te tonen dat hij aan het nadenken is. Tijdens een activiteit van de jeugdbeweging gebruikt Q nog heel wat andere tussenwerpsels. De tussenwerpsels die hij het vaakst gebruikt zijn *amai*, *allé*, *oei*, *ey* en *è*. Net zoals kind S gebruikt Q dat laatste tussenwerpsel vaak als een vraag om bevestiging, zoals in *Is dad echt geld? Nee è* (2, Q, r.188) of om het voorafgaande te bekrachtigen, zoals in *Moet wel nie naar ons kijkn è* (2, Q, r.111) of *Ik was wel naar TV aan 't kijken è* (3, Q, r.49).

Het tussenwerpsel *allé* heeft in het taalgebruik van Q vijf verschillende betekenissen. Q gebruikt *allé* vooral om iemand aan te moedigen, zoals in *Allé, Miel, pakt em!* (2, Q, r.300). Daarnaast wordt het tussenwerpsel ook gebruikt om verbazing uit te drukken. Q gebruikt *allé* vooral wanneer hij zijn verbazing wil uitdrukken over iets dat niet wil lukken, zoals bijvoorbeeld in de uiting *Allé, 't is weer door mijn beenn* (2, Q, r.57). *Allé* wordt ook soms gebruikt als stopwoord, bijvoorbeeld in de zin *Allé, ik moest den bal drage van Inge* (2, Q, r.309). Wanneer Q tijdens het spelen van het gezelschapsspel “Taboe” niet meteen op een bepaald woord kan komen zegt hij: *Euh, ge kunt er veel dingn mee doen ge kunt speciale dingn mee allé mee* (1, Q, r.4). Ten slotte gebruikt kind Q het tussenwerpsel *allé* één keer om iets af te ronden. Wanneer tijdens de activiteit een aantal helikopters over het terrein vliegen, beginnen alle kinderen te zwaaien en te roepen naar de helikopters. Na een tijdje wil kind Q graag verder spelen. Dan zegt hij: *Allé, gaa(n) we nu verder doen* (2, Q, r.510), waarmee hij als het ware de gebeurtenis afrondt.

Het tussenwerpsel *ey* wordt door kind Q gebruikt om de aandacht te trekken van iemand anders. Het staat dan ook meestal aan het begin van een uiting, zoals in *Ey, Miel, gij trapt teegn de muur en dan trap 'k ik teegn de muur [...]* (2, Q, r.51). Met het tussenwerpsel *oei* geeft Q aan dat iets mis is gegaan, zoals in *Oei, mislukt* (2, Q, r.432). *Amai*, ten slotte, wordt

door kind Q gebruikt om bewondering uit te drukken of om aan te geven dat iets niet eenvoudig is, zoals bijvoorbeeld in de uiting *Amai, die weegt* (2, Q, r.468).

Onomasiologische alternatieven

In het taalgebruik van kind Q zijn een aantal niet-algemene woorden te horen. Zo gebruikt Q een aantal niet-algemene werkwoorden: *stampen* ('schoppen', 'trappen'), *koersen* ('hard (wiel)rennen') en *grollen* ('knorren'). Daarnaast gebruikt Q het onderschikkend voegwoord *gelijk* voor 'zoals'. Ten slotte maakt kind Q gebruik van een aantal niet-algemene substantieven: *wijf* en *madam* voor 'vrouw', *match* voor 'voetbalwedstrijd' en *voetpad* voor 'trottoir'. In het Prisma-woordenboek worden de woorden *koersen* (in de betekenis van 'hard rennen'), *match* (in de betekenis van 'voetbalwedstrijd') en *voetpad* gemarkeerd als Belgisch-Nederlands (Prisma, i.v. *koersen*, *match* en *voetpad*). Belgisch-Nederlands en spreektaalig zijn de woorden *stampen* en *madam* (Van Dale, i.v. *stampen* en *madam*). *Grollen* in de betekenis van 'knorren' en *gelijk* als onderschikkend voegwoord van vergelijking zijn verouderde vormen van het Nederlands (Van Dale, i.v. *grollen* en *gelijk*). Over het woord *wijf* tenslotte zijn de twee woordenboeken het niet eens. Volgens Van Dale is *wijf* een niet-algemeen woord, terwijl Prisma het markeert als *informeel* (Van Dale, Prisma, i.v. *wijf*).

Engelse woorden

De Engelse woorden die kind Q gebruikt zijn vooral "schuttingwoorden". Wanneer er iets mis dreigt te gaan, zegt Q bijvoorbeeld nogal vaak *fuck*, *fuck it* of *shit*. Wanneer er net iets goed gaat, dan zegt hij *yes*. Daarnaast uit Q een aantal keren na elkaar de Engelstalige uitroep *help me*. Ten slotte zegt hij ook één keer *Hi*, *hello* (2, Q, r.336) om de aandacht te trekken van zijn teamgenoten.

Gaan in puur futuraal gebruik

In de zin 'k *Ga* nog zien (3, Q, r.35) gebruikt kind Q het werkwoord *gaan* in een puur futurale betekenis, iets wat in de Nederlandse standaardtaal niet kan. Ook in *Nee, ze ebbn gezegd dat er nog ne keer ging... beven* (3, Q, r.12) wordt *ging* gebruikt in de plaats van het correcte *zou*.

(H)e(bbe)n, gaa(t/n) en doe(t/n)

Kind Q reduceert de werkwoordsvormen *hebben* en *gaan* veel minder vaak tot *èn* en *gaa* dan kind S. De reductie van *gaan* tot *gaa* komt een achttal keren voor in de opname van het spontane, informele taalgebruik van Q op een activiteit van de jeugdbeweging, zoals bijvoorbeeld in *Gaa(n) we nu nog voetballn?* (2, Q, r.36). In de zin [...] *waar èdde gunder da gevondn?* (2, Q, r.11) werd de werkwoordsvorm van de tweede persoon meervoud *hebben* *jullie* gereduceerd tot *ebde*, waarna de *b* assimileerde aan de beginconsonant van het

enclitische persoonlijk voornaamwoord *de*. De reductie van *doe(t/n)* tot *doe* komt in de opnames van kind Q niet voor.

Subjectverdubbeling

Ook de subjectverdubbeling is minder sterk vertegenwoordigd in het taalgebruik van kind Q dan in dat van kind S. Het laatste voorbeeld uit de vorige paragraaf toont de subjectverdubbeling voor de tweede persoon meervoud. De subjectverdubbeling komt ook voor bij de eerste en de derde persoon enkelvoud, zoals bijvoorbeeld in *Ma ja, da kan 'k ik ook ze* (2, Q, r.92) en *Ziede gij da nu nie [...]* (3, Q, r.42).

Andere

In de opname van Q die “Taboe” speelt, valt het op dat hij steeds *da* gebruikt in plaats van *wat* na het onbepaalde voornaamwoord *iets*, zoals in de zin *Euhm 't is iets da ze moete probeern te zoeken* (1, Q, r.8).

In het geregistreerde taalgebruik van kind Q zijn er nog een tweetal fenomenen die opvallen. Het eerste fenomeen wordt geïllustreerd door de zin *'t Lagen er twee in* (2, Q, r.49). In deze zin gebruikt Q de dialectale vorm *het* (hier verkort tot *'t*) om presentatief *er* te vervangen⁸.

Ten tweede is ook in het taalgebruik van kind Q een aantal keren *der* te horen. *Der* kan in het taalgebruik van kind Q vier functies hebben. Ten eerste is *der* de dialectale vorm van *er* als eerste deel van een voornaamwoordelijk bijwoord, zoals in *Juij, ben der al over* (2, Q, r.522). De tweede mogelijkheid is dat *der* de dialectale variant is van het enkelvoudige voorbijwoord *er*, zoals in *[...] en ge zet et al aan als ze der nog nie is* (3, Q, r.16). Daarnaast kan *der* ook beschouwd worden als de dialectale vorm van kwantitatief *er*, zoals in *Ja, ja, 't zijn der drie: één, twee, drie* (2, Q, r.475)⁹ of van presentatief *er*, zoals in *Wie is ter em* (2, Q, r.497). In het laatste voorbeeld wordt de *d*- stemloos onder invloed van de *s*-

3.2.3.5. Vergelijking met het gerapporteerde taalgedrag

Tabel 10 toont het gerapporteerde taalgebruik van kind S in verschillende situaties. Net als kind S was kind Q niet aanwezig op de activiteit waarop gevraagd werd naar het eigen taalgedrag in verschillende situaties, waardoor we geen informatie hebben van Q zelf over zijn taalgebruik.

⁸ PM, M. Devos.

⁹ In deze zin staat zowel presentatief *er* (hier vervangen door *'t*) als kwantitatief *er* (hier vervangen door *der*).

Kind	Taalgebruik kind volgens kind/volgens ouders			
	In de klas	Op de speelplaats	Op een activiteit van de KSA	Tegen broer(s) en/of zus(sen)
Q	niet aanwezig/AN	niet aanwezig/TT	niet aanwezig/TT	niet aanwezig/AN

Tabel 10: Gerapporteerde taalgedrag kind Q

Volgens zijn ouders spreekt Q op een activiteit van de jeugdbeweging tussentaal. Die intuïtie wordt bevestigd door onze analyse. De tussentaalindex berekend voor die situatie bedraagt immers 79,18%. De ouders gaan ervan uit dat Q overschakelt op meer algemeen taalgebruik wanneer hij communiceert met broer(s) en/of zus(sen). Uit de analyse van het ontbijtgesprek blijkt dat die intuïtie niet strookt met de werkelijkheid. Tijdens het ontbijtgesprek was de zus van Q aanwezig, maar toch blijft Q veel tussentaalkenmerken gebruiken. Voor het ontbijtgesprek van Q werd in totaal namelijk een index berekend die slechts 2,26% lager is dan de index berekend voor het spontane taalgebruik tijdens een activiteit van de jeugdbeweging. Uiteraard moeten we er wel rekening mee houden dat de opname van het ontbijtgesprek zeer kort is. Het is mogelijk dat een langere opname een ander beeld zou opleveren.

3.2.4. Kind R

Voor kind R beschikken we over opnames van alle onderzochte situaties. Tijdens de opname van twee minuten van kind R dat het gezelschapsspel “Taboe” speelt, zijn 90 woorden te horen. Gedurende de opname van het spontane, informele taalgebruik op een activiteit van de jeugdbeweging van één uur en 55 minuten sprak R ongeveer 2 800 woorden. Op de opname van het taalgebruik dat R hanteert tijdens een middagmaal met het gezin van bijna 15 minuten, ten slotte, zijn 372 woorden geregistreerd.

3.2.4.1. Kwantitatieve analyse gezelschapsspel “Taboe”

In tabel 11 zien we de totale frequentie en het aantal tussentalige attestaties van de tien kenmerken die kwantitatief onderzocht werden in de opname van R die het gezelschapsspel “Taboe” speelt.

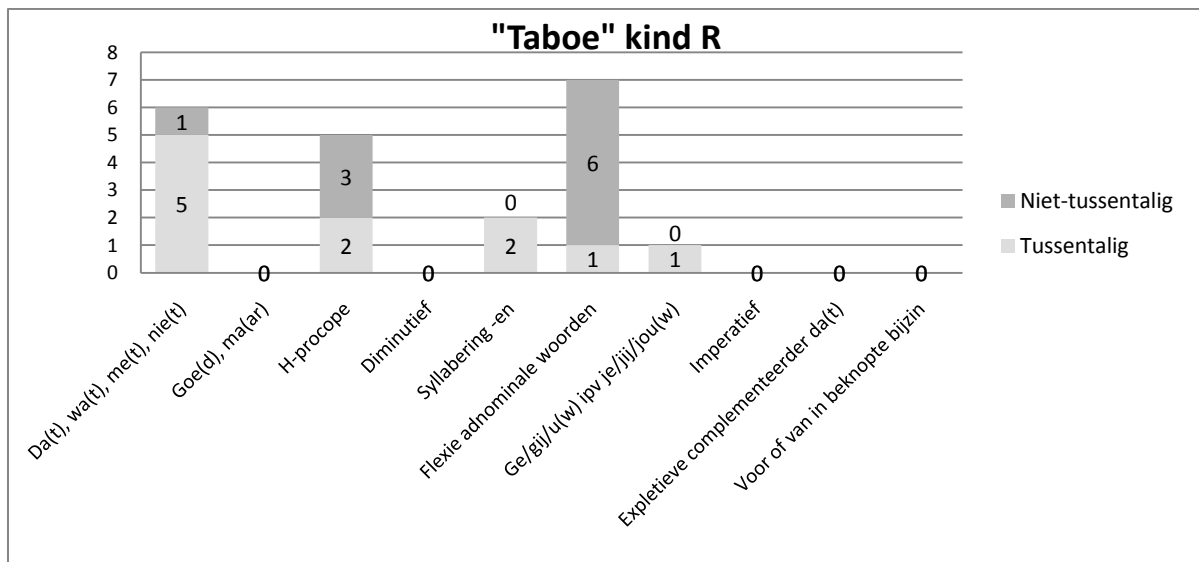
KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	6	5	5/6
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	0	0	0/0
<i>H-procope</i>	5	2	2/5
Diminutief	0	0	0/0
Syllabering <i>-en</i>	2	2	2/2
Flexie adnominale woorden	7	1	1/7
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	1	1	1/1

Imperatief	0	0	0/0	
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	0	0	0/0	
<i>Voor of van</i> in beknopte bijzinnen	0	0	0/0	
TOTAAL	21	11	11/21	52,38%

Tabel 11: Tussentaalscores en tussentaalindex “Taboe” kind R

Wat meteen opvalt is dat het totale aantal attestaties slechts de helft bedraagt van het totale aantal attestaties van de tien tussentaalkenmerken bij kind Q die het spel “Taboe” speelt. De kenmerken die het vaakst voorkomen in de opname zijn de mogelijke flexie in adnominale woorden, de eventuele deletie van de *-t* in de functiewoordjes *dat*, *wat*, *met* en *niet* en de mogelijke procope van de *h-*. De hoogste totale frequentie bedraagt zeven, terwijl de hoogste totale frequentie bij kind Q voor dezelfde situatie 13 bedraagt. In de opname van kind R die “Taboe” speelt komt de helft van de kenmerken geen enkele keer voor en ook de syllabering van de uitgang *-en* en het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud komen niet vaak voor in de opname. Als we de kenmerken met een totale frequentie van twee of minder buiten beschouwing laten, dan scoort de deletie van de *-t* in *dat*, *wat*, *met* en *niet* het hoogste percentage. Onder diezelfde voorwaarden werd de laagste tussentaalscore berekend voor de flexie in de adnominale woorden.

Grafiek 11 toont de verhouding tussen standaardtaal en tussentaal voor de tien kenmerken die volgens de kwantitatieve methode onderzocht werden in de opname van kind R die het gezelschapsspel “Taboe” speelt.

Grafiek 11: Tussentaalscores “Taboe” kind R

De tussentaalindex die berekend werd voor de tien kenmerken samen in deze opname, bedraagt 52,38%. In vergelijking met kind S en kind Q, gebruikt kind R dus gedurende het spel niet zo veel tussentaal. Opvallend is dat kind R acht van de 11 tussentalige elementen die

in de opname geregistreerd werden, uitspreekt in de eerste drie regels. Dan is het spel namelijk nog niet echt begonnen. R begrijpt niet goed wat ze moet doen en vraagt nog wat extra uitleg aan de leidster. In die situatie laat ze drie maal de *-t* wegvallen in het woord *niet* en twee maal in het woord *dat*, voert ze één procope van de *h-* door en syllabeert ze twee maal de uitgang *-en*. Wanneer het spel dan echt begint, probeert ze duidelijk zo algemeen mogelijk te spreken.

3.2.4.2. Kwantitatieve analyse spontaan taalgebruik

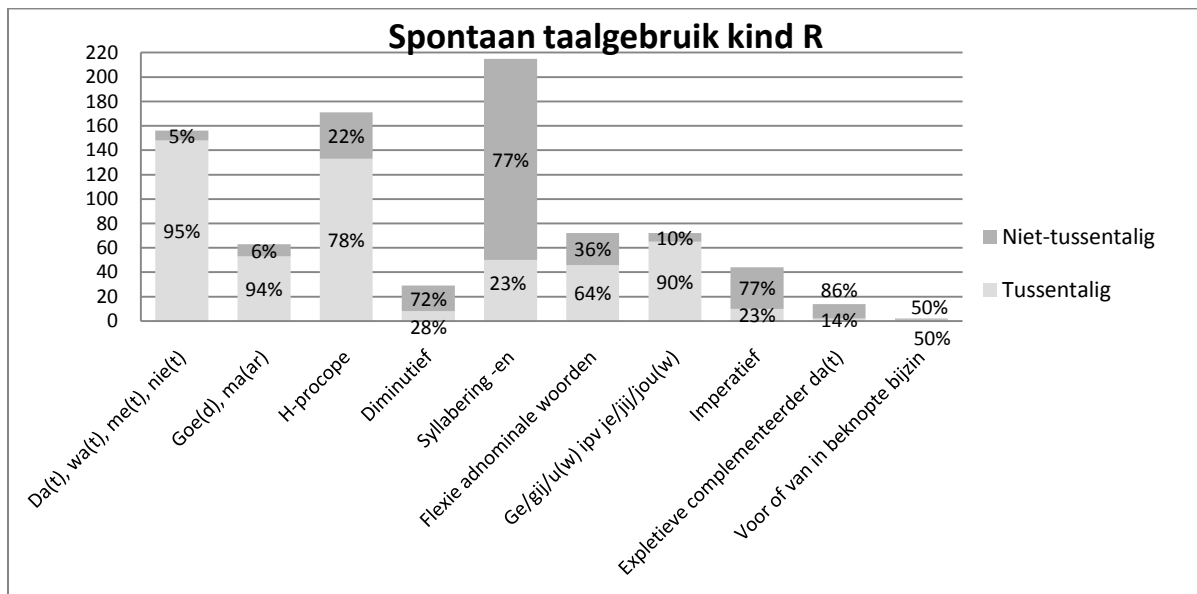
Tabel 12 toont de absolute cijfers en de tussentaalscores die berekend werden voor de tien kenmerken van tussentaal die in het spontane, informele taalgebruik van kind R tijdens een activiteit van de jeugdbeweging onderzocht werden.

KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX	
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	156	148	148/156	94,87%
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	63	53	53/63	84,13%
<i>H-procope</i>	171	133	133/171	77,78%
Diminutief	29	8	8/29	27,59%
Syllabering <i>-en</i>	215	50	50/215	23,26%
Flexie adnominale woorden	72	46	46/72	63,88%
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	72	65	65/72	90,28%
Imperatief	44	10	10/44	22,73%
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	14	2	2/14	14,29%
<i>Voor</i> of <i>van</i> in beknopte bijzinnen	2	1	1/2	50%
TOTAAL	838	516	516/838	61,57%

Tabel 12: Tussentaalscores en tussentaalindex spontaan taalgebruik kind R

De syllabering of niet van de uitgang *-en* is het kenmerk dat de grootste totale frequentie heeft. Dat is ook zo in het spontane taalgebruik van kind Q en kind S op een activiteit. Ook de mogelijke procope van de *h-* en de eventuele deletie van de *-t* in *dat*, *wat*, *met* en *niet* komen frequent voor in de opname. Deze laatste twee kenmerken kwamen ook in de opname van het spel “Taboe” het vaakst voor. De kenmerken die het minst vaak voorkomen zijn de beknopte bijzin met *voor/van* of *om*, het gebruik of niet van de expletieve complementeerder *da(t)* en de diminutief op *-je* of *-ke*. In de opname van kind R die het gezelschapsspel “Taboe” speelt bleken ook deze drie kenmerken het minst frequent voor te komen. Daardoor vertoont grafiek 12 sterke gelijkenissen met grafiek 11. De hoogste tussentaalscores werden behaald door de deletie van de *-t* in *dat*, *wat*, *met* en *niet*, het gebruik van de persoonlijke voornaamwoorden *ge/gij/u(w)* voor de tweede persoon enkelvoud en de deletie van de eindconsonant in *goed* en *maar*. De laagste scores werden berekend voor het gebruik van de expletieve

complementeerder *da(t)*, de imperatief met uitgang *-t*, de syllabering van de uitgang *-en* en de vorming van de diminutief.

Grafiek 12: Tussentaalscores spontaan taalgebruik kind R

Van de acht attestaties van *dat*, *wat*, *met* en *niet* die niet-tussentalig worden uitgesproken, is de standaardtalige uitspraak in vijf gevallen het gevolg van het overschakelen op een andere modus. Zo spreekt R bijvoorbeeld de *-t* wel uit in de zin *Karateman kan echt **niet** boksen* (2, R, r.108) omdat ze hier aan de hand van een buitenlands accent een grappig effect probeert te bereiken. Dat R in deze zin overschakelt op een meer algemene modus, zien we ook aan het feit dat de syllabering van de uitgang *-en* in *boksen* niet wordt uitgevoerd.

Ook het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud wordt in het taalgebruik van kind R bijna steeds tussentalig gerealiseerd. Van de zeven attestaties van het persoonlijk voornaamwoord die standaardtalig geproduceerd worden, zijn er twee te verklaren door het feit dat R overschakelt op de voorleesmodus. In twee andere gevallen gebruikt R de standaardtalige vormen wanneer ze een reporter imiteert. In die situatie werd *u* in de zin [...] *zoals u ziet [...]* (2, R, r.311) tot de standaardtaal gerekend aangezien het voornaamwoord hier gebruikt wordt voor de beleefdheidsvorm van de derde persoon enkelvoud.

De deletie van de eindconsonant in *goed* en *maar* haalt ook in het spontane taalgebruik van kind R een hoge tussentaalscore. *Ma* aan het begin van de zin, gebruikt om de uiting in te leiden zoals in *Ma ik kan da nie [...]* (2, R, r.120) vertegenwoordigt 37 van de 53 tussentalige attestaties van *goed* en *maar*. Daarnaast komt *ma* ook enkele keren voor als onderschikkend voegwoord, zoals in *Ik wil die ook, **ma** 'k eb andere gekrege* (2, R, r.54). Slechts tien op 63 attestaties van *goed* en *maar* worden standaardtalig gerealiseerd. In zeven van de tien gevallen gaat het om *maar* dat fungeert als schakeringspartikel om een bevel te nuanceren, zoals

bijvoorbeeld in *Allé, laat u maar ange* (2, R, r.162). Eén keer wordt *maar* in de functie van onderschikkend voegwoord volledig uitgesproken, namelijk in de zin [...] *nu wil ik mijn goed hart wel eens laten zien [...] en jullie de zak teruggeven maar dit enkel op één voorwaarde [...]* (2, R, r.209). In dit geval wordt *maar* niet gereduceerd tot *ma* omdat het woord deel uitmaakt van een stukje tekst dat door R wordt voorgelezen. R schakelt dus over op de voorleesmodus, waarin alle klanken worden uitgesproken. Dat verklaart meteen ook waarom in diezelfde zin *goed* niet gereduceerd werd tot *goe*.

In de opname van het spontane taalgebruik van kind R op een activiteit van de jeugdbeweging is een speciaal geval van de *h*-procope te horen. In de zin *IJ eeft al g(eh)ad* (2, R, r.466) wordt drie maal de *h*- weggelaten. In het voltooide deelwoord *gehad* is iets speciaals aan de hand. Daar wordt namelijk samen met de *-h-* ook de *-e-* weggelaten. De werkwoordsvorm *gehad* wordt dus gereduceerd tot *gad*.

De uitgang *-en* komt heel vaak voor in de opname van het spontane taalgebruik van kind R op een activiteit. Slechts 23% van de uitgangen, echter, wordt gesyllabeerd. De syllabering volgt wel min of meer dezelfde restricties als bij kind S en kind Q. Zo wordt de syllabering vooral toegepast voor een vocaal of een pauze, zoals in *Ma nee, 'k è(b) geen wantn aan kan gie, kan nie gooin* (2, R, r.33) en minder voor een consonant. Bij de werkwoorden *neerleggen* en *moeten* en bij het bijwoord *beneden* gaat de syllabering van de uitgang *-en* gepaard met de deletie van intervocalische consonant, wat resulteert in: [...] *da boogje is naa beneen* (2, R, r.123), *Kasper moet u ne keer neerlèn [...]* (2, R, r.252) en *Moen wij da gans opdrinke?* (2, R, r.467). Wanneer de syllabering niet wordt doorgevoerd, verdwijnt de *-n* vaak voor een consonant, terwijl ze behouden blijft voor een vocaal. De uitgang *-en* die wordt omgevormd tot *-ne* komt ook voor in het spontane, informele taalgebruik van kind R, namelijk bij hetzelfde woord als bij kind Q: *Ey, moet Vital zien jongne* (2, R, r.334).

Wat opvalt bij de flexie van de adnominale woorden is dat kind R niet consequent is. De adnominale woorden worden de ene keer verbogen, terwijl ze de andere keer voor hetzelfde substantief onverbogen blijven. Zo spreekt kind R over *ne sneeuwman* in regel 11, maar in regel 430 realiseert ze *ee sneeuwman*, zonder dat er een situationeel verschil lijkt te zijn. Hetzelfde doet ze met *mond – mijne mond* in regel 13 en *mijn mond* in regel 469 –, met *sneeuwengel – ne sneeuwengel* in regel 274, maar *ee sneeuwengel* in regel 267 –, met *kou – gene kou* in regel 92, maar *geen kou* in regel 85 – en met *neus – mijn neus* in regel 145, maar *mijne neus* in regel 210 en *ne neus* in regel 391. Wat kind R wel consequent verbuigt is het onbepaalde lidwoord voor het substantief *keer*: *Ja trekt gij ne keer* (2, R, r.73).

In de opname van het spontane, informele taalgebruik van kind R op een activiteit van de jeugdbeweging zijn in totaal 44 imperatieveven geregistreerd. Slechts tien daarvan krijgen een uitgang op *-t* en het valt op dat bij R niet dezelfde conditionering geldt als bij Q. Zes van de tien imperatieveven die wel een uitgang krijgen, worden namelijk gevolgd door een consonant, terwijl bij kind Q alle imperatieveven met een *-t* uitgang gevolgd werden door een vocaal. Ook de dialectregels zoals vooropgesteld door de Schutter (de Schutter, 1997:43-52) worden door kind R niet gevolgd. De uitgang *-t* verschijnt immers niet enkel na een occlusief.

Voor de tien kenmerken van tussentaal samen werd voor de opname van het spontane, informele taalgebruik van kind R op een activiteit van de jeugdbeweging een tussentaalindex berekend van 61,57%. In deze situatie spreekt kind R dus al een stuk tussentaliger dan tijdens de opname van het gezelschapsspel “Taboe”. Zoals reeds vermeld in paragraaf 3.2.1. moeten we er rekening mee houden dat zeer frequente kenmerken, die echter slechts sporadisch tussentalig gerealiseerd worden, de tussentaalindex sterk kunnen doen dalen. In het spontane taalgebruik van kind R zijn heel veel *-en* uitgangen aanwezig. Kind R past de syllabering van die zeer frequente uitgangen niet vaak toe, waardoor de tussentaalindex in totaal meteen een stuk lager is.

3.2.4.3. Kwantitatieve analyse tafelgesprek

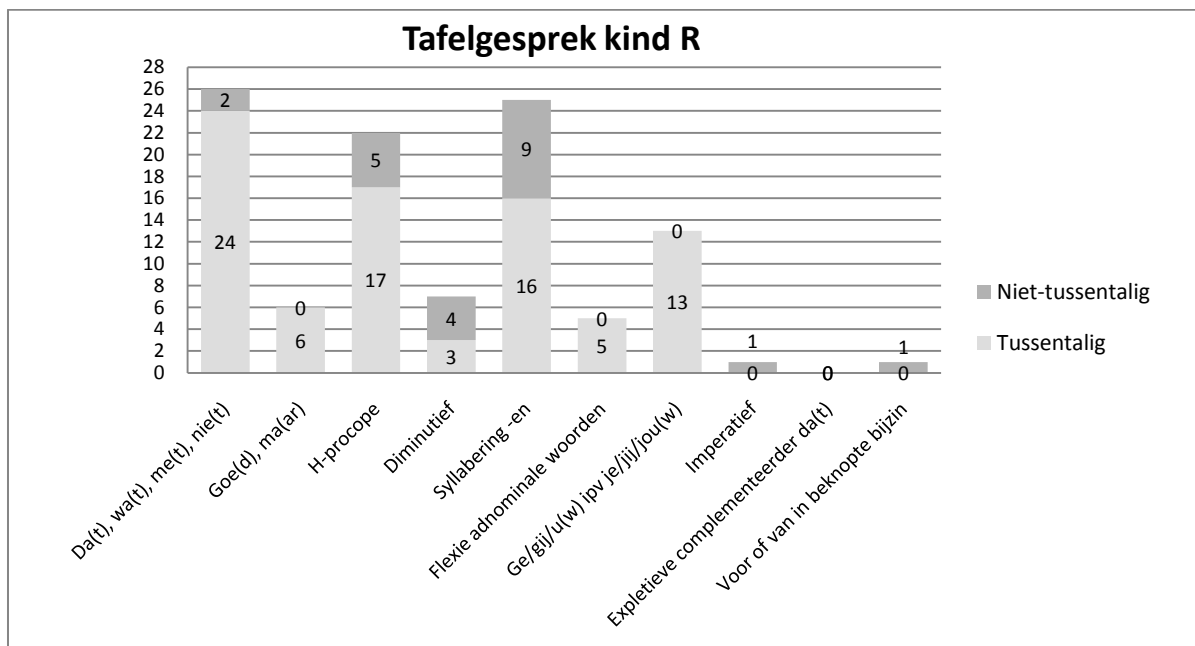
Tabel 13 toont de tussentaalscores die berekend werden voor de tien kenmerken die aan een kwantitatieve analyse onderworpen werden in het tafelgesprek van kind R.

KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	26	24	24/26
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	6	6	6/6
<i>H-procope</i>	22	17	17/22
Diminutief	7	3	3/7
Syllabering <i>-en</i>	25	16	16/25
Flexie adnominale woorden	5	5	5/5
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	13	13	13/13
Imperatief	1	0	0/1
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	0	0	0/0
<i>Voor</i> of <i>van</i> in beknopte bijzinnen	1	0	0/1
TOTAAL	106	84	84/106 79,25%

Tabel 13: Tussentaalscores en tussentaalindex tafelgesprek kind R

Net zoals in de opname van het spontane taalgebruik zijn de eventuele deletie van de *-t* in *dat*, *wat*, *met* en *niet*, de mogelijke syllabering van de uitgang *-en* en de eventuele procope van de *h-* de kenmerken met de hoogste totale frequentie. De kenmerken die in de opname van het tafelgesprek het minste te horen zijn, zijn het al dan niet gebruik van de expletieve

complementeerder *da(t)*, de beknopte bijzin en de imperatief. De kenmerken met de hoogste tussentaalscores zijn de deletie van de eindconsonant in *goed* en *maar*, het gebruik van het paradigma *ge/gij/u(w)* als persoonlijk voornaamwoord voor de tweede persoon enkelvoud en de flexie in adnominale woorden. Alle attestaties van deze kenmerken zijn namelijk tussentalig. Als we de kenmerken met één of minder attestaties buiten beschouwing laten, werd de laagste scores berekend voor de diminutief. Grafiek 13 toont de verhouding tussen standaardtaal en tussentaal voor de tien kenmerken die volgens de kwantitatieve methode onderzocht werden in het taalgebruik van kind R tijdens een middagmaal met het gezin.

Grafiek 13: Tussentaalscores tafelgesprek kind R

Het enige wat in de opname van het tafelgesprek van kind R opvalt, is dat R het voegwoord *dat* vervoegt in het meervoud. Volgens de Schutter is voegwoordflexie een wijd verspreid fenomeen in de Nederlandse dialecten (de Schutter, 1994:110). In de Oost-Vlaamse dialecten – net zoals in de West-Vlaamse dialecten – kan het voegwoord *dat* in de eerste persoon enkelvoud vervoegd worden tot $(d)a+k$, zoals in [...] *Ge zegt da 'k nie werk [...]* (2, R, r.340). Voor de derde persoon enkelvoud en de tweede persoon meervoud en enkelvoud gebruikt men in de Oost-Vlaamse dialecten vaak $(d)a(t)$ + een dof pronomen, zoals in [...] *'k weet nie dade 't weet [...]* (2, R, r.472). Voor de eerste en de derde persoon meervoud kan *dat* vervoegd worden tot $(d)an + we/ze$ (de Schutter, 1994:114-115). Dat is de vervoeging die R toepast in de zin *Ma als ge naar toilet gaat è, dan ebde daar een poort è, awel dan ze daar kunnen roken* (3, R, r.63).

Voor de tien kenmerken samen die in het tafelgesprek van kind R onderzocht werden, werd een tussentaalindex berekend van 79,25%. Deze tussentaalindex ligt ver boven de indexen die

berekend werden voor de opname van het spontane, informele taalgebruik op een activiteit van de jeugdbeweging (61,57%) en voor de opname van R die het gezelschapsspel “Taboe” speelt (52,38%).

3.2.4.4. Overige tussentaalkenmerken

Tussenwerpsels

Tijdens de opnames gebruikt kind R frequent de tussenwerpsels *allé*, *è*, *ey*, *tju*, *euh(m)*, *oei(e)*, *amai* en *pff*. Het tussenwerpsel *allé* wordt door R vooral gebruikt om iemand aan te sporen om iets te doen, zoals in *Allé Lotte, uit de weg* (2, R, r.64). In de zin ‘*Is ier op è dade moet schrij... allé groetn, ik be...*’ (2, R, r.152) gebruikt R het tussenwerpsel *allé* om zichzelf aan te moedigen om verder te doen met het ontcijferen van een gecodeerde boodschap. Een aantal keren fungeert *allé* ook als stopwoord, zoals in *Allé, ik eb u wel gezien è [...]* (2, R, r.4). Eén enkele keer gebruikt kind R het tussenwerpsel om haar ontgoocheling uit te drukken. Wanneer de leiding negatief antwoordt op het verzoek van R om een stukje tekst voor te lezen, zegt ze: *Ma allé* (2, R, r.200), waarmee ze te kennen geeft dat ze het jammer vindt dat ze de opdracht niet mag uitvoeren. In de opname van het tafelgesprek, ten slotte, gebruikt R het tussenwerpsel *allé* om zichzelf te verbeteren, namelijk in de uiting *Moge wij van tafel? Allé, ikke toch, è?* (3, R, r.68)

Het tussenwerpsel *è* wordt, net zoals door de andere kinderen, gebruikt op het einde van een uiting, als een soort vraag naar bevestiging, zoals in *Azo ier è, azo een microotje toch?* (3, R, r.41). In het vorige voorbeeld geeft de vraagintonatie ook aan dat R helemaal niet zeker is over wat ze zegt. Om de voorafgaande uiting te benadrukken of te versterken, gebruikt R ook het tussenwerpsel *è*, zoals in *Ik eb wel twee truis aan è* (2, R, r.57)¹⁰. Kind R gebruikt het tussenwerpsel *ey* aan het begin van een uiting om iemands aandacht te trekken, zoals in *Ey, moet zien, da veld* (2, R, r.227). De tussenwerpsels *tju* en *oei(e)* zijn te horen wanneer R iets niet mag van de leiding of wanneer iets niet lukt. *Euh(m)* wordt gebruikt wanneer R wil aangeven dat ze aan het nadenken is. Met het tussenwerpsel *amai* drukt R bewondering uit en het tussenwerpsel *pff* wordt gebruikt wanneer R een moeilijke opdracht toebedeeld krijgt die maar niet wil lukken.

Onomasiologische alternatieven

Het taalgebruik van R op een activiteit van de jeugdbeweging bevat heel wat niet-algemene woorden. R gebruikt bijvoorbeeld de werkwoorden *smijten* voor ‘gooien’ (terwijl ook *gooien* voorkomt in de opname van het spontane, informele taalgebruik op een activiteit), *wenen* voor

¹⁰ In deze zin gebruikt kind R ook de niet-algemene meervoudsvorm *truis* in de plaats van *truien*.

‘huilen’, *gerust laten* voor ‘met rust laten’, *marcheren* voor ‘werken’ en *peizen* voor ‘denken, peinzen’. Het substantief *want* wordt gebruikt voor ‘handschoen’, *stoof* voor ‘kachel’, *stylo* voor ‘balpen’, *pee* voor ‘man/opa’, *bakske* voor ‘afstandsbediening’ en *patat* voor ‘aardappel’. In de categorie van de adjectieven gebruikt R *ambetant* voor ‘vervelend’ en *katsjee* voor ‘stuk’. Het onderschikkend voegwoord (*ge*)*lijk* staat voor ‘zoals’ en het bijwoord *gans*, ten slotte, komt ook voor in het taalgebruik van R. *Wenen* is in het Noord-Nederlands een verouderd woord, maar in het Belgisch-Nederlands is het algemeen (Van Dale, i.v. *wenen*). Tot de Belgisch Nederlandse spreektaal worden de woorden *marcheren*, *stylo*, *patat*, *ambetant* en de uitdrukking *iemand gerust laten* gerekend (Prisma, i.v. *marcheren*, *stylo*, *patat*, *ambetant* en *gerust*). Het substantief *stoof* behoorde ooit tot het Belgisch Nederlands maar is nu verouderd (Van Dale, i.v. *stoof*). *Peizen*, *want* en *pee*, ten slotte, worden in Van Dale als gewestelijk gemarkeerd (Van Dale, i.v. *peizen*, *want* en *pee*).

Engelse woorden

Om verbazing uit te drukken gebruikt kind R twee maal in de opname de Engelstalige uitdrukking *Oo my god* (2, R, r.7/r.14). Eén enkele keer gebruikt R *shit* wanneer iets niet goed gaat (2, R, r.216) en twee maal *yes* wanneer het net wel goed gaat (2, R, r.418 en 3, R, r.60). Wanneer een goede vriendin van R arriveert op de activiteit, begroet R haar met de Engelstalige uiting *Brittie, my friendje* (2, R, r.169), waarbij dus een Nederlandstalige diminutief aan een Engelstalig substantief gekoppeld wordt. Om te zeggen dat iets leuk of tof is, gebruikt R ook een aantal keren het woord *cool* (2, R, r.229/r.302/ r.402). Ten slotte zingt R ook – samen met alle andere kinderen – het Engelstalige verjaardagsliedje “Happy birthday to you” voor een jarige leider (2, R, r.456).

(H)e(bbe)n, doe(t/n) en gaa(t/n)

De werkwoordsvorm van de eerste persoon enkelvoud *heb* wordt in het spontane taalgebruik van kind R een aantal keren gereduceerd tot *è*, zoals in ‘*k è(b) gee wanten aan spijtig genoeg*’ (2, R, r.12). Ook in de werkwoordsvorm van de tweede persoon enkelvoud en de eerste persoon meervoud van het werkwoord *hebben* treedt soms reductie op, zoals bijvoorbeeld in *Gij èt geen aan* (2, R, r.273) en *Op school èn wij zo ne berg [...]* (2, R, r.396).

In het taalgebruik van kind R is de reductie te horen van de werkwoordsvormen van de derde persoon enkelvoud en de eerste persoon meervoud van het werkwoord *gaan*, zoals in *Lotte gaa gee kee... cadeautjes krijge dit jaar* (2, R, r.282) en *Gaa(n) wij binne, gaa(n) wij binne want ‘k eb net mijne mooie jas aan* (2, R, r.48).

Subjectverdubbeling

In de opname van het spontane taalgebruik van kind R op een activiteit van de jeugdbeweging is één voorbeeld te horen van subjectverdubbeling van de eerste persoon enkelvoud, namelijk in *Da eb 'k ik al lang gevonde* (2, R, r.323). Daarnaast is er één voorbeeld geregistreerd van de verdubbeling van het dialectale persoonlijke voornaamwoord *gunder*, namelijk in *Wilde **gunder** een beetje sliern [...]* (2, R, r.36) en één voorbeeld van de verdubbeling van *gij*, namelijk in de uiting *[...] voor wa stude gij... studeerde **gij**?* (2, R, r.328).

Dubbele negatie

De opname van het spontane taalgebruik van kind R op een activiteit is de eerste opname waarin een geval van dubbele negatie geregistreerd is. In de zin *[...] diene stylo schrijf **nie** ook **nie*** (2, R, r.165) herhaalt R het negatiepartikel om te benadrukken dat het zeer vervelend is dat de balpen niet schrijft.

Andere

Een viertal niet-algemene kenmerken in het taalgebruik van R zijn nog het vermelden waard. Net zoals kind S gebruikt R soms de historische vorm – dus de vorm met *-e* ([ə]) – van substantieven die in het huidige Nederlands eindigen op een consonant. Voorbeelden zijn *molle* (1, R, r.24), *mutse* (2, R, r.26), *stove* (2, R, r.76) en *poppe* (2, R, r.285). Ook na het aanwijzend voornaamwoord *dat* en na de enkelvoudige voorbijwoorden *daar* en *hier* is de uitgang *-e* te horen: *Dadde*, A, A (2, R, r.121), *Ey, ik zie Sinterklaas en Zwarte Piet, dare, achter da raam* (2, R, r.213) en *Op mijn broek, tiens, iere, voelde 't nie?* (2, R, r.496).

In de zin *[...] 't zit een slang achter u* (2, Q, r.472) zien we het fenomeen dat we eerder in het spontane taalgebruik van kind Q vaststelden. Presentatief *er* wordt hier namelijk vervangen door de dialectale vorm *het* (hier verkort tot 't).

We registreerden in het spontane taalgebruik van kind R ook een aantal gevallen van *ter* of *der*. Een aantal keren gebruikt R de dialectale vormen *ter* of *der* als eerste deel van een voornaamwoordelijk bijwoord, zoals bijvoorbeeld in *Angt mijn tekening **der** al aan?* (2, R, r.420). In het taalgebruik van kind R fungeert dialectaal *der* of *ter* ook soms als presentatief *er*, zoals in *Lotte, is **ter** bloem over u gegooit?* (2, R, r.240). Eén attestatie van *der*, ten slotte, moet beschouwd worden als de niet-algemene vorm van kwantitatief *er*, namelijk *Tju, daar lign **der** zo veel wortels* (2, R, r.271).

Een laatste niet-algemeen fenomeen in het spontane taalgebruik van kind R verdient onze aandacht. Wanneer R een reporter imiteert, gebruikt ze het bezittelijk voornaamwoord *hun* als reflexief voornaamwoord, namelijk in de zin *[...] en ook **hun** aan het vuilmaken* (2, R, r.311). Vermoedelijk hebben we hier te maken met een geval van foutieve aanpassing aan de

standaardtaal. In de informele spreektaal zou R hoogstwaarschijnlijk zeggen: *en ook **under** aan het vuilmaken*. Aangezien ze in deze situatie echter het taalgebruik van een reporter probeert na te bootsen, beseft R dat *under* niet past. Ze gebruikt dan een vorm die uit de standaardtaal komt (*hun*), maar die in deze zin foutief is.

3.2.4.5. Vergelijking met het gerapporteerde taalgedrag

Tabel 14 toont het gerapporteerde taalgebruik van kind R in verschillende situaties.

Kind	Taalgebruik kind volgens kind/volgens ouders			
	In de klas	Op de speelplaats	Op een activiteit van de KSA	Tegen broer(s) en/of zus(sen)
R	AN/AN	DIA/AN	TT/AN	DIA/AN

Tabel 14: Gerapporteerde taalgedrag kind R

Wat meteen opvalt in de tabel is dat ouders en kind het niet eens zijn over het taalgedrag van het kind in verschillende situaties. De ouders gaan ervan uit dat kind R zowel op een activiteit van de jeugdbeweging als thuis tegen broer(s) en/of zus(sen) de standaardtaal gebruikt. Dit komt niet overeen met de werkelijkheid. Uit de analyse van het taal materiaal dat voor kind R verzameld werd, blijkt namelijk dat kind R zowel op een activiteit van de jeugdbeweging als thuis, tijdens een middagmaal met het gezin, heel wat kenmerken van tussentaal hanteert. Het blijkt dus dat het kind zelf een beter beeld heeft van de eigen taalproductie dan de ouders. Bovendien voelde het kind aan dat haar taalgebruik thuis minder algemeen is dan tijdens een activiteit van de jeugdbeweging. De analyse van het taal materiaal bevestigt dit: de tussentaal-index berekend voor het tafelgesprek is bijna 18% hoger dan de index berekend voor het spontane taalgebruik tijdens een activiteit¹¹.

3.2.5. Kind C

Ook voor kind C beschikken we over alle nodige opnames. Op de opname van twee minuten van kind C dat het spel “Taboe” speelt, zijn 53 woorden geregistreerd. Tijdens de activiteit van de jeugdbeweging die gedurende één uur en 59 minuten opgenomen werd, uitte kind C 3 300 woorden. Dat is het hoogste aantal woorden dat geregistreerd is in het onderzoek. Op de opname van het ontbijtgesprek van kind C dat ongeveer 13 minuten duurde, zijn dan weer 362 woorden te horen.

¹¹ Zie 3.2.4.2. voor een nuancering wat de tussentaalindex voor het spontane taalgebruik betreft.

3.2.5.1. Kwantitatieve analyse gezelschapsspel “Taboe”

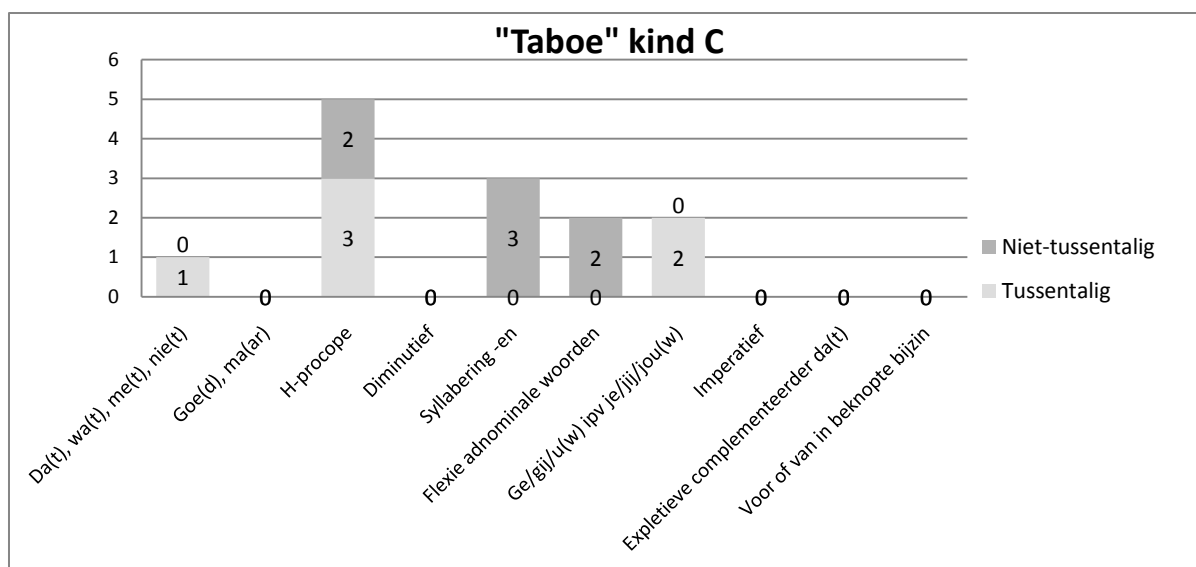
Tabel 15 toont het totale aantal attestaties en het aantal tussentalige attestaties van de tien kenmerken die kwantitatief onderzocht werden in het taalgebruik van kind C tijdens het spelen van het gezelschapsspel “Taboe”.

KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX	
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	1	1	1/1	
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	0	0	0/0	
<i>H-procope</i>	5	3	3/5	
Diminutief	0	0	0/0	
Syllabering <i>-en</i>	3	0	0/3	
Flexie adnominale woorden	2	0	0/2	
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	2	2	2/2	
Imperatief	0	0	0/0	
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	0	0	0/0	
<i>Voor</i> of <i>van</i> in beknopte bijzinnen	0	0	0/0	
TOTAAL	13	6	6/13	46,15%

Tabel 15: Tussentaalscores en tussentaalindex “Taboe” kind C

Het valt meteen op dat het totale aantal attestaties nog lager is dan bij kind R in dezelfde situatie. Dat kan uiteraard verklaard worden door het zeer beperkte taal materiaal van 53 woorden. Het zijn ook dezelfde vijf kenmerken als bij R die in de opname geen enkele keer voorkomen. Het meest frequente kenmerk in de opname is de procope van de *h-*. De kenmerken met de hoogste tussentaalscores zijn het gebruik van *ge*, *gij* en *u(w)* als persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud en de deletie van de *-t* in *dat*, *wat*, *niet* en *met*. Aangezien kind C in geen enkele van de twee gevallen waarin adnominale flexie mogelijk is, dat procedé toepast, is de tussentaalscore voor dat kenmerk het laagste.

Grafiek 14 toont de verhouding tussen standaardtaal en tussentaal voor de tien kenmerken die kwantitatief onderzocht werden in de opname van C die het spel “Taboe” speelt.

Grafiek 14: Tussentaalscores "Taboe" kind C

De totale tussentaalindex die berekend werd voor de tien kenmerken van tussentaal samen, bedraagt 46,15%. Dat is de laagste tussentaalindex die in dit onderzoek berekend werd.

3.2.5.2. Kwantitatieve analyse spontaan taalgebruik

Tabel 16 toont het cijfermateriaal voor de tien kenmerken die volgens de kwantitatieve methode onderzocht werden in het spontane, informele taalgebruik van kind C tijdens een activiteit van de jeugdbeweging.

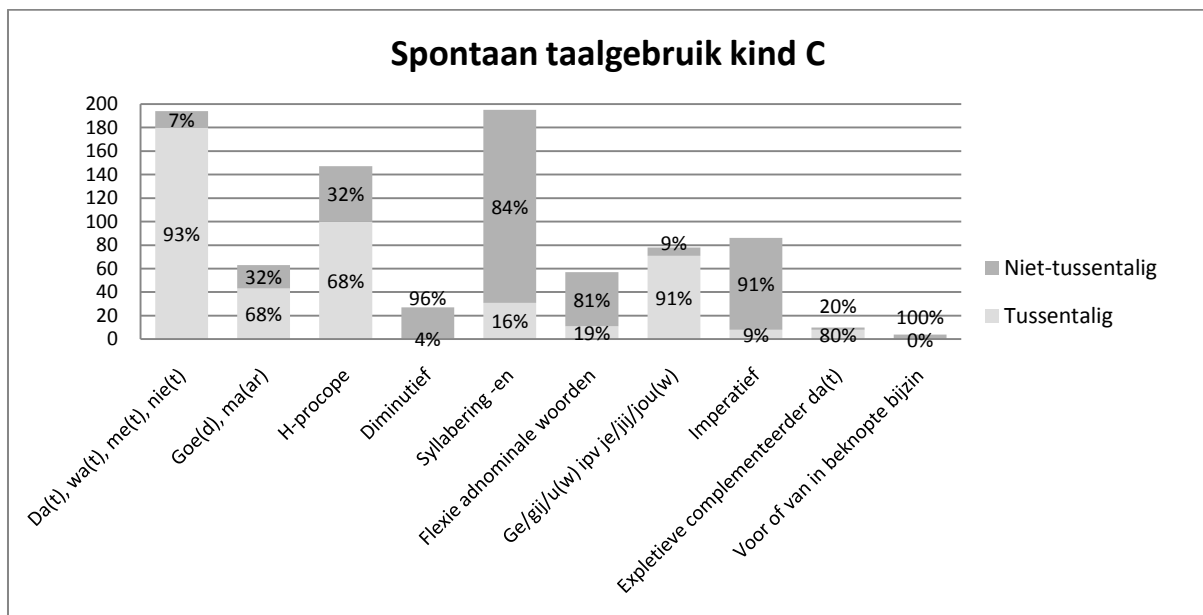
KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX	
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	194	180	180/194	92,78%
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	63	43	43/63	68,25%
<i>H-procope</i>	147	100	100/147	68,03%
Diminutief	27	1	1/27	3,70%
Syllabering <i>-en</i>	195	31	31/195	15,90%
Flexie adnominale woorden	57	11	11/57	19,30%
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	78	71	71/78	91,03%
Imperatief	86	8	8/86	9,30%
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	10	8	8/10	80%
<i>Voor of van</i> in beknopte bijzinnen	4	0	0/4	0%
TOTAAL	861	453	453/861	52,61%

Tabel 16: Tussentaalscores en tussentaalindex spontaan taalgebruik kind C

De kenmerken met de hoogste absolute frequentie zijn de mogelijke syllabering van de uitgang *-en*, de eventuele deletie van de *-t* in de functiewoorden *dat*, *wat*, *met* en *niet* en de mogelijke procope van de *h-*. De kenmerken die het minst vaak voorkomen in de opname zijn het gebruik van *voor/van* of *om* in de beknopte bijzin, het al dan niet gebruik van de expletieve complementeerder *da(t)* en de diminutief. De drie kenmerken met een zeer hoge

tussentaalscore zijn de deletie van de *-t* in de functiewoorden *dat*, *wat*, *met* en *niet*, het gebruik van het paradigma *ge/gij/u(w)* voor het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud en het gebruik van de expletieve complementeerder *da(t)*. De kenmerken met de laagste scores zijn het gebruik van *voor* of *van* in de beknopte bijzin – kind C gebruikt namelijk consequent *om* –, de diminutief op *-ke* en de imperatief met *-t* uitgang.

Grafiek 15 toont de verhouding tussen standaardtaal en tussentaal voor de tien kwantitatief onderzochte kenmerken in het spontane, informele taalgebruik van kind C tijdens een activiteit van de jeugdbeweging.

Grafiek 15: Tussentaalscores spontaan taalgebruik kind C

Van de 194 keren dat de functiewoorden *dat*, *wat*, *niet* en *met* voorkomen in de opname, spreekt kind C slechts 14 keer de einddentaal uit. In zes van die gevallen wordt de *-t* stemhebbend voor een vocaal, zoals bijvoorbeeld in [...] *ik è(b) dad al es gedaan* (2, C, r.185). Eén keer spreekt C de *-t* uit omdat ze overgeschakeld is op een andere modus. De zin [...] *Wat moet ik doen* (2, C, r.597) behoort namelijk tot een liedje dat door kind C gezongen wordt.

Ook het gebruik van *ge*, *gij* en *u(w)* als persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud scoort een hoog percentage in het spontane taalgebruik van kind C. Slechts zeven keer gebruikt kind C de standaardtalige vorm. Het is niet meteen duidelijk waarom ze in die gevallen niet de tussentalige variant hanteert.

Het laatste kenmerk met een hoge tussentaalscore in de opname is het gebruik van de expletieve complementeerder *da(t)*. Meestal volgt redundant *da(t)* op een vraagwoord dat fungeert als onderschikkend voegwoord, zoals bijvoorbeeld in *Weet gij **oe da** g' em moet*

opvangen as 't ij zo ligt, Larissa? (2, C, r.322) en Vraag et es **waar da** ge u moet schminke (2, C, r.232).

Hoewel de *h*-procopie niet tot de top drie van kenmerken met de hoogste tussentaalscores behoort, zijn er toch heel wat procopes van de *h*- te horen in het taalgebruik van kind C. Het valt op dat kind C relatief consequent is in de deletie van de *h*- of niet. Zo past ze de procopie bijna altijd toe bij de verschillende werkwoordsvormen van *hebben* (*eb*, *ebt*, *eef*, *ebben*, *ad*, *adden*), bij de persoonlijke voornaamwoorden *hij*, *het* en *hem* (*ij*, *et* en *em*), bij het bijwoord *hier* (*ier*) en bij het vraagwoord *hoe* (*oe*). Aan de andere kant blijft de *h*- bijna steeds behouden bij de tussenwerpsels *hup* en *hupakee* en bij de substantieven *hoepel* en *hoelahoep* (die toch een aantal keren voorkomen in de opname). Slechts één keer produceert kind C *up*. Het is ook frappant dat kind C het woord *hoog* anders behandelt dan het woord *omhoog*. In het adjectief *hoog* blijft de *h*- behouden, zoals bijvoorbeeld in *Zeg, 't is te hoog [...]* (2, C, r.129). In het bijwoord *omhoog*, echter, valt de *-h*- weg, zoals bijvoorbeeld in *Ja, die ga naar omoog è* (2, C, r.522). Dat kan verklaard worden door de verschillende klanken waarop de *h*- volgt. In het eerste geval volgt *h*- op een vocaal, wat de procopie onmogelijk maakt¹², terwijl de *h*- in het tweede geval volgt op een consonant, wat de *h*-procopie wel mogelijk maakt. In de zin *[...] op 't heinde doe(n) we de piramide [...]* (2, C, r.435) voegt kind C een *h*- toe aan het woord *einde*. Dit fenomeen kan op twee manieren verklaard worden. Het is mogelijk dat kind C hier aan hypercorrectie doet, iets wat typisch is voor kindertaal. Daarnaast kan het ook dat kind C zich zodanig opwindt dat ze zich gewoon verspreekt.

De diminutief wordt door kind C consequent standaardtalig gevormd. De ene keer dat kind C toch de *-ke* diminutief gebruikt is in de eigenaam *Blommeke Blom* (2, C, r.607). Dat is namelijk de bijnaam van een kind met de familienaam *Blommaert*.

Hoewel kind C de syllabering van de uitgang *-en* niet erg veel toepast, volgt ze toch de conditionering die we in het taalgebruik van de vorige kinderen reeds konden vaststellen. De syllabering wordt het vaakst aangetroffen voor een vocaal of een pauze, zoals bijvoorbeeld in *Ey, ik wil erop zittn om te rijdn, gaa gij rijdn?* (2, C, r.248). Voor een consonant is de syllabering van *-en* minder frequent. Wanneer de uitgang niet gesyllabeerd wordt, gaat de *-n* vaak verloren voor een consonant of een pauze, zoals bijvoorbeeld in *Ik ga binne blijve* (2, C, r.58), terwijl ze meestal behouden blijft voor een vocaal, zoals in *Kom, we gaan es oefenen allemaal achter elkaar* (2, C, r.211).

Wat de flexie in adnominale woorden betreft, valt het op dat kind C veel consequenter is dan kind R. De adnominale woorden voor eenzelfde substantief worden meestal op dezelfde

¹² Zie ook de analyse van *de hoogste* in het taalgebruik van kind S (3.2.2.1.).

manier behandeld. De enige twee substantieven waarvoor de adnominale woorden nu eens verbogen worden en dan eens niet, zijn *keer* en *diabolo*. C zegt namelijk een aantal keren *ee keer* (2, C, r.107/188/221) of *één keer* (2, C, r.222), maar soms verbuigt ze het telwoord *één* tot *ene* (2, C, r.191) en het onbepaalde lidwoord *een* tot *ne* (2, C, r.200/266). Het bepaalde lidwoord *de*, het aanwijzend voornaamwoord *die* en het telwoord *één* blijven voor *diabolo* onverbogen (2, C, r.266/271/335), terwijl het adjectief *zwaar* verbogen wordt voor hetzelfde substantief (2, C, r.273)¹³.

De imperatief krijgt in het taalgebruik van kind C slechts acht keer de *-t* uitgang. Net zoals bij kind Q het geval was, duikt de *-t* uitgang vaak op voor een vocaal, zoals in [...] *zoekt ier iets* [...] (2, C, r.361). De *-t* is ook vaak te horen wanneer een woord volgt dat met *d-* begint, zoals bijvoorbeeld in *Kom, verschuift die mat* [...] (2, C, r.449). In die gevallen assimileert de *d-* van *die* aan de *-t* uitgang van de imperatief, waardoor enkel nog [t] te horen is.

Voor de tien kenmerken samen, werd een tussentaalindex van 52,61% berekend. Het blijkt dus dat kind C al iets tussentaliger spreekt op een activiteit van de jeugdbeweging dan tijdens het spelen van het gezelschapsspel “Taboe”.

3.2.5.3. Kwantitatieve analyse ontbijtgesprek

Tabel 17 geeft de absolute cijfers en de tussentaalscores weer die berekend werden voor de tien kenmerken die kwantitatief onderzocht werden in het ontbijtgesprek van kind C.

KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	39	34	34/39
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	10	8	8/10
<i>H-procope</i>	20	19	19/20
Diminutief	6	2	2/6
Syllabering <i>-en</i>	17	6	6/17
Flexie adnominale woorden	5	3	3/5
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	16	13	13/16
Imperatief	9	2	2/9
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	1	1	1/1
<i>Voor</i> of <i>van</i> in beknopte bijzinnen	0	0	0/0
TOTAAL	123	88	88/123 71,54%

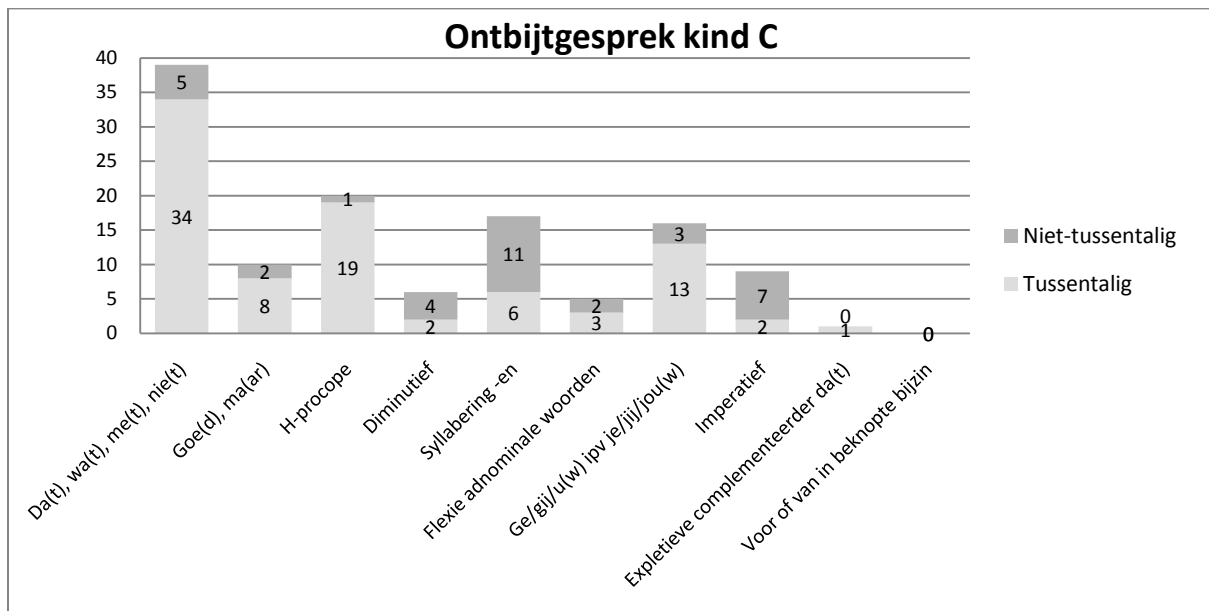
Tabel 17: Tussentaalscores en tussentaalindex ontbijtgesprek kind C

Het kenmerk dat het vaakst voorkomt in de opname is de mogelijke deletie van de *-t* in de functiewoorden *dat*, *wat*, *met* en *niet*. Ook de eventuele procope van de *h-* en de mogelijke syllabering van de uitgang *-en* hebben een hoge absolute frequentie. De kenmerken die het

¹³ In regel 271, 273 en 335 hebben we te maken met een elliptische constructie waarbij het substantief *diabolo* weggelaten is.

minste voorkomen in de opname van het ontbijtgesprek zijn de diminutief, de mogelijke flexie in adnominale woorden, *voor/van* of *om* in de beknopte bijzin en het al dan niet gebruik van de expletieve complementeerder *da(t)*. Als we de laatste twee kenmerken buiten beschouwing laten – wegens een te lage absolute frequentie – dan zien we dat de kenmerken met de hoogste tussentaalscores de *h*-procopie, de deletie van de *-t* in de functiewoorden *dat*, *wat*, *niet* en *met* en het gebruik van de dialectale vormen van het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud zijn. De laagste tussentaalscores behoren toe aan de imperatief met *-t* uitgang, de diminutief op *-ke* en de syllabering van de uitgang *-en*; ook hier werden de minst frequente kenmerken buiten beschouwing gelaten.

Grafiek 16 toont de verhouding tussen tussentaal en standaardtaal voor de tien kenmerken die volgens de kwantitatieve methode onderzocht werden in het ontbijtgesprek van kind C.

Grafiek 16: Tussentaalscores ontbijtgesprek kind C

Het enige wat in de opname van het ontbijtgesprek van kind C opvalt, is dat de *h*-procopie zeer consequent wordt toegepast. Slechts één *h*- wordt door C uitgesproken, namelijk in het woord *handdoek*, een woord dat veel minder frequent is dan de andere woorden die wel *h*-procopie ondergaan: *hier*, *heb(t)/heeft*, *hij*, *het* en *halen*. De *h*-procopie is hier dus vermoedelijk geconditioneerd door de frequentie van het woord in het taalgebruik van het kind.

Voor alle kenmerken van tussentaal in het ontbijtgesprek van kind C samen, werd een tussentaalindex van 71,54% berekend. In deze situatie spreekt kind C dus een stuk tussentaliger dan tijdens het gezelschapsspel “Taboe” (46,15%) en dan tijdens de activiteit van de jeugdbeweging (52,61%).

3.2.5.4. Overige tussentaalkenmerken

Tussenwerpsels

Op de opname van kind C die het gezelschapsspel “Taboe” speelt is zeer vaak *euhm* of *mm* te horen. Met dit tussenwerpsel geeft kind C aan dat ze aan het nadenken is. Andere tussenwerpsels die we in het taalgebruik van kind C aantreffen, zijn *allé*, *ey*, *è* en *amai*.

Het laatste tussenwerpsel gebruikt kind C om aan te geven dat de diablo die ze vastneemt zwaarder is dan verwacht: *Amai, 't is zwaar [...]* (2, C, r.273).

Allé gebruikt C soms als stopwoord, zoals in *Allé, bijna opgevang* (2, C, r.287). Daarnaast wordt het tussenwerpsel ook gebruikt om een aansporing uit te drukken, zoals bijvoorbeeld in *Allé Rune!* (2, C, r.577). Ook om verbazing uit te drukken gebruikt kind C vaak het tussenwerpsel *allé*: *Allé, da blijft... da blijft vastzittn* (2, C, r.97). Met *allé* nuanceert kind C ook één maal een uiting, namelijk in *Wow, da 's ier diep, allé, nie echt diep* (2, C, r.574). In het ontbijtgesprek, ten slotte, wordt het tussenwerpsel gebruikt om iets te verduidelijken, zoals we kunnen zien in *Nee, da 's voor mij è, allé, nie vóór mij, ma...* (3, C, r.8). Kloots wees er al op dat de twee laatstgenoemde betekenissen van *allé*, samen met het gebruik van *allé* bij een verbetering, “erg nauw bij elkaar aansluiten en dus ook moeilijk strikt van elkaar te onderscheiden zijn” (Kloots, 2007:18).

Net zoals de andere kinderen gebruikt kind C het tussenwerpsel *ey* aan het begin van een uiting om iemands aandacht te trekken, zoals bijvoorbeeld in *En dan en dan, ey, luister keer [...]* (2, C, r.122).

Het tussenwerpsel *è*, ten slotte, wordt door kind C in drie verschillende betekenissen gebruikt. In de zin *Da 's goed è, Rune* (2, C, r.54) geeft het tussenwerpsel *è*, samen met de vraagintonatie, aan dat kind C een bevestiging verwacht van Rune. Daarnaast kan het tussenwerpsel ook op het einde van een uiting gebruikt worden, om de voorafgaande woorden kracht bij te zetten, zoals bijvoorbeeld in *Zeg, Rune, ge moet mij wel nie kelen è* (2, C, r.52). De laatste betekenis die *è* kan hebben in het taalgebruik van kind C, is een betekenis die we bij de hierboven onderzochte kinderen nog niet tegenkwamen. In de zin *È, die is nat* (2, C, r.196) uit kind C met het tussenwerpsel *è* haar afkeer.

Onomasiologische alternatieven

In de opnames van kind C zijn erg weinig niet-algemene woorden te horen. De enige niet-standaardtalige woorden die we aantreffen in het taalgebruik van kind C zijn de werkwoorden *terten* voor ‘trappen’ en *noemen* voor ‘heten’, het bijwoord *vree* voor ‘erg, zeer’, het adjectief *gans* voor ‘volledig’ en het substantief *kieken* voor ‘dom persoon’. *Vree* is vermoedelijk afgeleid van *wreed*, wat in de betekenis van ‘uitermate, zeer’ in Van Dale de labels

gewestelijk en *turbotaal*¹⁴ krijgt. Zoals we reeds eerder zagen is het bijwoord *gans* volgens Van Dale een verouderd, Belgisch-Nederlands, niet-algemeen woord (Van Dale, i.v. *gans*), terwijl het in Prisma beschouwd wordt als Belgisch-Nederlandse spreektaal (Prisma, i.v. *gans*). Het substantief *kieken* krijgt in de betekenis van ‘dom (of in een ander opzicht onuitstaanbaar) persoon’ in beide woordenboeken de labels *Belgisch-Nederlands* en *spreektaal* (Prisma, i.v. *kieken* en Van Dale, i.v. *kieken*). Het gebruik van het werkwoord *noemen* voor ‘heten’, ten slotte, wordt in beide woordenboeken als *Belgisch-Nederlands* gemarkeerd, maar terwijl Prisma nog het label *spreektaal* toevoegt, beschouwt Van Dale het als een niet-algemeen woord (Prisma en Van Dale, i.v. *noemen*).

Engelse woorden

Ook Engelse woorden treffen we niet vaak aan in het taalgebruik van kind C. Soms uit kind C wel eens haar vreugde met de uitroep *yes*, zoals bijvoorbeeld in *Yes, 't lukt!* (2, C, r.120). Tijdens de activiteit van de jeugdbeweging gebruikt C ook drie maal de Engelstalige imperatief *go*, zoals in *Drie, twee, één, go* (2, C, r.365). Heel vaak zegt kind C dat iets *leuk* is, maar een tweetal keren gebruikt ze ook het woord *cool* voor iets dat ze prettig vindt, zoals bijvoorbeeld in *Da 's wel cool è* (2, C, r.484). Ten slotte gebruikt ze één keer het Engelstalige *bye, bye* (2, C, r.592) om van iemand afscheid te nemen.

Gaan in puur futuraal gebruik

Om een puur futurale betekenis uit te drukken gebruikt kind C een aantal keren het correcte hulpwerkwoord, namelijk *zullen*, zoals in de zin *Ey, ik zal der om gaan, Larissa* (2, C, r.243). Toch gebruikt ze ook een aantal keren het werkwoord *gaan*, wat in een puur futurale context niet aanvaard wordt in de Nederlandse standaardtaal. Een voorbeeld: *Die gaan zeker winnen è* (2, C, r.468).

(H)e(bbe)n, doe(t/n) en gaa(t/n)

Van het werkwoord *hebben* worden de vormen van de eerste persoon enkelvoud (*ik heb*) en de tussentalige vorm van de tweede persoon enkelvoud (*ge hebt*) door kind C één enkele keer gereduceerd tot respectievelijk *è* (2, C, r.545) en *èt* (3, C, r.34).

Van het werkwoord *gaan* worden in het taalgebruik van kind C alle reduceerbare vormen (dat wil zeggen de tweede en de derde persoon enkelvoud en alle meervoudsvormen), behalve die van de derde persoon meervoud, een aantal keren gereduceerd tot *gaa*. Voorbeelden zijn [...] *gaa gij rijdn?* (2, C, r.248), *Oo, da gaa nie* (2, C, r.110), *Ey, gaa(n) we da karretje gebruikn?* (2, C, r.194) en [...] *dan gaa(n) jullie twee weg, wij ook...* (2, C, r.442).

¹⁴ Turbotaal is “modieus taalgebruik van de jaren '80 van de twintigste eeuw, dat gekenmerkt wordt door het gebruik van verkorte woorden” (Van Dale, i.v. *turbotaal*).

Ook *doet* en *doen* worden in het taalgebruik van kind C gereduceerd tot *doe*, zoals bijvoorbeeld in *Zo grappig, 't is omda ik lach, doe gij zo en...* (2, C, r.382) en *Op 't einde doe we de piramide [...]* (2, C, r.435). Daarnaast reduceert kind C ook twee maal de vorm *deed* van de eerste en de derde persoon enkelvoud verleden tijd tot *dee*, zoals bijvoorbeeld in *Aa, da dee pijn!* (2, C, r.84).

Subjectverdubbeling

In alle opnames van kind C samen zijn slechts drie subjectverdubbelingen geregistreerd, namelijk één van de eerste persoon enkelvoud (*Zal 'k ik beetje ier zittn* (3, C, r.19)), één van de tweede persoon enkelvoud (*Wilde gij iets rond u oge?* (2, C, r.371)) en een speciaal geval van de derde persoon enkelvoud. In de zin *Weet gij oe da g' em moet opvangn as 't ij zo ligt, Larissa?* (2, C, r.322) wordt het persoonlijk voornaamwoord *hij* verdubbeld door middel van het onzijdige persoonlijk voornaamwoord *het* (hier gereduceerd tot 't)¹⁵.

Andere

Ook in het taalgebruik van kind C is een aantal keren *der* en *ter* te horen. In de meeste gevallen moeten we *ter* of *der* beschouwen als de dialectale vorm van *er* dat als eerste deel van een voornaamwoordelijk bijwoord fungeert, zoals in *Wacht, ik wil derbij* (2, C, r.80). Kind C gebruikt *der* en *ter* ook als dialectale vorm van presentatief *er*, zoals bijvoorbeeld in *Waar is ter ier zo'n kleintje* (2, C, r.275). In het laatste voorbeeld staat *ter* noodgedwongen in het middenveld omdat het vraagwoord *waar* de eerste zinspositie inneemt. Eén keer fungeert *der* als dialectale variant van kwantitatief *er*: *'t Zijn der veel die ier naar Mater naar school koomn, maar ik nie* (2, C, r.608). In deze zin is presentatief *er* ook vervangen door de dialectale vorm *het* (hier gereduceerd tot 't).

Wat ook opvalt in het spontane, informele taalgebruik van kind C, is dat het voorzetsel *langs* de *-t* uitgang krijgt in de zin *Nee, nie langst daar, langst ier!* (2, C, r.534). We hebben hier te maken met een paragoge, dat wil zeggen de toevoeging van een medeklinker die er etymologisch niet stond aan het einde van een woord¹⁶. Die vorm van het voorzetsel is verspreid over de westelijke Vlaamse dialecten, dat wil zeggen het West-Vlaams en het westelijke Oost-Vlaams.

Eén enkele keer is ook in het taalgebruik van kind C nog de sjwa-uitgang te horen bij het vraagwoord *wat* (*Met wadde [...]* (3, C, r.56)) en bij het enkelvoudig bijwoord *daar* (*Stel jullie daar... daar, nee, dare* (2, C, r.155)). In het laatste voorbeeld is het duidelijk dat het behoud van de uitgang voor een sterkere nadruk zorgt. Kind C realiseert immers eerst twee

¹⁵ PM, M. Devos

¹⁶ PM, M. Devos

maal de sjwaloze vorm, maar wanneer ze zich niet begrepen voelt, herhaalt ze het woord met sjwa-uitgang.

Een aantal keren toont het taalgebruik van kind C aan dat ze echt wel haar best probeert te doen om zo algemeen mogelijk te spreken. Een goed voorbeeld is de zin *'t Is terug opnieuw begonne want z'adde geen leidster meer* (2, C, r.406). In deze zin produceerde C eerst het woord *terug* dat in de betekenis van 'opnieuw' niet algemeen is. Maar eenmaal het woord uitgesproken is, beseft C plots dat *terug* niet correct is in deze context en verbetert ze zichzelf.

3.2.5.5. Vergelijking met het gerapporteerde taalgedrag

In tabel 18 vinden we het taalgedrag in verschillende situaties terug dat voor kind C gerapporteerd werd door het kind zelf en door de ouders van het kind.

Kind	Taalgebruik kind volgens kind/volgens ouders			
	In de klas	Op de speelplaats	Op een activiteit van de KSA	Tegen broer(s) en/of zus(sen)
C	AN/AN	TT/TT	AN/TT	AN/TT

Tabel 18: Gerapporteerde taalgedrag kind C

Kind C beweert zowel op een activiteit van de jeugdbeweging als thuis tegen broer(s) en/of zus(sen) algemeen Nederlands te spreken. De analyse van het taal materiaal dat voor kind C geregistreerd werd, spreekt dat tegen. De tussentaalindex die berekend werd voor het taalgebruik van C op een activiteit van de jeugdbeweging is in vergelijking met de indexen van de andere kinderen misschien niet erg hoog, maar met een tussentaalindex van 52,61% kunnen we allerminst concluderen dat het kind algemeen Nederlands spreekt in die situatie. Voor het ontbijtgesprek is zelfs een tussentaalindex van 71,54% berekend. In die situatie kan dus al helemaal niet meer van algemeen Nederlands gesproken worden. Het blijkt dus dat de ouders het taalgebruik van hun kind beter kunnen inschatten dan het kind zelf, want zij gaven aan dat kind C in beide situaties tussentaal gebruikt.

Zowel de ouders als het kind zelf rapporteerden geen verschil tussen het taalgebruik van het kind op een activiteit van de jeugdbeweging en thuis tegen broer(s) en/of zus(sen). Uit de analyse blijkt echter dat het taalgebruik van het kind veel meer tussentaal bevat in een thuis-situatie dan tijdens een activiteit van de jeugdbeweging. De tussentaalindex voor het ontbijtgesprek is immers bijna 19% hoger dan die voor het spontane taalgebruik op een activiteit.

3.2.6. Kind J

Voor kind J beschikken we over alle nodige opnames. Op de opname van twee minuten van kind J die het gezelschapsspel "Taboe" speelt zijn 78 woorden te horen. Tijdens de activiteit

van de jeugdbeweging waarop het taalgebruik van kind J gedurende één uur en plusminus 52 minuten opgenomen werd, uitte J ongeveer 1 900 woorden. Ten slotte werd ook een opname gemaakt van de gesprekken die kind J voert tijdens het avondeten met zijn gezin. Op die opname van bijna 14 minuten zijn circa 310 woorden te horen.

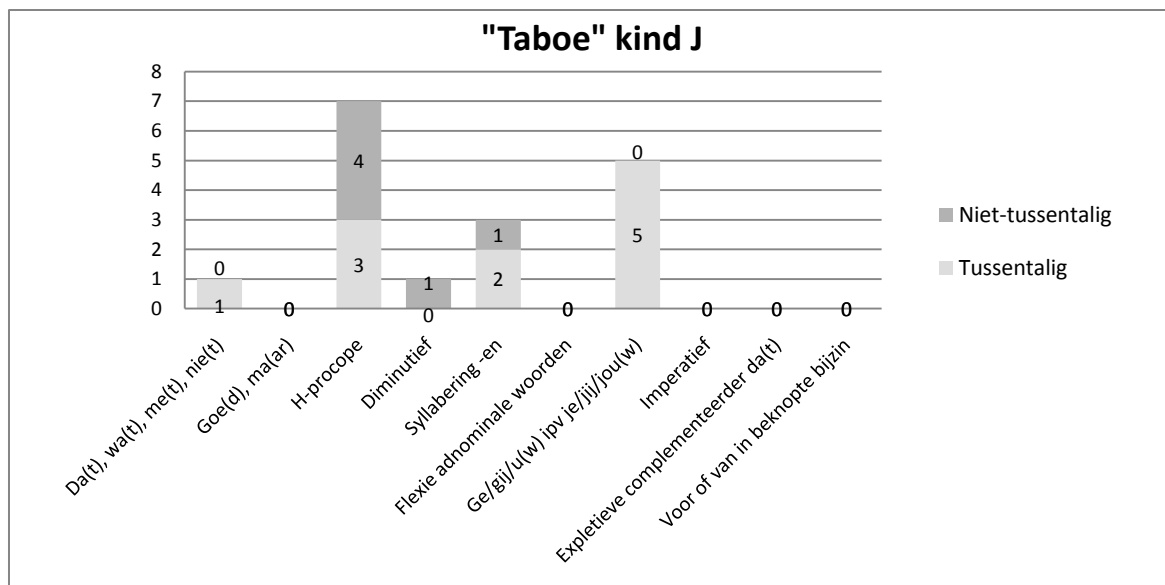
3.2.6.1. Kwantitatieve analyse gezelschapsspel “Taboe”

In tabel 19 vinden we het cijfermateriaal terug voor de tien kenmerken van tussentaal die volgens de kwantitatieve methode onderzocht werden in de opname van het taalgebruik van kind J tijdens het spel “Taboe”.

KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX	
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	1	1	1/1	
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	0	0	0/0	
<i>H-procope</i>	7	3	3/7	
Diminutief	1	0	0/1	
Syllabering <i>-en</i>	3	2	2/3	
Flexie adnominale woorden	0	0	0/0	
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	5	5	5/5	
Imperatief	0	0	0/0	
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	0	0	0/0	
<i>Voor</i> of <i>van</i> in beknopte bijzinnen	0	0	0/0	
TOTAAL	17	11	11/17	64,71%

Tabel 19: Tussentaalscores en tussentaalindex “Taboe” kind J

Het kenmerk dat in de opname het frequentst voorkomt is de mogelijke procope van de *h*-. Ook het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud komt relatief vaak voor in de opname van J die “Taboe” speelt. Dat laatste kenmerk haalt ook de hoogste tussentaalscore. Geen enkele keer gebruikt kind J namelijk de standaardtalige vormen *je*, *jij* en *jou(w)*. De mogelijke deletie van de eindconsonant in *goed* en *maar*, de eventuele flexie van adnominale woorden, de imperatief met *-t* uitgang of niet, het al dan niet gebruik van de expletieve complementeerder *da(t)* en het gebruik van *voor/van* of *om* in de beknopte bijzin zijn de kenmerken die geen enkele keer voorkomen in de opname. Ook de diminutief en de mogelijke deletie van de *-t* in de functiewoorden *dat*, *wat*, *niet* en *met* komen slechts één maal voor in de opname. Als we alle kenmerken met een totale frequentie van één of minder buiten beschouwing laten, dan stellen we vast dat de *h*-procope de laagste tussentaalscore behaalt. Grafiek 17 toont de verhouding tussen standaardtaal en tussentaal voor de tien kwantitatief onderzochte kenmerken in het taalgebruik van kind J die het gezelschapsspel “Taboe” speelt.

Grafiek 17: Tussentaalscores "Taboe" kind J

Uit het taalmateriaal blijkt dat kind J probeert zo algemeen mogelijk te spreken. Dat zien we duidelijk geïllustreerd in de zin *Het doet... mag ek et geluid zeggn?* (1, J, r.2). Wanneer J zich tot zijn publiek richt spreekt hij de *h-* van *het* uit, maar wanneer hij uit zijn rol valt om nog snel iets te vragen aan de leidster, zegt hij *et*. Hoewel kind J dus min of meer beseft dat standaardtaal gepast is in de situatie waarin hij zich bevindt, gebruikt hij toch consequent *ge* voor *je*. Het is mogelijk dat kind J het gebruik van *ge*, *gij* en *u(w)* als minder tussentalig beschouwt dan de procope van de *h-*.

Voor de tien kenmerken van tussentaal samen werd een tussentaalindex van 64,71% berekend.

3.2.6.2. Kwantitatieve analyse spontaan taalgebruik

Tabel 20 geeft de tussentaalscores weer die berekend werden voor de tien kenmerken die in het spontane, informele taalgebruik van kind J op een activiteit van de jeugdbeweging kwantitatief onderzocht werden.

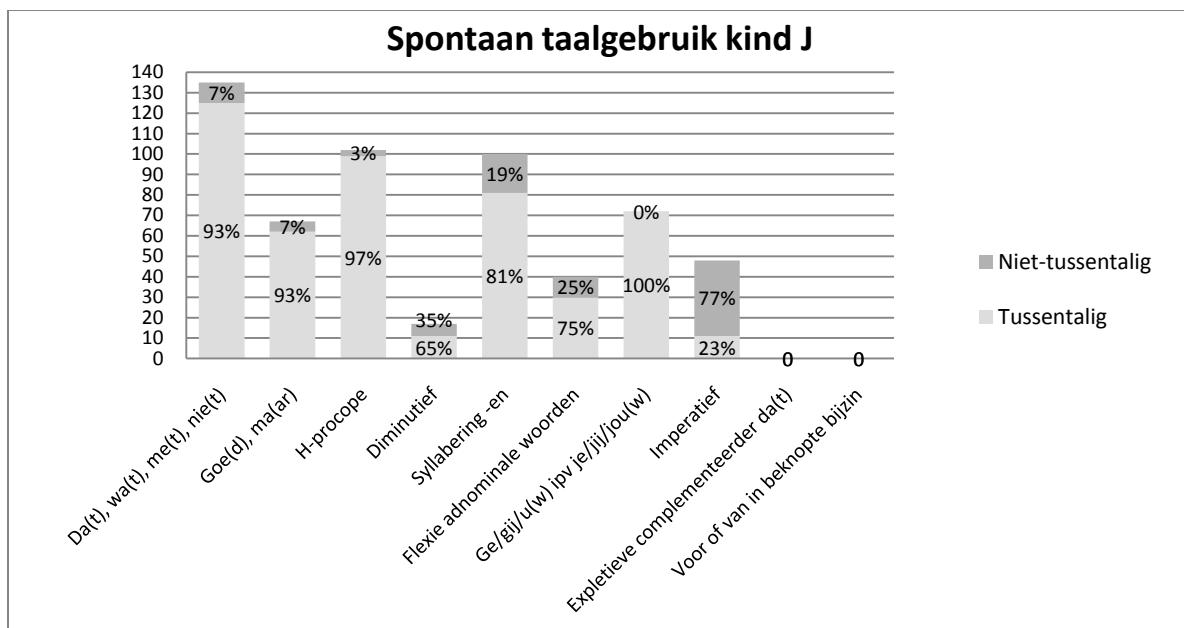
KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX	
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	135	125	125/135	92,59%
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	67	62	62/67	92,54%
<i>H-procope</i>	102	99	99/102	97,06%
Diminutief	17	11	11/17	64,71%
Syllabering -en	100	81	81/100	81%
Flexie adnominale woorden	40	30	30/40	75%
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	72	72	72/72	100%
Imperatief	48	11	11/48	22,92%
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	0	0	0/0	0%

Voor of van in beknopte bijzinnen	0	0	0/0	0%
TOTAAL	581	491	491/581	84,51%

Tabel 20: Tussentaalscores en tussentaalindex spontaan taalgebruik kind J

Het valt meteen op dat de tussentaalscores veel hoger liggen dan bij de vorige opname. De kenmerken die het vaakst voorkomen in het spontane taalgebruik van kind J zijn de mogelijke deletie van de *-t* in *dat*, *wat*, *niet* en *met*, de eventuele procope van de *h-* en de mogelijke syllabering van de uitgang *-en*. De minst frequent geattesteerde kenmerken zijn het al dan niet gebruik van de expletieve complementeerder *da(t)*, het gebruik van *voor/van* of *om* in de beknopte bijzin – deze beide kenmerken komen geen enkel keer voor – en de diminutief op *-ke* of *-je*. Het gebruik van het paradigma *ge/gij/u(w)* voor het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud haalt de hoogste tussentaalscore, namelijk 100%. Daarnaast halen ook de *h*-procope en de deletie van de eindconsonant in de functiewoorden *dat*, *wat*, *met* en *niet* en in *maar* en *goed* zeer hoge scores. De laagste score zien we verschijnen bij de imperatief. Slechts 22,92% van alle geattesteerde imperatieven krijgt de uitgang *-t*.

Grafiek 18 toont de verhouding tussen standaardtaal en tussentaal voor de tien kenmerken van tussentaal die volgens de kwantitatieve methode onderzocht werden in het spontane, informele taalgebruik van kind J tijdens een activiteit van de jeugdbeweging.

Grafiek 18: Tussentaalscores spontaan taalgebruik kind J

Slechts tien van de 135 keren dat kind J de functiewoorden *dat*, *wat*, *met* en *niet* gebruikt, spreekt hij de einddentaal uit. In vier van die tien gevallen spreekt hij geen [t] uit, maar wel een [d] als gevolg van de assimilatie voor een vocaal, zoals bijvoorbeeld in *Waarom moe **dad** eigenlijk?* (2, J, r.231). De drie keren dat de *-t* in *met* wordt uitgesproken, wordt die gevolgd door een *d-*, zoals bijvoorbeeld in *Ja, ik ga keer **met de jojo*** (2, J, r.201). In deze gevallen

versmelten [t] en [d] tot [t]¹⁷. In de zin *Weddn dat van nen opel is?* (2, J, r.376) zorgt de analyse van het woordje *dat* voor een probleem. We kunnen namelijk niet weten of het kind hier zegt *weddn da 't van nen opel is* of *weddn dat van nen opel is*. De eerste analyse is de meest waarschijnlijke, aangezien in de tweede analyse het subject *het* ('t) ontbreekt.

De procope van de *h-* is – na het gebruik van *ge*, *gij* en *u(w)* – het tussentalige procedé dat door kind J het meest consequent wordt toegepast. Slechts drie keren is in het taalgebruik van J een *h-* te horen. Het uitspreken van de *-h-* in *vasthoudn* (2, J, r.76) kan verklaard worden door het feit dat de *-h-* hier in het midden van het woord staat en dat het woord *vasthouden* niet zo heel frequent is. Wanneer kind J iets zegt tegen een leidster, spreekt hij ook een *h-* uit, namelijk in de zin *Wij ebbn maar twee dingn da we kunnn, dadde en da met die hoed* (2, J, r.153). De procope van de *h-* is hier niet mogelijk omdat het aanwijzende voornaamwoord *die* niet verbogen wordt tot *dienen* (zie ook 3.2.2.1.). Net omdat J zich in deze situatie richt tot een leidster, probeert hij iets algemener te spreken en verbuigt hij het adnominale woord niet, waardoor de *h-*procope onmogelijk wordt. Het feit dat J in deze situatie algemener probeert te spreken, zien we ook aan het behoud van de eindconsonanten in *met* en *maar*.

Wat de behandeling van de woordjes *maar* en *goed* betreft, volgt kind J de conditionering die we al min of meer konden vaststellen bij de andere kinderen. In de overgrote meerderheid van de gevallen waarin de eindconsonant wegvalt, gaat het over een *ma* aan het begin van de uiting, die aankondigt dat er iets gezegd zal worden, zoals bijvoorbeeld in *Ma vraag ne keer as 't ij nog bij ons zit* (2, J, r.177). Daarnaast wordt *maar* ook gereduceerd tot *ma* als het fungeert als onderschikkend voegwoord, zoals in *Ik kan da, ma 'k doe da nie graag* (2, J, r.131). Wanneer *maar* de functie heeft van schakeringspartikel bij een bevel of van evaluatiepartikel, dan wordt het woord niet gereduceerd tot *ma*, zoals bijvoorbeeld in *Doe maar* (2, J, r.47) en *Wij ebbn maar twee dingn da we kunnn [...]* (2, J, r.153). Het woordje *goed* komt slecht drie maal voor in het spontane taalgebruik van kind J en telkens wordt het gereduceerd tot *goe*.

Bij de syllabering van de uitgang *-en*, vallen twee dingen op. Ten eerste vormt kind J, net zoals kind R en kind Q, de uitgang *-en* van *jongen* één maal om tot *-ne*, namelijk in de uiting *Bergaf jongne!* (2, J, r.407). Daarnaast reduceert J de werkwoordsvorm *moeten* ook tot *moen*. In de zin *Ma wij moen da al straks...* (2, J, r.173) gaat de syllabering van *-en* dus gepaard met het verlies van de intervocalische *-t-*. Dit fenomeen zagen we al opduiken in het taalgebruik van kind R, onder andere met hetzelfde werkwoord (zie 3.2.4.2.).

¹⁷ Dit fenomeen zien we ook wanneer de imperatief met *-t* uitgang gevolgd wordt door een *d-* (zie paragraaf 3.2.5.2.).

Net zoals kind R is kind J inconsequent wat de verbuiging van de adnominale woorden betreft. Zo zegt hij de ene keer *ee keer* (2, J, r.65) en de andere keer *ne keer* (2, J, r.109). Met de substantieven *hoed* en *jas* gaat het net zo. Een aantal keren verbuigt J het adnominale woord voor deze substantieven – zoals in [...] *ik ga den oed vastoudn [...]* (2, J, r.123) en ‘*k Ga juist kee mijne jas gaan aaln* (2, J, r.369) – en één enkele keer niet, namelijk in de zinnen *Waar is mij(n) jas?* (2, J, r.372) en [...] *dadde en da met die hoed* (2, J, r.153). Zoals reeds gezegd, richt kind J de laatste zin tot een leidster, waardoor hij zijn taalgebruik iets algemener maakt.

Van de 48 imperatieven die voorkomen in het spontane taalgebruik van kind J, krijgen er 11 een *-t* uitgang. Kind J volgt hierbij wel dezelfde conditionering als kind C. Dat wil zeggen dat de imperatief vaak een *-t* uitgang krijgt voor een vocaal en voor een *d-*, zoals bijvoorbeeld in *Iere pakt één* (2, J, r.64) en *Geeft die ring* (2, J, r.89). Voor een pauze of een consonant komt de uitgang minder vaak voor. Voorbeelden zijn *Allé, gooi!* (2, J, r.52) en *Duw mij keer* (2, J, r.122). Net zoals bij de andere kinderen blijkt de klank waarop de uitgangloze imperatief eindigt de aanwezigheid van de uitgang niet te beïnvloeden, in tegenstelling tot wat de Schutter vaststelde voor het onderliggende dialect (de Schutter, 1997:43-52).

Voor de tien kenmerken van tussentaal samen werd een tussentaalindex van 84,51% berekend. Het taalgebruik van J is dus een stuk tussentaliger in deze situatie dan tijdens het gezelschapsspel “Taboe” (64,71%).

3.2.6.3. Kwantitatieve analyse tafelgesprek

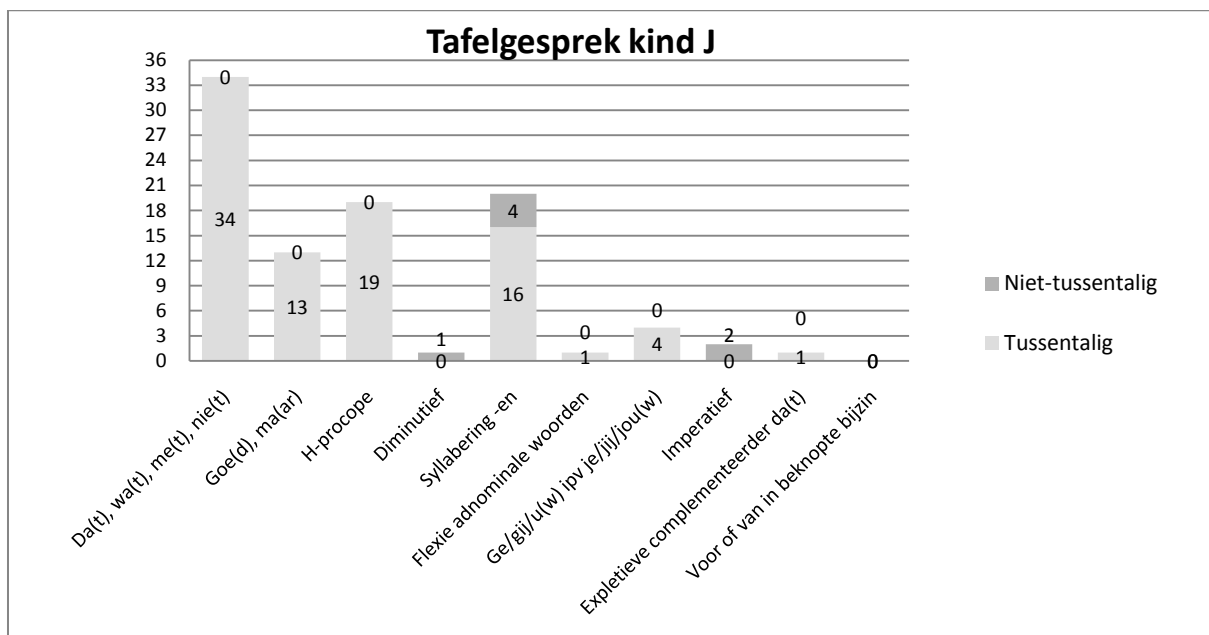
In tabel 21 vinden we de tussentaalscores terug die berekend werden voor de tien kenmerken van tussentaal die aan een kwantitatieve analyse onderworpen werden in de opname van een tafelgesprek van kind J.

KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX	
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	34	34	34/34	
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	13	13	13/13	
<i>H-procope</i>	19	19	19/19	
Diminutief	1	0	0/1	
Syllabering <i>-en</i>	20	16	16/20	
Flexie adnominale woorden	1	1	1/1	
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	4	4	4/4	
Imperatief	2	0	0/2	
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	1	1	1/1	
<i>Voor</i> of <i>van</i> in beknopte bijzinnen	0	0	0/0	
TOTAAL	95	88	88/95	92,63%

Tabel 21: Tussentaalscores en tussentaalindex tafelgesprek kind J

De kenmerken die in de opname van het spontane taalgebruik van J tijdens een activiteit van de jeugdbeweging het vaakst en het minst vaak voorkomen, zijn dezelfde als in deze opname. De mogelijke deletie van de *-t* in *dat*, *wat*, *niet* en *met*, de eventuele syllabering van de uitgang *-en* en de mogelijke procope van de *h-* komen immers vaak voor, terwijl het gebruik van *van/voor* of *om* in de beknopte bijzin, het al dan niet gebruik van de expletieve complementeerder *da(t)* en de diminutief het minst vaak voorkomen. In deze opname heeft ook de mogelijke flexie in adnominale woorden een lage absolute frequentie. Maar liefst vier kenmerken halen in de opname van het tafelgesprek een tussentaalscore van 100%, namelijk de deletie van de eindconsonant in de functiewoordjes *dat*, *wat*, *niet* en *met* en in *goed* en *maar*, de *h-*procope en het gebruik van het paradigma *ge/gij/u(w)* voor het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud. Het enige kenmerk met een score van 0% is de imperatief. Bij het bepalen van de hoogste en laagste scores zijn de kenmerken met een absolute frequentie van één of minder buiten beschouwing gelaten.

Grafiek 19 toont de verhouding tussen tussentaal en standaardtaal voor de tien kwantitatief onderzochte kenmerken van tussentaal in de opname van het tafelgesprek van kind J.

Grafiek 19: Tussentaalscores tafelgesprek kind J

De tussentaalindex die voor de tien kenmerken samen berekend werd, bedraagt 92,63%. In deze situatie gebruikt kind J dus de meeste tussentaal. De index is namelijk bijna 28% hoger dan die berekend voor het gezelschapsspel “Taboe” en 8% hoger dan de index berekend voor het spontane taalgebruik van J tijdens een activiteit van de jeugdbeweging.

3.2.6.4. Overige tussentaalmerken

Tussenwerpsels

De tussenwerpsels die kind J frequent gebruikt in zijn taalgebruik zijn *allé*, *ey*, *oei*, *euh(m)* en *è*. Het laatstgenoemde tussenwerpsel wordt door J gebruikt om zijn woorden kracht bij te zetten, zoals bijvoorbeeld in de bedreiging *Of 'k ga u teenn afduuwn è* (2, J, r.147). Net zoals de andere kinderen gebruikt ook kind J vaak het tussenwerpsel *euh(m)* tijdens het spelen van het gezelschapsspel “Taboe” om aan te tonen dat hij aan het nadenken is. Het tussenwerpsel *oei* gebruikt hij wanneer iets mis gaat, zoals bijvoorbeeld in de zin *Oei, da touwtje is ter af* (2, J, r.324). *Ey* gebruikt J aan het begin van een uiting om iemands aandacht te trekken, zoals in *Ey, Gilles, gaa(n) wij binnn?* (2, J, r.13). In het taalgebruik van kind J kan het tussenwerpsel *allé*, ten slotte, twee verschillende betekenissen hebben. Soms gebruikt J het tussenwerpsel als stopwoord, zoals in *Allé, ik zet mij...* (2, J, r.450), in andere gevallen fungeert het als aansporing, zoals in *Allé, pakt dienn bal godver...* (2, J, r.45).

Onomasiologische alternatieven

Kind J gebruikt in alle opnames samen slechts een vijftal niet-algemene woorden. Zo gebruikt hij de werkwoorden *verschieten* en *kickeren* voor respectievelijk ‘schrikken’ en ‘tafelvoetballen’, de substantieven *stoof* voor ‘kachel’ en *naft* voor ‘benzine’ en het bijwoord *weeral* voor ‘alweer’. De werkwoorden *verschieten* en *kickeren* en het bijwoord *weeral* behoren volgens Prisma en Van Dale tot de Belgisch-Nederlandse spreektaal. Van Dale voegt aan het bijwoord *weeral* wel nog het extra label *niet algemeen* toe (Prisma, i.v. *kickeren*, *weeral* en Van Dale, i.v. *kickeren*, *verschieten*, *weeral*). Zoals we reeds zagen in de analyse van het taalgebruik van kind R, is *stoof* een verouderd Belgisch-Nederlands substantief (Van Dale, *stoof*). *Naft* is volgens Van Dale een gewestelijk woord voor ‘benzine’ (Van Dale, i.v. *naft*).

Engelse woorden

Ook Engelse woorden treffen we niet vaak aan in het taalgebruik van kind J. Eén keer gebruikt hij de Engelse imperatief *go* om iemand aan te sporen (2, J, r.210). Daarnaast gebruikt hij ook de schuttinguitdrukking *fuck you* (2, J, r.384) en tweemaal roept hij *Put your hands up* (2, J, r.416/449).

Gaan in puur futuraal gebruik

Heel frequent in het taalgebruik van kind J is het gebruik van het hulpwerkwoord *gaan* om een intentie uit te drukken, zoals bijvoorbeeld in *Nu ga 'k ik keer iets doen* (2, J, r.50).

Daarnaast gebruikt kind J het werkwoord *gaan* soms ook in een puur futurale betekenis, zoals bijvoorbeeld in *Ja, gij gaat er grappig uitzien alsde gij laat schminkn wordn* (2, J, r.141), wat in de Nederlandse standaardtaal niet correct is.

(H)e(bbe)n, gaa(t/n) en doe(t/n)

In het taalgebruik van kind J vinden we de deletie van de eindconsonant in *gaan* en *gaat* terug voor de tweede persoon enkelvoud (*Wa gaa 'e doen?* (2, J, r.470)), de derde persoon enkelvoud (*'t Gaa nie lukke, Stijn!* (2, J, r.68)), de eerste persoon meervoud (*Gaa(n) we da doen?* (2, J, r.101)) en de derde persoon meervoud (*Wa gaa(n) ze nu doen?* (2, J, r.321)).

Van het werkwoord *hebben* past kind J de reductie toe op de werkwoordsvormen van de eerste persoon enkelvoud (*[...] 'k è(b) da no nooit gedaan* (2, J, r.134)), de tweede persoon enkelvoud (*Dienn èdde gij op als de... voor 't einde op mij rug* (2, J, r.302)¹⁸) en de eerste persoon meervoud (*Èn we nieuw vuur?* (3, J, r.12)).

Subjectverdubbeling

In het taalgebruik van kind J worden de persoonlijke voornaamwoorden van de eerste, de tweede en de derde persoon enkelvoud verdubbeld. De verdubbeling van de eerste en de tweede persoon enkelvoud komen elk een tiental keren voor. Bij de eerste persoon enkelvoud gebruikt kind J vooral de combinatie van *'k* en *ik*, zoals in *Gilles, mag 'k ik bij u zittn, Gilles?* (2, J, r.6) en één keer gebruikt hij *ek* en *ik*, namelijk in *Ey, mag ek ik trug?* (2, J, r.174). Bij de verdubbeling van het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud gebruikt kind J steeds de combinatie van het enclitische element *-de* en *gij*, zoals bijvoorbeeld in *Stijn, wilde gij ier op zittn?* (2, J, r.100). Eén maal verdubbelt kind J het persoonlijk voornaamwoord van de derde persoon enkelvoud. In de zin *Ma vraag ne keer as 't ij nog bij ons zit* (2, J, r.177) moet het element *'t* beschouwd worden als de verdubbeling van het persoonlijk voornaamwoord *(h)ij*¹⁹.

Andere

Met het laatste voorbeeld uit de vorige paragraaf is nog iets speciaals aan de hand. In die zin gebruikt kind J immers *als* (hier gereduceerd tot *as*) en niet *of* om de ondergeschikte zin in te leiden. Dit fenomeen kan verklaard worden aan de hand van het onderliggend dialect. In het West-Vlaams en het westelijke Oost-Vlaams zijn de onderschikkende voegwoorden *als* en *of* immers samengevallen. In het traditionele Oost-Vlaams komt de vorm *os* overeen met twee verschillende standaardtalige vormen: *als* en *of*. Het is dus niet vreemd dat kind J de

¹⁸ Voor een gedetailleerde analyse van de vorm *èdde* zie 3.2.3.4.

¹⁹ PM, M. Devos.

standaardtalige vormen *als* en *of* niet goed uit elkaar kan houden, aangezien die distinctie in het onderliggende dialect niet gemaakt wordt²⁰.

In het taalgebruik van kind J hebben *der* en *ter* twee mogelijke functies. Ofwel fungeren ze in de plaats van *er* als eerste deel van een voornaamwoordelijk bijwoord, zoals bijvoorbeeld in *Ge kun **der** ook naft in doen* (1, J, r.11), ofwel moeten we *der* of *ter* beschouwen als de dialectale vorm van het enkelvoudige voorbijwoord *er*, zoals in *Ja ze zijn **der** trug* (2, J, r.191).

Wat verder nog opvalt in het taalgebruik van kind J is dat ook hij vaak de oude vorm met sjwa gebruikt van het voorbijwoord *hier* (*Iere pakt één* (2, J, r.64)), het aanwijzend voornaamwoord *dat* (*Ey, kom gaa(n) we zoiets bouwn me **dadde*** (2, J, r.257)) en de vraagwoorden *wat* (*Wadde?* (2, J, r.269)) en *waar* (*Ware?* (2, J, r.298)). De sjwa-uitgang wordt in het taalgebruik van kind J niet behouden bij substantieven.

Op de opname van het spontane taalgebruik van kind J tijdens een activiteit van de jeugdbeweging is één maal de dialectale vorm *het* (gereduceerd tot 't) te horen in de plaats van presentatief *er*, namelijk in *Wa is 't?* (2, J, r.140).

Een laatste element dat opvalt in het taalgebruik van kind J, is dat hij een *-t* uitgang toevoegt aan de werkwoordsvorm *lag*: *Ey, da **lagt** ier gewoon* (2, J, r.181). In de Westelijke Vlaamse dialecten – dus West-Vlaams en westelijk Oost-Vlaams – wordt het werkwoord *liggen* in het enkelvoudige paradigma in de verleden tijd als volgt vervoegd: *ik lag, ge la(a)gt* en *hij/zij/het lag*. In de derde persoon enkelvoud verwachten we dus geen dentaalsuffix. Toch blijkt zo'n suffix soms aanwezig. Zo kunnen we bijvoorbeeld soms merken aan de verstemlozing van de oorspronkelijke stemhebbende medeklinker van het volgende woord dat er in de dieptestructuur nog een *-t* aanwezig is, die dus assimilatie veroorzaakt (bijvoorbeeld: *Zij lach taar* voor 'zij lag daar'). Deze verstemlozingsregel werkt echter niet wanneer het volgende woord met een klinker begint (al dan niet als gevolg van een *h*-procopie). Als kind J dus zegt *da **lagt** ier gewoon* dan doet het aan overgeneralisatie, dat wil zeggen dat het een fonologische dialectregel toepast in een omgeving waar die regel eigenlijk niet geldt²¹.

3.2.6.5. Vergelijking met het gerapporteerde taalgedrag

Tabel 22 toont ons het taalgedrag van kind J in verschillende situaties zoals dat door de ouders en het kind zelf gerapporteerd werd.

²⁰ PM, M. Devos.

²¹ PM, M. Devos

Kind	Taalgebruik kind volgens kind/volgens ouders			
	In de klas	Op de speelplaats	Op een activiteit van de KSA	Tegen broer(s) en/of zus(sen)
J	AN/AN	AN/TT	DIA/TT	DIA/TT

Tabel 22: Gerapporteerde taalgedrag kind J

De ouders van kind J gaan er van uit dat J zowel op een activiteit van de jeugdbeweging als thuis tegen broer(s) en/of zus(sen) tussentaal gebruikt. De analyse van het taalmateriaal bevestigt die intuïtie. Voor het spontane, informele taalgebruik van kind J op een activiteit van de jeugdbeweging werd een hoge tussentaalindex berekend, namelijk 84,51%. De index berekend voor het tafelgesprek bedroeg zelfs 92,63%. De analyse van het taalmateriaal bevestigt ook de intuïtie van de ouders dan het taalgebruik van kind J niet erg verschilt in beide situaties. Hoewel de tussentaalindex in de thuissituatie ongeveer acht procent hoger is, kunnen we niet stellen dat J overschakelt op een andere variëteit van het Nederlands; hij blijft tussentaal gebruiken. Kind J beweerde in de twee situaties dialect te spreken. Dat bleek niet zo te zijn. Voor beide situaties werd voor kind J een hoge tussentaalindex berekend, maar het is niet zo dat een hoge tussentaalindex automatisch zorgt voor een meer dialectaal gekleurd taalgebruik. De tussentaalindexen berekend voor het spontane taalgebruik op een activiteit van de jeugdbeweging en voor het ontbijtgesprek van kind S, bijvoorbeeld, zijn ongeveer even hoog, maar toch is het taalgebruik van S veel dialectaler gekleurd dan dat van J. Kind J gebruikt nauwelijks lexicale elementen die niet uit de standaardtaal komen, terwijl S dat wel frequent doet. Bovendien hanteert S soms een dialectale uitspraak, terwijl in het taalgebruik van J niet veel dialectale klanken te horen zijn.

3.2.7. Kind L

Ook voor kind L beschikken we over alle mogelijke opnames. Tijdens het spelen van het gezelschapsspel "Taboe" hoorden we L 113 woorden uitspreken. Op de opname van het spontane, informele taalgebruik van kind L tijdens een activiteit van de jeugdbeweging van ongeveer één uur en 45 minuten zijn plusminus 2 000 woorden te horen. Tijdens het opgenomen ontbijtgesprek van 14 minuten, ten slotte, uitte L ongeveer 94 woorden.

3.2.7.1. Kwantitatieve analyse gezelschapsspel "Taboe"

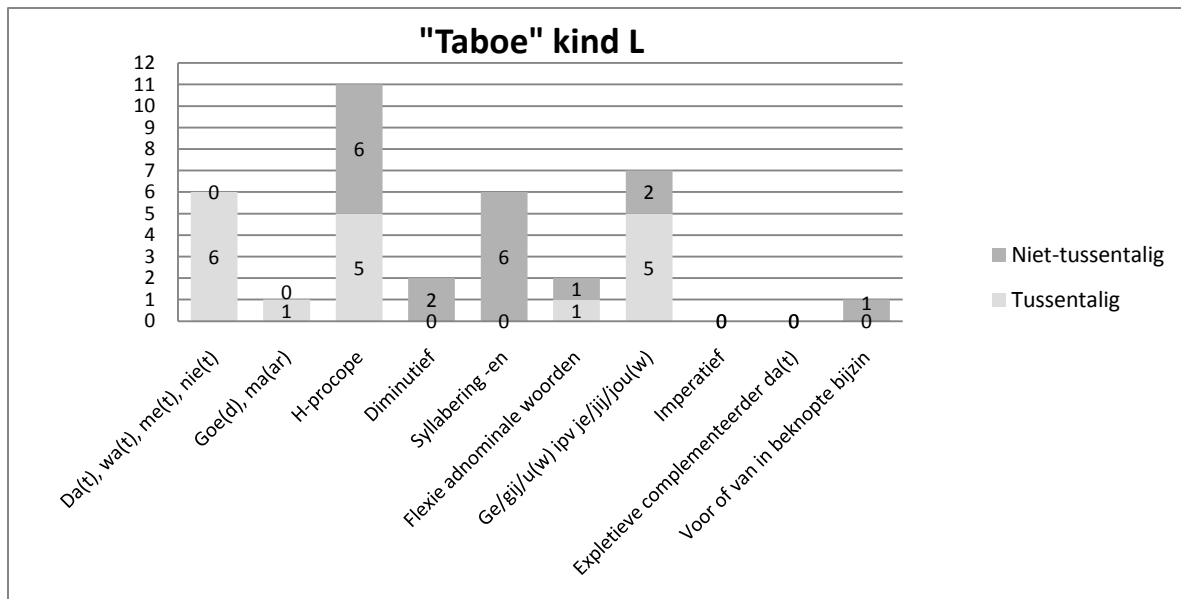
Tabel 23 toont het cijfermateriaal voor de tien kenmerken van tussentaal die volgens de kwantitatieve methode geanalyseerd werden in het taalgebruik van kind L tijdens het gezelschapsspel "Taboe".

KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX	
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	6	6	6/6	
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	1	1	1/1	
<i>H-procope</i>	11	5	5/11	
Diminutief	2	0	0/2	
Syllabering <i>-en</i>	6	0	0/6	
Flexie adnominale woorden	2	1	1/2	
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^o pers. enk.	7	5	5/7	
Imperatief	0	0	0/0	
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	0	0	0/0	
<i>Voor of van</i> in beknopte bijzinnen	1	0	0/1	
TOTAAL	36	18	18/36	50%

Tabel 23: Tussentaalscores en tussentaalindex “Taboe” kind L

De mogelijke procope van de *h*-, het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud, de eventuele deletie van de eindconsonant in *dat*, *wat*, *niet* en *met* en de mogelijke syllabering van de uitgang *-en* zijn de kenmerken die in de opname het vaakst voorkomen. Twee kenmerken komen geen enkele keer voor in de opname, namelijk de imperatief en het al dan niet gebruik van de expletieve complementeerder *da(t)*. Ook de beknopte bijzin en de woorden *goe(d)* en *ma(ar)* zijn infrequent. Als we de kenmerken met een totale frequentie van één of minder buiten beschouwing laten, dan zijn de twee kenmerken met de hoogste tussentaalscore de deletie van de *-t* in de functiewoordjes *dat*, *wat*, *met* en *niet* – met een index van 100% – en het gebruik van het paradigma *ge/gij/u(w)* voor het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud. De kenmerken die de laagste tussentaalscore behaalden zijn de syllabering van de uitgang *-en* en de diminutief op *-ke*. Deze kenmerken worden immers steeds standaardtalig geproduceerd in de opname.

Grafiek 20 toont de verhouding tussen standaardtaal en tussentaal voor de tien kwantitatief onderzochte kenmerken in de opname van L die het gezelschapsspel “Taboe” speelt.

Grafiek 20: Tussentaalscores "Taboe" kind L

Het valt op dat kind L tijdens het spelen van het spel moeite doet om zo algemeen mogelijk te spreken. De twee standaardtalige vormen van het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud, bijvoorbeeld, worden uitgesproken in de eerste twee zinnen, wanneer kind L nog niet echt opgaat in het spel. Daarna, wanneer de spanning en de stress stijgt, gebruikt ze geen enkele keer *je*, *jij* of *jou(w)*, maar steeds *ge* of enclitisch *-de*. Wanneer L dus meer opgaat in het spel, let ze minder op haar taal. Dat geldt echter niet voor alle kenmerken in dezelfde mate. Zo blijft ze bijvoorbeeld relatief consequent de *h-* uitspreken (slechts vijf van de 11 attestaties van *h-* worden gedeleerd). Vermoedelijk beschouwt kind L de procope van de *h-* meer als niet-algemeen dan het gebruik van *ge*, *gij* en *u(w)*. Interessant is dat dezelfde kenmerken op dezelfde manier behandeld werden door kind J tijdens het spel "Taboe". Ook hij lette erop dat hij de *h-* niet al te veel liet wegvallen, terwijl hij geen enkele keer *je*, *jij* of *jou(w)* gebruikte.

Voor de tien kenmerken samen werd een tussentaalindex van exact 50% berekend.

3.2.7.2. Kwantitatieve analyse spontaan taalgebruik

Tabel 24 toont de tussentaalscores berekend voor de tien kenmerken van tussentaal die aan een kwantitatieve analyse onderworpen werden in de opname van het spontane, informele taalgebruik van kind L op een activiteit van de jeugdbeweging.

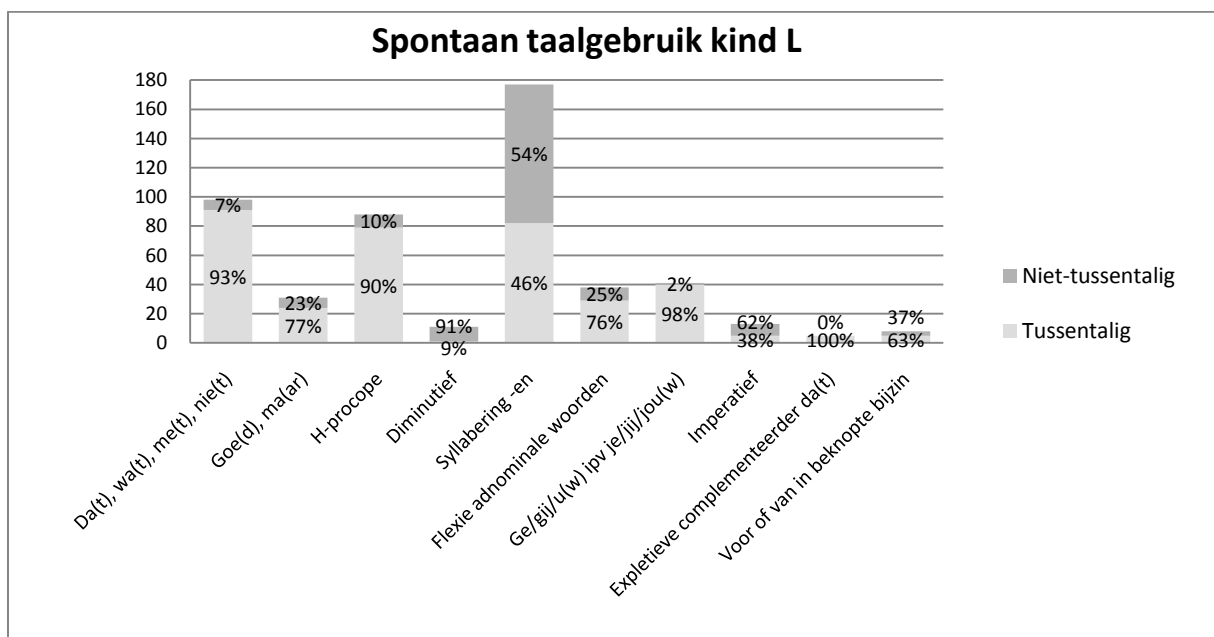
KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX	
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	98	91	91/98	92,86%
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	31	24	24/31	77,42%
<i>H-procope</i>	88	79	99/102	97,06%
Diminutief	11	1	1/11	9,09%

Syllabering <i>-en</i>	177	82	82/177	46,33%
Flexie adnominale woorden	38	29	29/38	76,32%
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	41	40	40/41	97,56%
Imperatief	13	5	5/13	38,46%
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	5	5	5/5	100%
<i>Voor</i> of <i>van</i> in beknopte bijzinnen	8	5	5/8	62,50%
TOTAAL	510	361	361/510	70,78%

Tabel 24: Tussentaalscores en tussentaalindex spontaan taalgebruik kind L

De mogelijke syllabering van de uitgang *-en* is het kenmerk met de hoogste totale frequentie. Daarnaast komen ook de functiewoordjes *da(t)*, *wa(t)*, *nie(t)* en *me(t)* en de mogelijke procope van de *h-* vaak voor in het spontane taalgebruik van kind L. De kenmerken die het minst vaak te horen zijn in de opname, zijn het al dan niet gebruik van de expletieve complementeerder *da(t)*, de beknopte bijzin met *voor/van* of *om*, de diminutief op *-ke* of *-je* en de imperatief met of zonder uitgang. Het al dan niet gebruik van de expletieve complementeerder *da(t)* mag dan niet vaak voorkomen in de opname, het is toch het kenmerk met de hoogste tussentaalscore. Elke keer waar mogelijk gebruikt kind L namelijk redundant *da(t)*. Ook het gebruik van het paradigma *ge/gij/u(w)* voor het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud en de procope van de *h-* scoren zeer hoge percentages. De diminutief op *-ke*, de imperatief met *-t* uitgang en de syllabering van de uitgang *-en* behaalden de laagste scores.

Van grafiek 21 kunnen we de verhouding tussen standaardtaal en tussentaal aflezen voor de tien kwantitatief onderzochte kenmerken in het spontane, informele taalgebruik van kind L tijdens een activiteit van de jeugdbeweging.

Grafiek 21: Tussentaalscores spontaan taalgebruik kind L

Bij slechts zeven van de 98 attestaties van *dat*, *wat*, *niet* of *met* in de opname van het spontane taalgebruik van kind L is een dentaal te horen. De *-t* blijft vooral behouden voor een *d-* (*Ier bove gaat da gaan met de slee* (2, L, r.132)) – waarbij de [d] assimileert aan de [t] – en voor *er* (*Wel echt è dat er nen auto is!* (2, L, r.55)). Voor een niet-enclitisch woord met vocaalbegin maakt kind L de *-t* stemhebbend, zoals bijvoorbeeld in *Van wie is dad ier* (2, L, r.279). Verder valt het nog op dat wanneer de *-t* wegvalt in het woordje *met*, kind L het woord vaak omvormt tot *mee*, zoals bijvoorbeeld in *'k Ang vol mee sneeuw* (2, L, r.207).

Maar wordt in het spontane, informele taalgebruik van kind L heel vaak gereduceerd tot *ma* aan het begin van een uiting, zoals in *Ma, 't was aan mijnen arm* (2, L, r.73). Ook *maar* als onderschikkend voegwoord wordt gereduceerd tot *ma* (*Ja, ma 't moe wel iemand bij u zittn è* (2, L, r.121)) en één enkele keer gebruikt kind L *ma* als evaluatiepartikel, namelijk in [...] *zo denk ik da 't echt nog ma één... één kilometer is* (2, L, r.108). *Goed* wordt door kind L vier maal gereduceerd tot *goe* en vier maal blijft de *-d* behouden. In twee gevallen blijft de *-d* behouden omdat kind L een liedje zingt waarin het woord *goed* voorkomt.

Net zoals in het taalgebruik van kind C, treffen we bij kind L ook het omgekeerde fenomeen van de *h-* procope aan. Aan het woord *oma* voegt L namelijk een *h-* toe: *Ja, eindelijk, bij mijn homa* (2, L, r.324). Ook hier kan het fenomeen op twee manieren verklaard worden. Enerzijds is het mogelijk dat kind L hier aan hypercorrectie doet, anderzijds kan het kind zich gewoon verspreken.

Slechts één maal gebruikt kind L de tussentalige vorm *-ke* voor de diminutief, namelijk na de eigennaam *Gilles*: *Gilleske!* (2, L, r.11). Ook kind C vormde alle verkleinwoorden met *-je*, behalve de verkleinvorm van een eigennaam (zie 3.2.5.2.).

In het spontane, informele taalgebruik van kind L wordt de uitgang *-en* niet erg vaak gesyllabeerd. Kind L behandelt de uitgangen wel min of meer volgens de conditionering die we bij de andere kinderen reeds aantreffen. Dat wil zeggen dat de uitgang *-en* vooral gesyllabeerd wordt voor een pauze (*Ja, moete wachttn...* (2, L, r.48)) of een vocaal (*Ja nu zijn we boovn eindelijk* (2, L, r.98)). Voor een consonant wordt de uigang minder vaak gesyllabeerd. Wanneer kind L de uitgang *-en* niet syllabeert voor een pauze of een consonant, dan valt de *-n* vaak weg, zoals bijvoorbeeld in *Nie verder vertelle wan da mag nie [...]* (2, L, r.6), terwijl de *-n* net behouden blijft voor een vocaal, zoals in [...] *om te horen oe da Inge gilt* (2, L, r.251).

Net zoals kind J maakt kind L haar taalgebruik algemener wanneer ze tegen een leider of leidster praat. Dat zien we onder andere aan de flexie in adnominale woorden. In het taalgebruik van kind L worden adnominale woorden vaak verbogen. Wanneer L echter tegen

een leidster spreekt, dan zegt ze *een verre afstand* en niet *ne verren afstand* en *mijn nonkel* en niet *mijne nonkel*. De zin *Kom we gaan ier heel 'n tijd zittn* (2, L, r.246) toont een speciaal geval van flexie. Dit voorbeeld kan op twee manieren geanalyseerd worden. Een eerste mogelijkheid is dat kind L de uitgang van het verbogen adjectief *helen* syllabeert. In dat geval is er ellipsis van het bepaalde lidwoord *de*. De transcriptie, echter, toont al aan dat we uitgaan van een andere analyse. In de plaats van het standaardtalige *Kom, we gaan hier de hele tijd zitten*, zegt L eigenlijk: *Kom, we gaan ier heel den tijd zitten*, waarbij het bepaalde lidwoord dus verbogen wordt. Daarna wordt de verbogen vorm *den* gereduceerd tot 'n.

In het spontane taalgebruik van kind L is slechts één maal de standaardtalige vorm van het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud te horen, namelijk de beleefdheidsvorm in de uitdrukking [...] *die gaat sterven groeten u* (2, L, r.187).

Ook bij de behandeling van de imperatief volgt kind L de conditionering die reeds eerder werd vastgesteld. De vijf imperatieven die een -t uitgang krijgen, worden gevolgd door een vocaal ([...] *gooit op Gilles* (2, L, r.3)) of een d- (*Gilles, brengt de slee al ier* (2, L, r.156)). Deze twee voorbeelden tonen dat ook kind L de dialectregel zoals beschreven door de Schutter niet volgt (de Schutter, 1997:43-52). De imperatiefvorm hoeft namelijk niet te eindigen op een occlusief om de uitgang te krijgen. De acht imperatieven zonder uitgang worden gevolgd door een consonant (*Silke, pak sneeuw [...]* (2, L, r.3)) of een pauze (*Gij moogt, Silke, kom, [...]* (2, L, r.169)).

Voor de tien kenmerken samen werd een tussentaalindex van 70,78% berekend. Tijdens een activiteit van de jeugdbeweging spreekt kind L dus al een stuk tussentaliger dan tijdens het gezelschapsspel "Taboe".

3.2.7.3. Kwantitatieve analyse ontbijtgesprek

In tabel 25 vinden we het cijfermateriaal terug voor de tien kenmerken van tussentaal die in het ontbijtgesprek van kind L kwantitatief onderzocht werden.

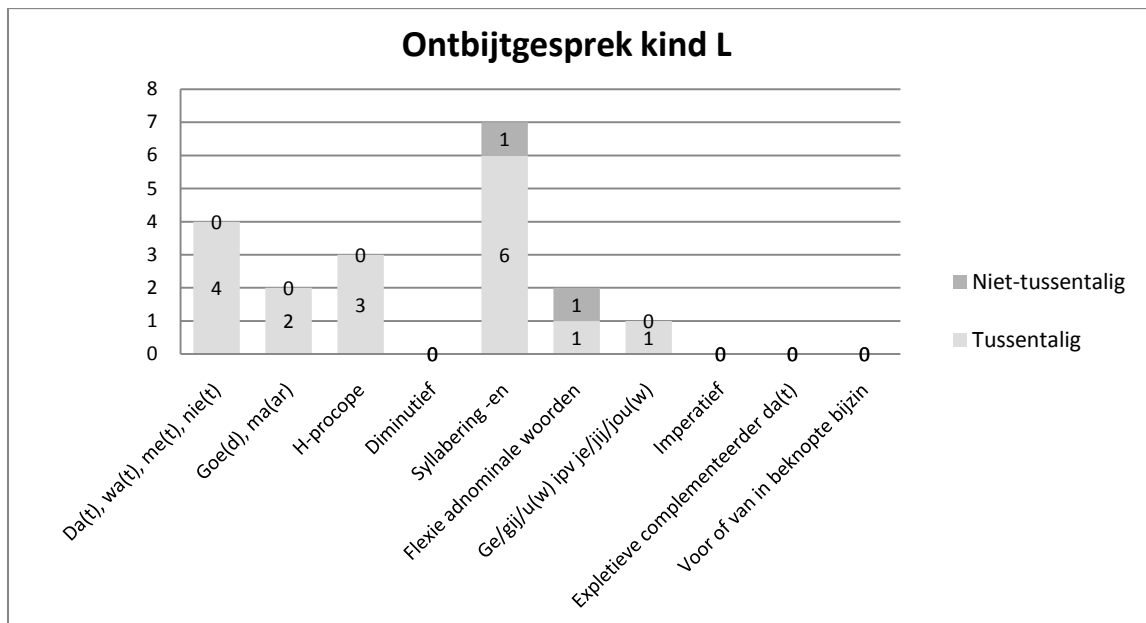
KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	4	4	4/4
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	2	2	2/2
<i>H-procope</i>	3	3	3/3
Diminutief	0	0	0/0
Syllabering -en	7	6	6/7
Flexie adnominale woorden	2	1	1/2
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	1	1	1/1
Imperatief	0	0	0/0
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	0	0	0/0

Voor of van in beknopte bijzinnen	0	0	0/0
TOTAAL	19	17	17/19 89,47%

Tabel 25: Tussentaalscores en tussentaalindex ontbijtgesprek kind L

De kenmerken met de hoogste totale frequentie zijn de mogelijke syllabering van de uitgang *-en* en de eventuele deletie van de *-t* in *dat*, *wat*, *met* en *niet*. Vier kenmerken komen in het ontbijtgesprek van kind L geen enkele keer voor, namelijk de diminutief, de imperatief, het al dan niet gebruik van de expletieve complementeerder *da(t)* en de beknopte bijzin. Maar liefst vier kenmerken scoren in het taalgebruik van kind L tijdens een ontbijt met het gezin een percentage van 100%: het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud (dat wel slechts één maal voorkomt in de opname), de deletie van de eindconsonant in de functiewoordjes *dat*, *wat*, *niet* en *met* en in *goed* en *maar* en de procope van de *h-*.

Grafiek 22 illustreert de verhouding tussen standaardtaal en tussentaal voor de tien kenmerken die volgens de kwantitatieve methode geanalyseerd werden in het ontbijtgesprek van kind L.

Grafiek 22: Tussentaalscores ontbijtgesprek kind L

Voor de tien kenmerken samen werd een tussentaalindex van 89,47% berekend. In deze situatie spreekt L dus het meest tussentalig. We moeten er wel rekening houden dat het geregistreerde taal materiaal in deze opname zeer beperkt is.

3.2.7.4. Overige tussentaalkenmerken

Tussenwerpsels

De tussenwerpsels die we in het taalgebruik van kind L frequent aantreffen, zijn *eu* of *mm*, *è*, *allé* en *amai*. *Euh* of *mm* gebruikt kind L vooral tijdens het gezelschapsspel “Taboe” om haar publiek duidelijk te maken dat ze aan het nadenken is. Het tussenwerpsel *è* heeft in het

taalgebruik van kind L – net zoals in het taalgebruik van kind C – drie mogelijke functies. Soms gebruikt L het tussenwerpsel als een soort vraag naar bevestiging, zoals bijvoorbeeld in *'t Zou leuk zijn è moest een schaap woef zeggn* (2, L, r.46). Daarnaast kan è ook gebruikt worden aan het einde van een uiting om het voorafgaande te versterken, zoals in *'t Is wel nie aan mijn gat è, Silke* (2, L, r.71). Ten slotte gebruikt L het tussenwerpsel ook één keer om haar afkeer tegenover iets uit te drukken: *È, da 's zwarte chocola* (3, L, r.6). Van de acht betekenissen die het tussenwerpsel *allé* volgens Kloots (2007) kan aannemen (zie 2.3.2.1.), zijn er slechts twee vertegenwoordigd in het taalgebruik van kind L. Soms fungeert *allé* namelijk als stopwoord, zoals bijvoorbeeld in *Ma allé, da 's zo leuk [...]* (2, L, r.256), soms als aansporing, zoals in *[...] allé rapper!* (2, L, r.31). Het tussenwerpsel *amai*, ten slotte, gebruikt L vaak om haar verbazing of verwondering uit te drukken, zoals bijvoorbeeld in de zin *Amái, 't zijn sterke jonges* (2, L, r.35).

Onomasiologische alternatieven

Net zoals de andere kinderen, gebruikt kind L een aantal woorden die niet algemeen zijn. De niet-algemene substantieven die ze gebruikt zijn *kop* voor ‘hoofd’, *want* voor ‘handschoen’, *nonkel* voor ‘oom’ en *fruitsap* voor ‘sinaasappelsap’. Kind L gebruikt ook het niet-algemene adjectief *ambetant* voor ‘vervelend’ en de niet-algemene bijwoorden *weeral* voor ‘alweer’, *gans* voor ‘volledig, helemaal’ en *vree* voor ‘erg, zeer’. Het adjectief *ambetant*, het substantief *nonkel* en het bijwoord *weeral* behoren volgens Prisma en Van Dale tot de Belgisch-Nederlandse spreektaal (Van Dale, i.v. *ambetant*, *nonkel* en *weeral* en Prisma, i.v. *nonkel* en *weeral*). Gewestelijk zijn de substantieven *want* en *kop* (Van Dale, i.v. *want* en *kop*). Het bijwoord *vree*, dat vermoedelijk zijn oorsprong vindt in *wreed* wordt – zoals eerder vermeld (3.2.5.4) – met het label *gewestelijk* en *turbotaal* aangeduid (Van Dale, i.v. *wreed*). Ook *gans* werd al eerder vermeld (eerste vermelding in 3.2.2.3.). Volgens het woordenboek Prisma is dit Belgisch-Nederlandse spreektaal (Prisma, i.v. *gans*), terwijl Van Dale het woord de labels *Belgisch-Nederlands*, *verouderd* en *niet-algemeen* toekent (Van Dale, i.v. *gans*).

Engelse woorden

De enige twee Engelse woorden die kind L gebruikt zijn *yes*, dat gebruikt wordt om vreugde uit te drukken, zoals bijvoorbeeld in *Yes, 't is aan ons* (2, L, r.215) en *cool* voor ‘leuk, tof, prettig’, zoals in *Amái, echt, ja da 's zo cool, echt cool è* (2, L, r.172).

Gaan in puur futuraal gebruik

Een aantal keren gebruikt kind L het werkwoord *gaan* in een puur futurale betekenis, zoals bijvoorbeeld in *Da gaa veel beter gaan zo* (2, L, r.36). In het algemeen Nederlands zou de werkwoordsvorm *zal* in de plaats van *gaa(t)* staan.

(H)e(bbe)n, doe(t/n) en gaa(t/n)

Zoals het voorbeeld in de vorige paragraaf aantoont, reduceert kind L de werkwoordsvorm *gaat* soms tot *gaa*. Op de opname van het ontbijtgesprek is ook de reductie te horen van de infinitief *gaan* tot *gaa*: *Keer gaa(n) zwemmen?* (3, L, r.17).

Van het werkwoord *hebben* wordt in het taalgebruik van kind L de werkwoordsvorm van de tweede persoon enkelvoud gereduceerd tot *èt*, zoals in [...] *g' èt uw wantn daarjuust heel 'n tijd aan g(eh)ad*²² (2, L, r.105), en die van de eerste persoon meervoud wordt gereduceerd tot *èn*, zoals in *W' èn u g(eh)oord*²³ (2, L, r.260).

Van het werkwoord *doen* wordt in het spontane taalgebruik van kind L enkel de werkwoordsvorm van de derde persoon enkelvoud gereduceerd tot *doe*: *Nee, da doe zeer aan uwe rug [...]* (2, L, r.238).

Subjectverdubbeling

In alle opnames van kind L samen, komen slechts twee subjectverdubbelingen voor. L verdubbelt één maal het persoonlijk voornaamwoord van de eerste persoon enkelvoud – *Is 't goe da 'k ik vanvoor zit?* (2, L, r.272) – en één maal het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud – *Trekte gij mij?* (2, L, r.134).

Andere

In het taalgebruik van kind L trokken nog een viertal andere kenmerken onze aandacht.

Zo gebruikt ook kind L af en toe *ter* en *der*. In de zin *Elien krijg mij der nie af* (2, L, r.21) moeten we *der* beschouwen als de dialectale vorm van *er* als eerste deel van het voornaamwoordelijk bijwoord *eraf*. De *der* in de uiting *Da weet ik, der waren twee witte paardjes en één bruintje* (2, R, r.58) is de dialectale vorm van presentatief *er*. Presentatief *er* wordt in het taalgebruik van kind L nogal eens vervangen door *het* of *'t*, zoals bijvoorbeeld in [...] *en 't komt rook uit* (1, L, r.13). Deze zin gebruikt kind L tijdens het spelen van het gezelschapsspel “Taboe”, wanneer ze wat geïrriteerd is over het feit dat haar teamgenoten nog steeds niet geraden hebben wat ze omschrijft. Wanneer ze opnieuw wat rustiger is, gebruikt ze wel *er*: *En 't is heel warm en er komt rook uit kleine gaatjes gans vanonder* (1, L, r.17).

Ook aan de afwisseling van de woorden *vanvoor* en *vooraan* zien we dat kind L de standaardtalige vorm wel degelijk kent, maar niet steeds hanteert. Wanneer de kinderen per twee met de slee een helling mogen afglijden, vraagt L aan haar vriendin: *Silke, mag ik dan vooraan zittn?* (2, L, r.147). Silke antwoordt niet, dus herhaalt ze de vraag. Wanneer Silke haar blijft

²² De reductie van het voltooid deelwoord *gehad* tot *gad* werd reeds besproken in de analyse van het spontane taalgebruik van kind R op een activiteit van de jeugdbeweging (3.2.4.2.).

²³ Net zoals *gehad* kan worden gereduceerd tot *gad*, kan het voltooid deelwoord *gehoord* gereduceerd worden tot *goord*.

negeren, wordt L een beetje kwaad en gebruikt ze de niet-algemene variant *vanvoor*: *Silke, mag ik vanvoor zittn?* (2, L, r.149).

Net zoals na het voorzetsel *langs* een paragoge van de *-t* kan worden uitgevoerd (zie 3.2.5.4.), kan ook een niet-etymologische *-t* worden toegevoegd aan het onbepaalde telwoord *genoeg*. Dat is wat we in de zin *Nee 't gaa nie rap genoeg* (2, L, r.125) geïllustreerd zien. Het Gents woordenboek van Lievevrouw-Coopman vermeldt enkel de vorm *genoef(t)* die uit *genoegt* geëvolueerd is (Lievevrouw-Coopman, i.v. *genoef(t)*)²⁴.

Ten slotte gebruikt kind L één maal het werkwoord *moesten* om een irrealis – dat is een soort inhoudelijke conditionele relatie (Boogaart, 2007:10) – uit te drukken: *'t Zou leuk zijn è moest een schaaap woef zeggn* (2, L, r.46). In een conditionele context van die aard wordt in de Nederlandse standaardtaal het werkwoord *mocht(en)* gebruikt.

3.2.7.5. Vergelijking met het gerapporteerde taalgedrag

Tabel 26 toont het taalgedrag van kind L in verschillende situaties, zoals dat gerapporteerd werd door het kind zelf en door haar ouders.

Kind	Taalgebruik kind volgens kind/volgens ouders			
	In de klas	Op de speelplaats	Op een activiteit van de KSA	Tegen broer(s) en/of zus(sen)
L	AN/AN	AN/TT	AN/TT	TT/TT

Tabel 26: Gerapporteerd taalgedrag kind L

Zowel de ouders als het kind zelf gaan ervan uit dat kind L thuis tegen broer(s) en/of zus(sen) tussentaal spreekt. De analyse van het ontbijtgesprek bevestigt dit. De tussentaalindex berekend voor die situatie bedraagt 89,74%, wat dus aantoont dat kind L sterk tussentalig spreekt in die situatie. Opnieuw moeten we erop wijzen dat op de opname van het ontbijtgesprek slechts 94 woorden te horen zijn. We kunnen dus absoluut niet beweren dat deze opname representatief is voor het taalgebruik dat kind L thuis hanteert.

Over het taalgebruik van kind L op een activiteit van de jeugdbeweging zijn ouders en kind het niet eens. L zelf beweert algemeen Nederlands te spreken in die situatie, terwijl de ouders ervan uitgaan dat ook in die situatie kind L tussentaal hanteert. De ouders blijken het bij het rechte eind te hebben, want de tussentaalindex berekend voor het spontane taalgebruik van kind L op een activiteit van de jeugdbeweging bedraagt 70,31%. Kind L schat zichzelf wel goed in door te stellen dat haar taalgebruik op een activiteit van de jeugdbeweging algemener is dan thuis. Het verschil tussen beide tussentaalindexen is namelijk bijna 20%.

²⁴ PM, M. Devos.

3.2.8. Kind A

Kind A was niet aanwezig op de activiteit waarop het gezelschapsspel “Taboe” gespeeld werd. Voor die situatie hebben we dus voor kind A geen opname. Op de opname van het spontane, informele taalgebruik van kind A tijdens een activiteit van de jeugdbeweging van één uur en 53 minuten zijn ongeveer 1 600 woorden te horen. Tijdens het opgenomen ontbijtgesprek van ongeveer 17 minuten uitte kind A plusminus 275 woorden.

3.2.8.1. Kwantitatieve analyse spontaan taalgebruik

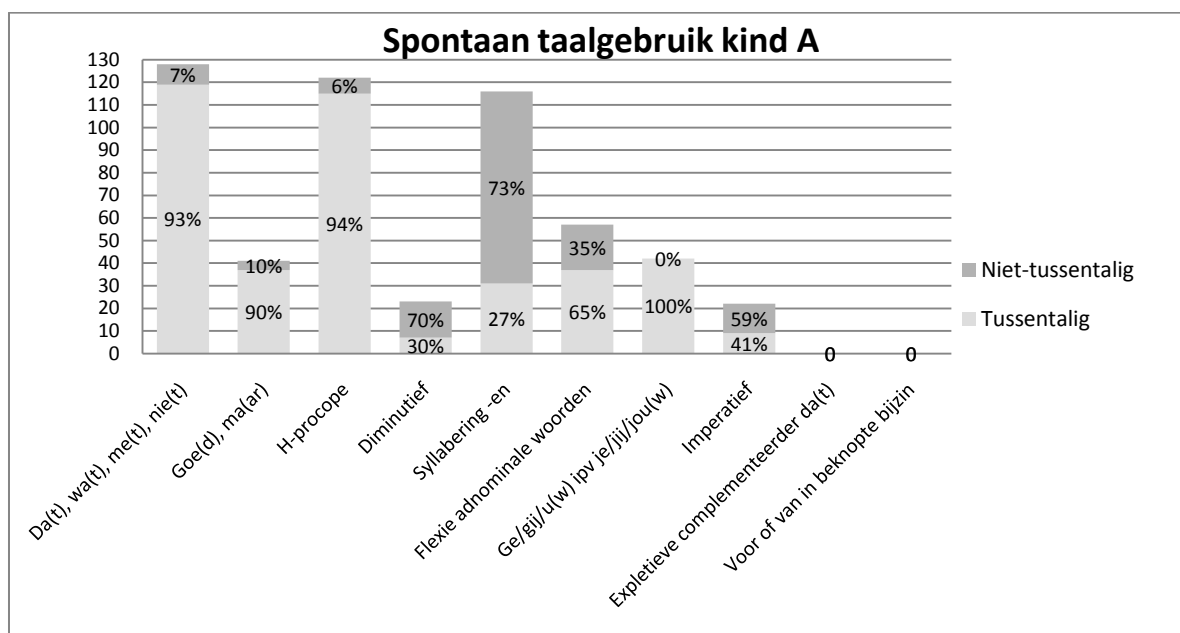
Tabel 27 toont de tussentaalscores die berekend werden voor de tien kwantitatief onderzochte kenmerken van tussentaal in de opname van het spontane, informele taalgebruik van kind A tijdens een activiteit van de jeugdbeweging.

KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX	
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	128	119	119/128	92,97%
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	41	37	37/41	90,24%
<i>H-procope</i>	122	115	115/122	94,26%
Diminutief	23	7	7/23	30,43%
Syllabering <i>-en</i>	116	31	31/116	26,72%
Flexie adnominale woorden	57	37	37/57	64,91%
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	42	42	42/42	100%
Imperatief	22	9	9/22	40,91%
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	0	0	0/0	0%
<i>Voor</i> of <i>van</i> in beknopte bijzinnen	0	0	0/0	0%
TOTAAL	551	397	397/551	72,05%

Tabel 27: Tussentaalscores en tussentaalindex spontaan taalgebruik kind A

Met een absolute frequentie van 128 is de mogelijke deletie van de *-t* in *dat*, *wat*, *niet* en *met* het meest frequente kenmerk in de opname. Ook de eventuele procope van de *h-* en de mogelijke syllabering van de uitgang *-en* komen vaak voor in het spontane taalgebruik van kind A op een activiteit van de jeugdbeweging. De kenmerken met de laagste totale frequentie zijn het al dan niet gebruik van de expletieve complementeerde *da(t)* en de beknopte bijzin met *voor/van* of *om*. Deze kenmerken komen namelijk geen enkele keer voor. Het gebruik van *ge*, *gij* en *u(w)* voor het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud is het kenmerk met de hoogste tussentaalscore, namelijk 100%. Daarnaast halen ook de procope van de *h-* en de deletie van de eindconsonant in de functiewoordjes *dat*, *wat*, *niet* en *met* en in *goed* en *maar* hoge scores. De laagste tussentaalscores behoren toe aan de syllabering van de uitgang *-en*, de diminutief op *-ke* en de imperatief met *-t* uitgang.

Grafiek 23 toont de verhouding tussen standaardtaal en tussentaal voor de tien kenmerken die volgens de kwantitatieve methode onderzocht werden in het spontane, informele taalgebruik van kind A op een activiteit van de jeugdbeweging.

Grafiek 23: Tussentaalscores spontaan taalgebruik kind A

Slechts bij negen van de 128 attestaties van *dat*, *wat*, *niet* en *met* is een dentaal te horen in de uitspraak van kind A. Voor een vocaal is dat steeds de stemhebbende dentaal [d], zoals in *Ier wilde gij **dad** ebbe?* (2, A, r.73). Wanneer de functiewoorden gevolgd worden door een niet-enclitisch woord dat begint met een *d-*, dan assimileert die [d] tot [t], zodat enkel nog een [t] te horen is, zoals bijvoorbeeld in [...] *ik moe **met** die stok derop slaan* (2, A, r.19). Net zoals kind Q, spreekt kind A één maal de *-t* nadrukkelijk uit bij het woordje *wat* om de ironie in zijn boodschap te versterken, namelijk in [...] ***wat** ben ik bang [...]* (2, A, r.238). Net zoals bij kind Q kunnen we hier dus stellen dat kind A een asymmetrische gespreksstructuur evoceert: hij gebruikt een variëteit van het Nederlands (het algemeen Nederlands) die in deze informele situatie niet past om zo een bepaald effect over te brengen op zijn luisterpubliek (Jaspers, 2006:272).

Ongeveer 90% van alle attestaties van *goed* en *maar* in de opname worden gereduceerd tot *goe* en *ma*. Kind A volgt hierbij de tendensen die reeds bij de vorige kinderen vastgesteld werden. *Maar* wordt vooral gereduceerd tot *ma* aan het begin van een uiting (***Ma** ik bedoel dit woord* (2, A, r.99)) of wanneer het de functie heeft van onderschikkend voegwoord ([...] *da doen we, **ma** 't lukt nie* (2, A, r.100)). In de zin [...] *ja groot **maar** wel k... **ma** wel lelijk* (2, A, r.239) gebruikt kind A eerst de standaardtalige vorm *maar* in de functie van onderschikkend voegwoord, maar meteen “verbetert” hij zichzelf en gebruikt hij de gereduceerde vorm.

Wanneer *maar* fungeert als schakerings- of evaluatiepartikel, dan gebruikt kind A de niet gereduceerde vorm, zoals in *Ma doet maar straks [...]* (2, A, r.276) en *'k Eb nog maar zo ne grote* (2, A, r.170). *Goed* komt in de opname één maal in gereduceerde en één maal in standaardtalige vorm voor.

Na het gebruik van het paradigma *ge/gij/u(w)* voor het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud, is de procope van de *h-* het kenmerk dat kind A het meest consequent toepast. Slechts zeven keren blijft de *h-* behouden. Drie maal wordt de *h-* behouden in *hallo* en één maal in het tussenwerpsel *hup*. De *h-* blijft ook behouden in het persoonlijk voornaamwoord *hij* wanneer kind A het liedje “Lang zal hij leven” zingt (2, A, r.273). In de zin *Ik ga later bij jullie ploeg kome... ja... heel misschien è, heel misschien kom ik bij jullie* (2, A, r.288) behoudt A vermoedelijk de *h-* in *heel* om te benadrukken dat de kans echt heel klein is.

Kind A gebruikt zeer frequent de standaardtalige vormen van de diminutief. Wanneer hij echter een bepaald effect wil overbrengen op zijn publiek, gebruikt hij al eens de *-ke* uitgang. In de zin *Ja, mijn pieske is voorbij* (2, A, r.118) bijvoorbeeld, toont het gebruik van *piesen* voor ‘plassen’ en het gebruik van de tussentalige vorm voor de diminutief aan dat kind A stoer wil overkomen bij zijn luisterpubliek. Vermoedelijk veroorzaakt dezelfde motivering het gebruik van *-ke* in *[...] zoeke, stelleke baviane!* (2, A, r.85). Het gebruik van *-ke* in *leeuwkes* moet op een andere manier verklaard worden. De kinderen van zes en zeven jaar worden binnen de KSA van Mater *leeuwtjes* genoemd. Geen enkele leider of leidster, echter, heeft het ooit over *leeuwtjes*; iedereen gebruikt de naam *leeuwkes*. Kind A zou dus door de leiding beïnvloed kunnen zijn in zijn keuze voor de tussentalige diminutiefvorm.

De uitgang *-en* wordt in het spontante taalgebruik van kind A tijdens een activiteit van de jeugdbeweging niet zo vaak gesyllabeerd. Bovendien volgt kind A niet helemaal de conditionering die bij alle andere kinderen wel is vastgesteld. Terwijl de andere kinderen de uitgang vooral syllabereren voor een vocaal en een pauze, zien we de syllabering bij kind A ook vaak opduiken voor een consonant, zoals bijvoorbeeld in *Zij ebbn ne grotere* (2, A, r.218). Wanneer de syllabering niet wordt toegepast, volgt kind A wel de regels die ook door de andere kinderen gevolgd werden: voor een vocaal blijft de *-n* behouden (*Ey, gaa(n) we da samen oplosse?* (2, A, r.70)), terwijl de uitgang vaak gereduceerd wordt tot *-e* voor een consonant of een pauze (*Kanonne vure!* (2, A, r.39)).

Net zoals bij een aantal andere kinderen, stellen we bij kind A inconsequentie vast in de behandeling van de adnominale woorden. In de zin *Geef ne keer dieje stok* (2, A, r.16) bijvoorbeeld, worden het onbepaalde lidwoord *een* en het aanwijzend voornaamwoord *die*

verbogen. In [...] *ik moe met die stok derop slaan* (2, A, r.19) wordt datzelfde aanwijzend voornaamwoord voor hetzelfde substantief niet verbogen. Wat ook nog opvalt is dat kind A de [n] in *diene stok* vervangt door de semi-vocaal [j].

De imperatief krijgt in het spontane, informele taalgebruik van kind A in ongeveer 41% van de gevallen een *-t* uitgang. Kind A volgt hierbij de tendensen die reeds bij de andere kinderen vastgesteld werden. De imperatief krijgt namelijk vooral een uitgang voor een vocaal (*Past op è* (2, A, r.22)) en voor een *d-* (*Zoekt da ne keer op* (2, A, r.103)).

Voor de tien kenmerken van tussentaal samen werd een tussentaalindex van 72,05% berekend.

3.2.8.2. Kwantitatieve analyse ontbijtgesprek

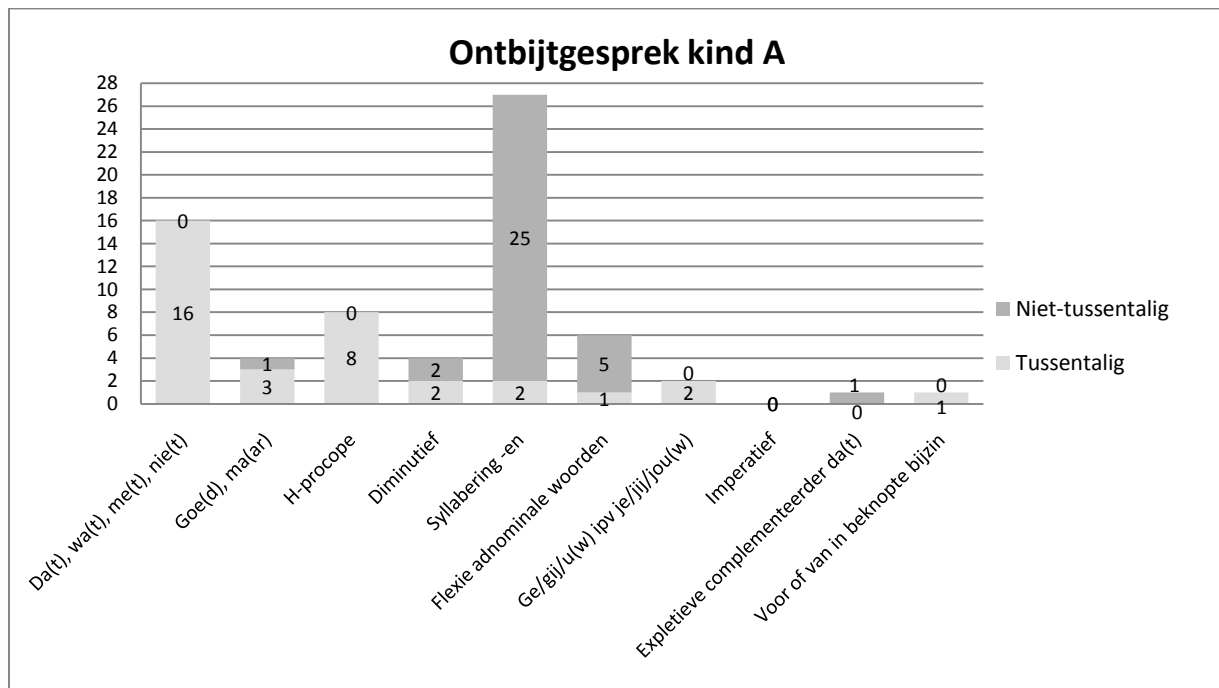
Tabel 28 toont het cijfermateriaal voor de tien kenmerken van tussentaal die aan een kwantitatieve analyse onderworpen werden in de opname van het ontbijtgesprek van kind A.

KENMERKEN	TOTAAL	TUSSENTAAL	INDEX	
<i>Da(t), wa(t), me(t), nie(t)</i>	16	16	16/16	
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	4	3	3/4	
<i>H-procope</i>	8	8	8/8	
Diminutief	4	2	2/4	
Syllabering <i>-en</i>	27	2	2/27	
Flexie adnominale woorden	6	1	1/6	
Persoonlijk voornaamwoord 2 ^e pers. enk.	2	2	2/2	
Imperatief	0	0	0/0	
Expletieve complementeerder <i>da(t)</i>	1	0	0/1	
<i>Voor</i> of <i>van</i> in beknopte bijzinnen	1	1	1/1	
TOTAAL	69	35	35/69	50,72%

Tabel 28: Tussentaalscores en tussentaalindex ontbijtgesprek kind A

Net zoals in de opname van het spontane, informele taalgebruik tijdens een activiteit van de jeugdbeweging zijn ook in deze opname de mogelijke syllabering van de uitgang *-en*, de eventuele deletie van de eindconsonant in *dat*, *wat*, *niet* en *met* en de mogelijke *h*-procope de kenmerken met de hoogste totale frequentie. De imperatief komt in het ontbijtgesprek geen enkele keer voor en ook de beknopte bijzin en het al dan niet gebruik van de expletieve complementeerder *da(t)* zijn infrequent. Drie kenmerken – de kenmerken met een totale frequentie van één of minder buiten beschouwing gelaten – behalen een tussentaalscore van 100%: de deletie van de *-t* in *dat*, *wat*, *niet* en *met*, de procope van de *h*- en het gebruik van *ge*, *gij* en *u(w)* voor het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud. De laagste scores stellen we vast bij de syllabering van de uitgang *-en* en de flexie in adnominale woorden.

Grafiek 24 geeft de relatie weer tussen standaardtaal en tussentaal voor de tien kenmerken die volgens de kwantitatieve methode onderzocht werden in het ontbijtgesprek van kind A.

Grafiek 24: Tussentaalscores ontbijtgesprek kind A

Het enige wat opvalt in de opname van het ontbijtgesprek van kind A heeft betrekking op de diminutief. De diminutief van *snoep* komt in de opname drie maal voor. Twee keer wordt de meervoudige diminutief met *-kes* gevormd en de ene keer dat de enkelvoudig diminutief gevormd wordt, doet kind A dat met *-je*. Dat toont aan dat kind A de twee vormen wel degelijk kent en uit elkaar kan houden, maar om bepaalde (onbekende) redenen nu eens de standaardtalige en dan eens de tussentalige vorm hanteert.

Voor de tien kenmerken van tussentaal samen werd een tussentaalindex van 50,72% berekend. Deze index ligt dus een stuk lager dan de index berekend voor het spontane taalgebruik van kind A tijdens een activiteit van de jeugdbeweging. Net zoals bij de opname van het spontane taalgebruik van kind R, zorgt de lage score voor de syllabering van de uitgang *-en* voor een lage tussentaalindex. Het verschil, echter, met kind R, is dat zij de syllabering wel frequenter toepast in de andere opnames (dus de opnames van “Taboe” en het tafelgesprek), terwijl de score voor de syllabering van de uitgang *-en* voor kind A in beide opnames relatief laag ligt.

3.2.8.3. Overige tussentaalkenmerken

Tussenwerpsels

Allé, è, (h)ey, euh(m), oeps, verdorie en *verdomme* zijn de tussenwerpsels die in de twee opnames van kind A frequent te horen zijn. De laatste drie interjecties gebruikt kind A

wanneer iets niet naar wens verloopt, zoals bijvoorbeeld in *Verdomme ij is gebroke* (2, A, r.168). A gebruikt *verdorie* en *verdomme* zo frequent in zeer verschillende situaties, dat het lijkt alsof hij die tussenwerpsels ook als stopwoord gebruikt. Een voorbeeld is *Eerste! Verdomme* (2, A, r.148). *Allé* gebruikt kind A als stopwoord, als aansporing (*Allé, hup, laat da valle* (2, A, r.51)), wanneer hij zich iets afvraagt (*Allé, wat betekent een kristal? [...]* (2, A, r.86)) en wanneer hij verbaasd is over iets wat niet lukt (*[...] allé, 't is mislukt* (2, A, r.192)). Net zoals de andere kinderen gebruikt kind A het tussenwerpsel *è* aan het einde van een uitdrukking om het voorafgaande te versterken (*Ma nee ma op die kegel bedoel ik è* (2, A, r.228)) of om een soort van bevestiging te vragen aan de gesprekspartner (*[...] Belangrijkste is eigenlijk wel da we cadeautjes krijgen è* (2, A, r.198)). *Hey* of *ey* gebruikt kind A in twee situaties: wanneer hij de aandacht van iemand wil trekken (*Ey, gaa(n) we da samen oplosse?* (2, A, r.70)) en wanneer hij zijn verbazing wil uitdrukken (*Ey, wad is dit?* (2, A, r.60)). *Euh(m)*, ten slotte, wordt door kind A gebruikt om aan te geven dat hij aan het nadenken is.

Onomasiologische alternatieven

Op de opname van het spontane, informele taalgebruik van kind A tijdens een activiteit van de jeugdbeweging zijn enkel een drietal niet-algemene werkwoorden te horen: *piesen*²⁵ voor ‘plassen, urineren’, *noemen* voor ‘heten’ en *stampen* voor ‘schoppen’. *Piesen* voor ‘plassen, urineren’ is informeel (Prisma, i.v. *pissen*) en *stampen* en *noemen* behoren tot de Belgisch-Nederlandse spreektaal (Van Dale, i.v. *stampen* en Prisma i.v. *noemen*), maar Van Dale geeft wel nog aan dat *noemen* in de betekenis van ‘heten’ niet algemeen is (Van Dale, i.v. *noemen*).

Engelse woorden

Kind A gebruikt een aantal keren de Engelstalige schuttingwoorden *shit* en *fuck*. Eén keer combineert hij die twee ook in *shitting fuck* (2, A, r.80). Ook *cool* voor ‘tof, leuk, prettig’ is soms te horen in het spontane taalgebruik van kind A tijdens een activiteit van de jeugdbeweging. Ten slotte gebruikt kind A ook het Engelse leenwoord *crashen* voor ‘neerstorten, vallen’.

(H)e(bbe)n, doe(t/n) en gaa(t/n)

Van het werkwoord *hebben* reduceert kind A enkel de vorm van de tweede persoon enkelvoud één maal tot *èt*, namelijk in *Ja, g' èt gelijk* (2, A, r.131). De vorm van de eerste persoon meervoud van *gaan* wordt in het taalgebruik van kind A frequent gereduceerd tot *gaa*, zoals bijvoorbeeld in *Ja, eerst gaa(n) we wel een beetje spele* (3, A, r.53). Van het werkwoord *doen*, ten slotte, reduceert kind A de tweede en de derde persoon enkelvoud een

²⁵ Aangezien kind A het werkwoord als [pi:sən] uitspreekt, werd ervoor gekozen het woord in de transcriptie als *piesen* en niet als *pissen* weer te geven.

aantal keren tot *doe*: [...] *Oe doe ge da, Kasper?* (2, A, r.162) en *Da doe wel pijn è [...]* (3, A, r.20).

Subjectverdubbeling

Een aantal keren verdubbelt kind A het persoonlijk voornaamwoord dat als subject fungeert. Dat gebeurt onder andere bij het persoonlijk voornaamwoord van de eerste persoon enkelvoud: *Nu doe 'k ik ne keer* (2, A, r.15). Het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud wordt het vaakst verdubbeld. Steeds gebruikt A hiervoor de combinatie van het enclitisch element *-de* en *gij*, zoals bijvoorbeeld in *Kunde **gij** ons elpe?* (2, A, r.89). Eén keer wordt de enclitische vorm van het persoonlijk voornaamwoord van de derde persoon enkelvoud verdubbeld. In de zin [...] *ij is vervrore en dan is 't ie ijs geworde* (2, A, r.196) wordt *ie* verdubbeld met het element *het* (hier gereduceerd tot 't) (zie ook 3.2.5.4.).

Andere

Nog een drietal andere fenomenen in het taalgebruik van kind A zijn het vermelden waard. Net zoals de andere kinderen gebruikt kind A een aantal keren *ter* of *der* als dialectale vorm van *er* dat als eerste deel van een voornaamwoordelijk bijwoord kan fungeren (*Nee da was expres **der**naast* (2, A, r.149)). Daarnaast moeten we *der* of *ter* soms beschouwen als de dialectale tegenhanger van presentatief of kwantitatief *er*, zoals bijvoorbeeld in *A, is **ter** nog zo'n Sinterklaasje? [...]* (2, A, r.268) en *Moogde **der** twee?* (2, A, r.279).

Presentatief *er* kan ook nog door een andere dialectale vorm vervangen worden, namelijk *het* of 't. Eén maal gebruikt kind A deze vorm in de plaats van presentatief *er*: *Ma allé, 't komen ier barsten in* (2, A, r.217).

Het laatste wat opvalt in het taalgebruik van kind A is dat de sjwa-uitgang na het bijwoord *hier* twee maal behouden blijft, zoals bijvoorbeeld in [...] *Ma de mijne komt dan **iere**, sorry* (2, A, r.185). Het is frappant dat de sjwa-uitgang niet bewaard is bij andere bijwoorden, voornaamwoorden of substantieven, wat bij een aantal andere kinderen wel het geval is.

3.2.8.4. Vergelijking met het gerapporteerde taalgedrag

Tabel 29 toont het taalgedrag van kind A in verschillende situaties, zoals dat gerapporteerd werd door het kind zelf en zijn ouders. Kind A was wel aanwezig op de activiteit waarop de kinderen bevroegd werden over hun eigen taalgebruik, maar voor één situatie (taalgebruik in de klas) gaf kind A geen antwoord. Aangezien we voor deze situatie het daadwerkelijke taalgebruik niet analyseerden, hoeft die leemte in de informatie verder geen probleem te zijn.

Kind	Taalgebruik kind volgens kind/volgens ouders			
	In de klas	Op de speelplaats	Op een activiteit van de KSA	Tegen broer(s) en/of zus(sen)
A	geen antwoord/AN	AN/AN	AN/AN	AN/AN

Tabel 29: Gerapporteerd taalgedrag kind A

Zowel de ouders als het kind zelf beweren dat kind A tijdens een activiteit van de jeugdbeweging en thuis tegen broer(s) en/of zus(sen) algemeen Nederlands spreekt. De analyse van het voor kind A geregistreerde taal materiaal heeft aangetoond dat deze intuïties niet kloppen. Zowel op een activiteit van de jeugdbeweging als thuis tijdens een ontbijt waar ook broer en zus aanwezig waren, spreekt kind A tussentaal. De tussentaalindex berekend voor het ontbijtgesprek (50,72%) is een stuk lager dan die berekend voor het taalgebruik van A tijdens een activiteit van de jeugdbeweging (72,05%), maar dat wil zeker nog niet zeggen dat kind A algemeen Nederlands spreekt in die situatie. Het grote verschil tussen beide situaties wordt noch door het kind zelf, noch door de ouders aangegeven. Ze gaan er dus allemaal van uit dat het taalgebruik van kind A thuis en tijdens een activiteit van de jeugdbeweging niet erg verschilt.

3.2.9 Vergelijking van de zeven kinderen

3.2.9.1. Het taalgebruik van de kinderen in verschillende situaties

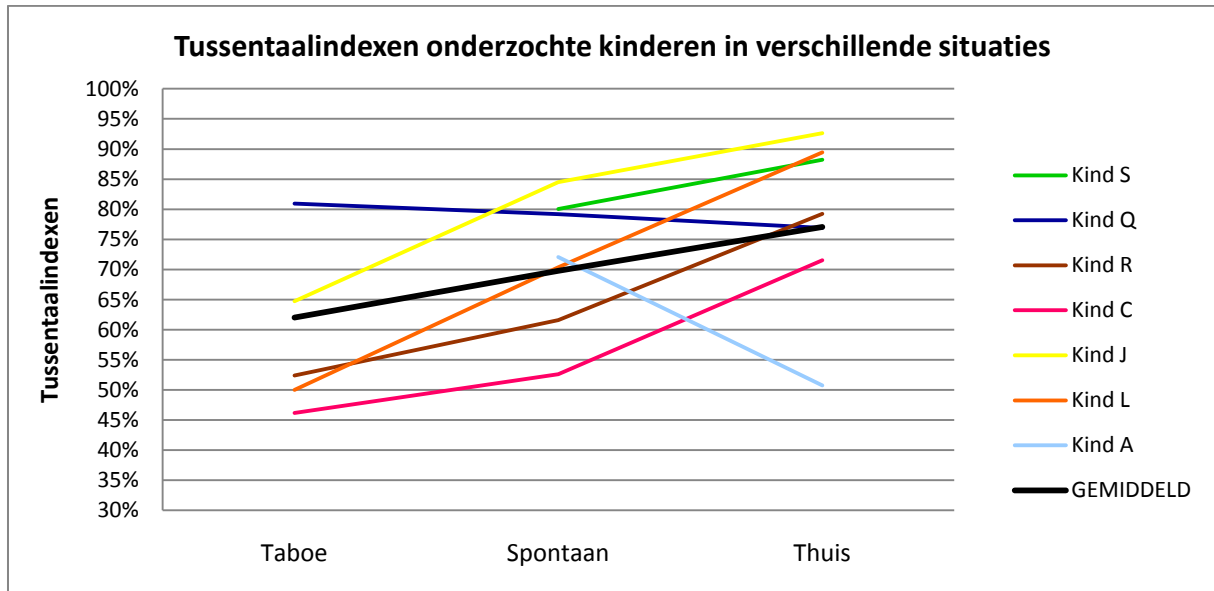
Tabel 30 geeft een overzicht van de tussentaalindexen die berekend werden voor de zeven onderzochte kinderen in de drie verschillende opnames²⁶.

	“Taboe”	Spontaan	Thuis	Gemiddeld
Kind S	/	80,16%	88,24%	80,79%
Kind J	64,71%	84,51%	92,63%	85,14%
Kind Q	80,95%	79,18%	77,92%	79,03%
Kind L	50%	70,78%	89,47%	70,09%
Kind R	52,38%	61,57%	79,25%	63,32%
Kind A	/	72,05%	50,72%	69,68%
Kind C	46,15%	52,61%	71,54%	54,86%
Gemiddeld	62,02%	69,78%	77,08%	

Tabel 30: Tussentaalindexen voor de zeven onderzochte kinderen in de drie onderzochte situaties

²⁶ De totale tussentaalindex voor de drie opnames samen (laatste kolom) is gelijk aan het gewogen gemiddelde van de drie tussentaalindexen. Ook voor het gemiddelde taalgebruik per opname (laatste rij) werd een gewogen gemiddelde berekend. Hoe een gewogen gemiddelde berekend wordt, werd uitgelegd in paragraaf 2.4.

Grafiek 25 probeert de evolutie van het taalgebruik van de zeven kinderen in de drie verschillende situaties visueel weer te geven. De dikke zwarte lijn geeft de gemiddelde evolutie aan. De grafiek toont dus in welke mate het taalgebruik van de verschillende kinderen de algemene tendens volgt.

Grafiek 25: Tussentaalindexen zeven onderzochte kinderen in verschillende situaties

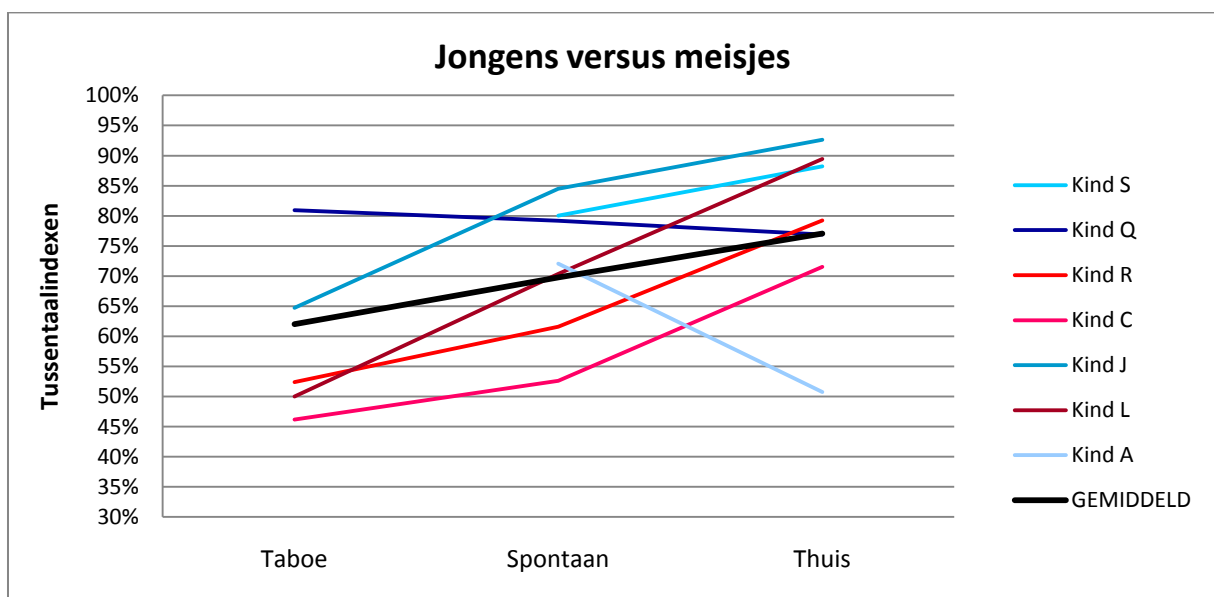
Het valt op dat de kinderen toch min of meer hun best doen om zo algemeen mogelijk te spreken op de opname van het spel “Taboe”. Hun taalgebruik wordt gemiddeld al iets tussentaliger tijdens een activiteit van de jeugdbeweging en in een thuissituatie wordt de meeste tussentaal gesproken. De meeste kinderen volgen deze algemene tendens, behalve kind Q en kind A. Van kind A is er geen opname van het gezelschapsspel “Taboe”, dus we kunnen niet weten of zijn taalgebruik algemener is of niet in die situatie. Wat wel opvalt is dat hij – in tegenstelling tot de andere kinderen – thuis algemener spreekt dan op een activiteit van de jeugdbeweging. De indexen van kind Q tonen aan dat Q in alle situaties min of meer hetzelfde taalgebruik hanteert. Thuis spreekt hij dus ongeveer even tussentalig als op een activiteit van de jeugdbeweging of tijdens het spelen van het spel “Taboe”.

Voor elk kind werd ook een gemiddelde tussentaalindex berekend voor de drie (of twee) opnames samen (zie tabel 30). De gemiddelde tussentaalindexen schommelen tussen de 54,86% (kind C) en de 85,14% (kind J). Hoewel er dus grote verschillen zijn in taalgebruik tussen de kinderen onderling, scoren alle kinderen een relatief hoge gemiddelde tussentaalindex. Kind J, kind S en kind Q scoren de hoogste gemiddelde tussentaalindexen. Toch kunnen we niet stellen dat het taalgebruik van J, S en Q sterk gelijkend is. Het valt op dat kind S veel meer dialectkenmerken gebruikt dan de andere kinderen. Zo laat hij af en toe dialectale klanken horen, zoals in *dreiëntwintig* (2, S, r.188), gebruikt hij vaak dialectwoorden (zie

3.2.2.3.) en bewaart hij nog de oude sjwa-uitgang bij een aantal substantieven, terwijl de andere kinderen de sjwa vooral bewaren na bijwoorden en vragende en aanwijzende voor-naamwoorden. Gemiddeld scoorden kind R en kind C de laagste tussentaalindexen. Kind A en L, ten slotte, scoren een gemiddelde tussentaalindex die nog steeds relatief hoog is (ongeveer 70%), maar in vergelijking met de andere kinderen als gemiddeld beschouwd moet worden.

3.2.9.2. Invloed van sekse, sociale klasse en talige achtergrond

Grafiek 26 is een kopie van grafiek 25 waarbij de lijnen voor de meisjes in roodtinten en de lijnen voor de jongens blauwtinten weergegeven worden. Op die manier toont de grafiek dus het verschil in het taalgebruik van de jongens en de meisjes.

Grafiek 26: Tussentaalindexen onderzochte kinderen in verschillende situaties (sekse)

Het taalgebruik van de meisjes is over het algemeen minder tussentalig dan dat van de jongens. Gemiddeld scoren de meisjes een tussentaalindex van 62,76%, terwijl de gemiddelde tussentaalindex van de jongens schommelt rond de 78,66%²⁷. Het valt wel op dat kind A veel minder tussentaal gebruikt in een thuissituatie dan alle meisjes. Dit is mogelijk te verklaren door een andere attitude tegenover de verschillende variëteiten van het Nederlands. We vermoeden dat de meisjes tussentaal als de meest “gewone” variëteit beschouwen – die ze dan ook thuis spreken – en dat ze proberen om hun taalgebruik aan te passen in de communicatie met personen die niet tot de familie behoren. Voor A geldt vermoedelijk een omgekeerde situatie. Voor hem is het normaal om thuis relatief weinig tussentaal te gebruiken, maar wanneer hij zich wil profileren tussen de andere jongens van de jeugdbeweging, dan gebruikt hij iets meer tussentaal.

²⁷ De hier gepresenteerde gemiddelden zijn niet-gewogen aangezien deze gemiddelden niet sterk afwijken van de gewogen gemiddelden (namelijk 61,50% voor de meisjes en 78,87% voor de jongens).

In de vragenlijst gericht aan de ouders (zie bijlage 1) werd enkel gepeild naar het opleidingsniveau van de ouders om een beeld te krijgen van de sociale klasse waartoe het kind behoort. Aangezien dit ene gegeven niet volstaat om de kinderen adequaat te kunnen indelen als behorend tot de lage, hoge of middenklasse, werd verder niet gezocht naar een relatie tussen de talige variatie die bij de kinderen werd vastgesteld en de sociale achtergrond van die kinderen.

Naar de talige achtergrond van de kinderen werd wel voldoende gepeild in de vragenlijsten. Zo moesten de ouders bijvoorbeeld aangeven welke taal ze gebruiken in de communicatie met hun kind. Het bleek dat enkel kind Q en kind C volledig opgevoed worden in de algemeen Nederlands. De taal van de opvoeding van de andere kinderen is tussentaal²⁸ (kind S, kind J en kind A) of een combinatie van tussentaal en algemeen Nederlands (kind R en kind L). Het kind met de laagste gemiddelde tussentaalindex (kind C) is opgevoed in het algemeen Nederlands, terwijl de twee kinderen met de hoogste gemiddelde tussentaalindex (kind J en kind S) opgevoed zijn in tussentaal. Kind A, die ook in tussentaal opgevoed wordt, scoort ook een relatief hoge gemiddelde tussentaalindex. Het is wel opmerkelijk dat de ouders van A aangeven dat ze kind A opvoeden in tussentaal, terwijl hij thuis minder tussentaal gebruikt dan op een activiteit van de jeugdbeweging. De kinderen die zowel algemeen Nederlands als tussentaal aangeboden krijgen in de opvoeding (kind R en kind L), scoren een index die zich ergens in het midden bevindt. Tot zover kunnen we dus aannemen dat de taal van de opvoeding van het kind invloed heeft op zijn informele taalgebruik. Kind Q, echter, vormt een uitzondering. Hij wordt namelijk opgevoed met algemeen Nederlands, maar scoort toch een hoge gemiddelde tussentaalindex (79,03%). Dit kan op twee manieren verklaard worden. Aan de ene kant is het mogelijk dat de taal van de opvoeding bij kinderen van negen à tien jaar oud al niet meer zo belangrijk is. Misschien worden kinderen op die leeftijd immers al meer beïnvloed door het taalgebruik van hun vrienden dan door dat van hun ouders. Deze mogelijke verklaring wordt ondersteund door het feit dat kind A zijn taalgebruik sterk aanpast aan de aanwezigheid van zijn vrienden (zie hierboven). De correlatie, echter, tussen de taal van de opvoeding en het geregistreerde taalgebruik van de andere kinderen spreekt deze mogelijke verklaring tegen. Een alternatieve verklaring is dat de ouders hun eigen taalgebruik in het bijzijn van hun kind verkeerd inschatten. Uit de analyses van het taalgebruik van de zeven kinderen is meermaals gebleken dat de daadwerkelijk taalproductie van het kind niet overeenkomt met het door de ouders gerapporteerde taalgedrag. Aangezien de ouders geen

²⁸ In de enquête werd tussentaal “iets tussen AN en dialect” genoemd.

goed beeld hebben over het taalgebruik van hun kinderen, is het dus mogelijk dat ze ook hun eigen taalgebruik fout inschatten.

In de vragenlijst werd ook gevraagd naar het taalgebruik dat de ouders gebruiken met hun partner. Het bleek dat enkel de ouders van kind Q algemeen Nederlands gebruiken in hun onderlinge communicatie. De andere ouders gebruiken onderling dialect (kind S), een combinatie van dialect en tussentaal (kind C), tussentaal (kind J en kind A) of een combinatie van tussentaal en algemeen Nederlands (kind R en kind L). Het feit dat de ouders van S dialect spreken tegen elkaar, kan verklaren waarom in het taalgebruik van S het vaakst dialectale woorden en uitspraken gehoord werden. De andere kinderen lijken niet echt beïnvloed door het onderlinge taalgebruik van hun ouders. Kind C, bijvoorbeeld, spreekt het minst tussentalig van alle kinderen, hoewel haar ouders onderling dialect en tussentaal gebruiken.

3.2.9.3. Tussentaalkenmerken

Kwantitatief onderzochte kenmerken

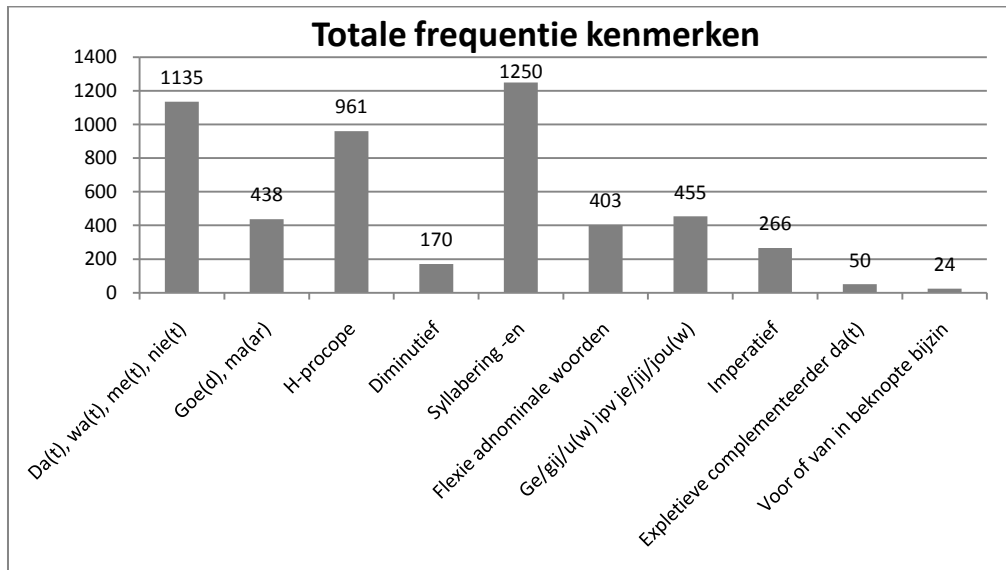
Tabel 31 toont zowel de absolute als procentuele tussentaalscores voor de tien kenmerken die kwantitatief onderzocht werden voor de zeven onderzochte kinderen samen, zowel per opname als voor alle opnames samen²⁹.

	Totale tussentaalscore (absoluut)				Totale tussentaalscore (procent)			
	Taboe	Spontaan	Thuis	Totaal	Taboe	Spontaan	Thuis	Totaal
<i>Da(t), wa(t), nie(t), me(t)</i>	22/23	889/950	151/162	1062/1135	95,65%	93,58%	93,21%	93,57%
<i>Goe(d), ma(ar)</i>	3/3	335/389	43/46	381/438	100%	86,12%	93,48%	86,99%
<i>H-procope</i>	16/32	717/833	86/96	819/961	50%	86,07%	89,58%	85,22%
<i>Diminutief -ke</i>	0/3	49/143	9/24	58/170	0%	34,27%	37,50%	34,12%
<i>Syllabering -en</i>	12/27	462/1098	64/125	538/1250	44,44%	42,08%	51,20%	43,04%
<i>Flexie adnominale woorden</i>	2/11	227/369	15/23	244/403	18,18%	61,52%	65,22%	60,55%
<i>Ge, gij, u(w) ipv je, jij, jou(w)</i>	22/25	361/384	43/46	426/455	88%	94,01%	93,48%	93,63%
<i>Imperatief + t</i>	0/0	55/253	3/13	58/266	0%	21,74%	23,08%	21,80%
<i>Expletieve complem. da(t)</i>	1/1	25/46	2/3	28/50	100%	54,35%	66,67%	56%
<i>Voor/van in beknopte bijzin</i>	2/3	9/19	1/2	12/24	66,67%	47,37%	50%	50%

Tabel 31: Totale frequentie en tussentaalscores kenmerken

²⁹ Ook hier werd een gewogen gemiddelde berekend voor de totale tussentaalscores (zie voetnoot 26).

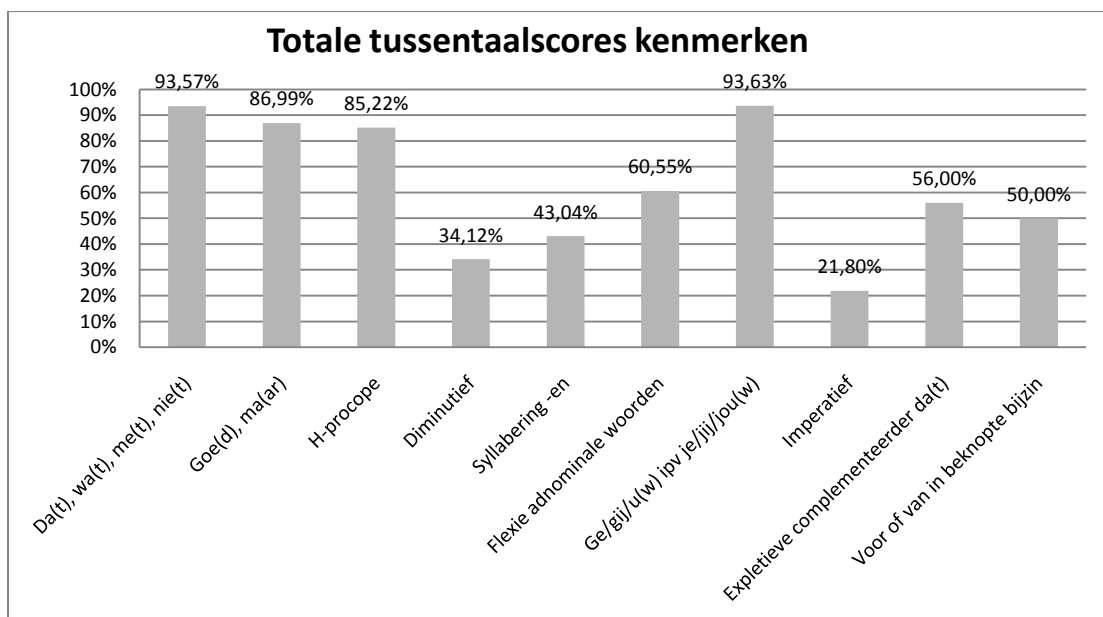
Grafiek 27 maakt het cijfermateriaal voor de totale frequentie van de kenmerken meer aanschouwelijk.

Grafiek 27: Totale frequentie tussentaalkenmerken

Tabel 31 en grafiek 27 bevestigen wat de analyses van het taalgebruik van de kinderen al lieten uitschijnen: de mogelijke syllabering van de uitgang *-en*, de eventuele deletie van de *-t* in de functiewoorden *dat*, *wat*, *niet* en *met* en de mogelijke procope van de *h-* zijn de kenmerken die het frequentst voorkomen in het taalgebruik van de zeven onderzochte kinderen. De kenmerken met de laagste totale frequentie zijn de beknopte bijzin, het al dan niet gebruik van de expletieve complementeerde *da(t)* en de diminutief.

Interessanter zijn de totale tussentaalscores. Grafiek 28 toont de totale tussentaalscores die voor elk kwantitatief onderzocht kenmerk berekend werden voor alle opnames samen.

Grafiek 28: Totale tussentaalscores tussentaalkenmerken

Ook hier zien we de reeds vastgestelde tendensen bevestigd: het gebruik van *ge*, *gij* en *u(w)* voor het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud, de deletie van de eindconsonant in *dat*, *wat*, *niet* en *met* en in *goed* en *maar* en de procope van de *h*- halen de hoogste tussentaalscores. De laagste scores behoren toe aan de imperatief, de diminutief en de syllabering van de uitgang *-en*. Verder valt het nog op dat de tussentaalscore bij maar liefst zeven van de tien kenmerken gelijk is aan of groter is dan 50%. We kunnen er dus van uit gaan dat deze zeven kenmerken een relatief stabiele plek aan het veroveren zijn in de tussentaal van de hier onderzochte kinderen. Dat wil niet zeggen dat ze deel uitmaken van dé tussentaal in Vlaanderen. Kenmerken zoals de syllabering van de uitgang *-en* en de toevoeging van de *-t* aan een imperatief, bijvoorbeeld, worden in de tussentaal van de onderzochte kinderen niet vaak gebruikt worden, vermoedelijk omdat ze (nog) te sterk als dialectaal beschouwd worden. In het taalgebruik van andere kinderen uit andere regio's, met andere talige achtergronden, uit andere sociale klassen, van andere leeftijden, in andere situaties,... worden die kenmerken misschien vaker gebruikt. Onderzoek zal moeten uitwijzen of dat het geval is.

Overige kenmerken

In deze paragraaf willen we nog een drietal opmerkingen kwijt over het gebruik dat de kinderen maakten van de overige kenmerken van tussentaal.

Een eerste opmerking betreft de lexicale keuzes van de kinderen. In het taalgebruik van de zeven kinderen zijn, met uitzondering van het taalgebruik van kind S, betrekkelijk weinig niet-algemene woorden aangetroffen. Ook Engelse woorden werden niet frequent aangetroffen in het taalgebruik van de kinderen. In hun tussentaal gebruiken de kinderen dus de lexicale bouwstenen van het algemeen Nederlands.

Een tweede opmerking gaat over de dubbele negatie. Dit kenmerk wordt door de onderzochte kinderen nagenoeg niet gebruikt. Slechts één kind (kind R) gebruikt het procedé één keer in haar spontane, informele taalgebruik op een activiteit van de jeugdbeweging. Dit kenmerk neemt dus in het tussentaalgebruik van de onderzochte kinderen geen centrale plaats in. Ook voor dit kenmerk zou het interessant zijn te onderzoeken of dat in het tussentaalgebruik van andere kinderen of volwassen ook het geval is.

Onder de categorie "andere", ten slotte, classificeerden we alle kenmerken die niet-algemeen waren in het taalgebruik van de kinderen en niet onder een reeds omschreven categorie ondergebracht konden worden. Opvallend is dat steeds dezelfde kenmerken terugkeerden. Het zou interessant zijn om die steeds terugkerende kenmerken nader te onderzoeken in het tussentaalgebruik in Vlaanderen, namelijk het gebruik van *der* en *ter*, het behoud van de sjwa-

uitgang na substantieven, aanwijzende voornaamwoorden, vraagwoorden en bijwoorden, het gebruik van *'t* of *het* voor presentatief *er* en eventueel ook de paragoge van de *-t*.

4. Conclusies

Op het einde van dit onderzoek kunnen we een aantal conclusies formuleren. In paragraaf 4.1. wordt een beschouwing gemaakt over het terminologisch apparaat dat gehanteerd wordt in het onderzoek naar tussentaal. In 4.2. evalueren we het gevoerde onderzoek op kritische wijze. Paragraaf 4.3., ten slotte, zet de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek nog eens op een rijtje en opent perspectieven voor verder onderzoek.

4.1. Terminologie

Ten eerste is het problematisch te spreken over dé tussentaal als monolithische variëteit van het Nederlands. In de inleiding tot dit onderzoek gaven we aan dat taalkundigen het niet met elkaar eens zijn over de taalsituatie in Vlaanderen. Volgens sommigen vormt de tussentaal een afgebakende variëteit van het Nederlands en hebben we dus te maken met een diglossische taalsituatie. Anderen gaan ervan uit dat er zich tussen standaardtaal en dialecten een continuüm van tussenvormen bevindt. Het hier gepresenteerde onderzoek sluit aan bij de tweede groep taalkundigen. Het onderzoek heeft immers aangetoond dat het taalgebruik van de onderzochte kinderen varieert naargelang van de situatie (stilistische variatie) en naargelang van de sekse van de taalgebruiker (meisjes spreken minder tussentalig dan jongens). Er werden ook grote persoonlijke verschillen vastgesteld in het taalgebruik van de kinderen. Op het einde van dit onderzoek, kunnen we dus concluderen dat het taalgebruik van de onderzochte kinderen niet beschouwd kan worden als voorbeelden van dé Vlaamse tussentaal. Elk kind gebruikte immers een persoonlijke, stilistisch geconditioneerde mix van standaardtalige en tussentalige elementen.

Ook de term *tussentaalkenmerk*, die in dit onderzoek frequent gebruikt werd, is problematisch. Alle kenmerken die in dit onderzoek als kenmerken van tussentaal benoemd werden, zijn immers dialectkenmerken. Waarom gebruikten we dan niet de termen *dialectkenmerk*, *dialectscore*, *dialectindex* en *dialectaal taalgebruik* in plaats van *tussentaalkenmerk*, *tussentaalscore*, *tussentaalindex* en *tussentalig taalgebruik*? Het antwoord is eenvoudig: wat tussentaal onderscheidt van standaardtaal en dialect is net die mix van standaardtalige en dialectale kenmerken. Tussentaalkenmerken zijn die dialectkenmerken die toch worden gebruikt in een register waarin alle andere dialectkenmerken zo goed mogelijk geweerd worden. De onderzochte dialectkenmerken werden door de kinderen gebruikt in registers waarin heel wat elementen van de dialecten vermeden werden en waarin heel wat elementen

van standaardtaal wel gebruikt werden (uitspraak, lexicon,...). Daarom konden we die kenmerken tussentaalkenmerken noemen en konden we spreken van tussentaalindexen, tussentaalscores en tussentalig taalgebruik.

4.2. Evaluatie van het onderzoek

Binnen het tijdsbestek van dit onderzoek was het niet mogelijk langere opnames te maken van een thuisgesprek. Op de korte opnames van de thuisgesprekken is bovendien vaak weinig taalmateriaal geregistreerd, aangezien de kinderen zich bewust waren van het feit dat hun taalgebruik opgenomen werd. Dat besef verdween wel na een tijdje in de opname van het spontane, informele taalgebruik van de kinderen op een activiteit van de jeugdbeweging. Een opname van een uur per kind in een thuissituatie, bijvoorbeeld, zou dus andere resultaten kunnen opleveren.

Hetzelfde geldt voor de opname tijdens het spel “Taboe”. Het bleek interessant een situatie waarin het kind iets moet vertellen voor een grotere groep te contrasteren met een spontane, informele situatie. De opnames van “Taboe”, echter, waren te kort om echt sluitende conclusies te kunnen trekken over het taalgebruik van de kinderen in die situatie. Bovendien bleek het spel te moeilijk voor de onderzochte leeftijdscategorie. In verder onderzoek zou het taalgebruik van de kinderen eventueel onderzocht kunnen worden in andere situaties waarin het kind voor een groep spreekt.

4.3. Resultaten en perspectieven voor verder onderzoek

Aan het begin van dit onderzoek stelden we een viertal onderzoeksvragen (zie 1. Inleiding). In deze paragraaf proberen we die zo goed mogelijk te beantwoorden. Daarnaast openen we een aantal perspectieven voor verder onderzoek.

Ten eerste vroegen we ons af welke kenmerken van tussentaal de kinderen in de jeugdbeweging gebruiken in hun informele omgangstaal. Uit het onderzoek bleek dat vooral een aantal fonologische kenmerken (de deletie van de eindconsonant in *dat*, *wat*, *niet* en *met* en in *goed* en *maar*, de procope van de *h-*) frequent in hun tussentalige vorm gebruikt worden door de kinderen. Daarnaast gebruikten de kinderen ook heel vaak het paradigma *ge/gij/u(w)* voor het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud en een aantal niet-algemene tussenwerpsels zoals *allé*, *è* en *ey*. Met dit resultaat sluit het onderzoek aan bij heel wat andere onderzoeken naar tussentaal in Vlaanderen. Zowel in het onderzoek Van Gijssel, Speelman en Geeraerts naar het gebruik van tussentaal in reclamespots (Van Gijssel et al. 2008), als in het scriptieonderzoek van De Ridder naar het taalgebruik in de televisieserie “In

de gloria” (De Ridder, 2007) behaalden de fonologische kenmerken de hoogste tussentaalscores. Dit zijn slechts twee voorbeelden, maar ook in vele andere studies is aangetoond dat fonologische dialectkenmerken heel prominent aanwezig zijn in het tussentaalgebruik in Vlaanderen. We kunnen dit onderzoek dan ook beschouwen als een extra ondersteuning van de hypothese dat de fonologische tussentaalkenmerken een goede kans maken om vaste elementen te worden in de informele spreektaal in Vlaanderen, op alle niveaus (standaardtaal, tussentaal en dialecten). Op fonologisch vlak is er dus een relatief kleine afstand tussen standaardtaal en tussentaal: zowel in de informele gesproken standaardtaal als in de informele gesproken tussentaal zijn immers frequent fonologische kenmerken van tussentaal te horen.

Ook het gebruik van *ge*, *gij* en *u(w)* voor het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud is goed op weg om een vaste plaats te veroveren in zowel de dialectale en tussentalige als de standaardtalige informele spreektaal in Vlaanderen. In het onderzoek van Lemahieu naar het tussentaalgebruik van jongvolwassenen in spontane conversaties, bijvoorbeeld, haalde het gebruik van het paradigma *ge*, *gij* en *u(w)* bij de Oost-Vlaamse jongeren een tussentaalscore van maar liefst 93,9% (Lemahieu, 2008) en ook in het eerder vermelde onderzoek van Van Gijssel et al. (2008) behoort het gebruik van *ge*, *gij* en *u(w)* voor het persoonlijk voornaamwoord van de tweede persoon enkelvoud tot de kenmerken met de hoogste tussentaalscores (Van Gijssel et al. 2008).

Verder is het opvallend dat de kinderen een aantal kenmerken overnemen uit de dialecten en die in hun informele taalgebruik ruimer gebruiken dan wat mogelijk is in de dialecten. In de behandeling van de imperatief, bijvoorbeeld, zagen we dat de meeste kinderen ook een *-t* uitgang toevoegen aan imperatieven die niet eindigen op een occlusief, iets wat in het onderliggende dialect volgens de Schutter niet kan (de Schutter, 1997:43-52). Ook de subjectverdubbeling wordt ruimer toegepast dan in de dialecten. Volgens Taeldeman, namelijk, houdt subjectverdubbeling een combinatie in van een verplichte zwakke en een facultatieve sterke vorm in. Het taalmateriaal van de kinderen bevat echter enkele voorbeelden van de combinatie van twee sterke vormen. Deze fenomenen kunnen natuurlijk ook verklaard worden als overgeneralisaties, iets wat frequent is in het taalgebruik van kinderen. Toch zou het interessant zijn in een later onderzoek de dialectregels van bepaalde dialectkenmerken te contrasteren met hun gebruik in de tussentaal. Bovendien zou diepgaand onderzoek naar het gebruik van *der* en *ter*, naar het behoud van de sjwa-uitgang na substantieven, voornaamwoorden en bijwoorden en het gebruik van *'t* of *het* in de plaats van presentatief *er* een betere beschrijving van deze kenmerken mogelijk maken.

Een tweede vraag die we aan het begin van deze scriptie stelden, was: Hoe vaak gebruiken de kinderen die kenmerken? In het geregistreerde taalmateriaal kwam het ene onderzochte kenmerk al vaker voor dan het andere, maar alle kenmerken samengenomen, kunnen we stellen dat alle kinderen veel tussentaal gebruikten. De indexen berekend voor de verschillende kinderen in verschillende situaties lagen bijna nooit lager dan 50%, en de gemiddelde tussentaalindex berekend voor het spontane, informele taalgebruik tijdens een activiteit van de jeugdbeweging van alle kinderen samen bedraagt 69,78%. Lemahieu berekende in haar onderzoek tussentaalindexen voor het taalgebruik van jongvolwassenen in face-to-face-conversaties met een gesprekspartner die ze goed kenden en over een vrij gekozen onderwerp (Lemahieu, 2008). De situatie die in haar scriptie onderzocht werd, kan dus ook spontaan en informeel genoemd worden. De gemiddelde tussentaalindex voor de Oost-Vlaamse respondenten van 64,5% sluit aan bij de index die in dit onderzoek berekend werd voor het spontane, informele taalgebruik van de kinderen op een activiteit van de jeugdbeweging. Zij onderzocht echter niet de fonologische tussentaalkenmerken, die – zoals hierboven reeds vermeld – de hoogste tussentaalindexen scoorden in dit onderzoek, en de respondenten werd gevraagd standaardtaal te spreken. Een gelijkaardig onderzoek naar het taalgebruik van jongeren in informele situaties dat ook rekening houdt met fonologische kenmerken en waarin de respondenten niet gevraagd wordt standaardtaal te spreken, zou dus een nog hogere tussentaalindex kunnen opleveren. In later onderzoek zou het interessant zijn het taalgebruik van andere leeftijdsgroepen te onderzoeken in spontane, informele situaties. Indien onderzoek immers grote verschillen zou aantonen tussen het taalgebruik van volwassenen en dat van kinderen in informele situaties, dan is er hoogstwaarschijnlijk een taalverandering op til.

Ten derde vroegen we ons af waarom de kinderen nu eens de ene en dan eens de andere variëteit van het Nederlands gebruiken. In de analyse van het taalgebruik van de onderzochte kinderen hebben we meermaals gewezen op inconsequenties: het kind gebruikt nu eens de standaardtalige en dan eens de tussentalige vorm van een bepaald woord. Deze vaststelling illustreert zeer goed het door De Caluwe voorgestelde schuifknoppenmodel (De Caluwe, 2009 en zie ook 1.2.3.). De kinderen kennen de verschillende variëteiten van het Nederlands en verschuiven hun knoppen in de richting van de standaardtaal of in de richting van de tussentaal, afhankelijk van de situatie. Tijdens het spelen van het spel “Taboe”, bijvoorbeeld, schuiven de meeste kinderen een aantal knoppen in de richting van de standaardtaal (ze zeggen *je* in plaats van *ge*, ze spreken de *h-* uit,...). Die situationele veranderingen kunnen echter ook heel subtiel zijn en kunnen elkaar heel snel opvolgen in de tijd. Binnen de macro-

situatie “activiteit van de jeugdbeweging” zijn er een heleboel micro-situaties die steeds voor het verschuiven van een aantal knoppen zorgen. Zo zullen de schuifknoppen van een kind bijvoorbeeld in een andere positie staan wanneer het tegen een leider of leidster spreekt, dan wanneer het een ander kind aan het beledigen is.

De hoge tussentaalindexen van de kinderen voor alle situaties samen hebben aangetoond dat tussentaal de norm is in een informele situatie. De kinderen kennen echter andere variëteiten van het Nederlands en kunnen die imiteren om op die manier een bepaald effect te bekomen. De kinderen maken gebruik van wat Jaspers een asymmetrische gespreksstructuur noemt: het gebruik van een variëteit die in die bepaalde situatie niet thuishoort (Jaspers, 2006:272). Zo gebruikten de kinderen bijvoorbeeld het algemeen Nederlands in hun informele taalgebruik om grappig over te komen (kind S) of om ironie weer te geven (kind Q en kind A). Het dialect werd vooral gebruikt door jongens om een stoer imago te creëren. Een onderzoek naar die specifieke momenten in het taalgebruik van hedendaagse taalgebruikers waarin een asymmetrische gespreksstructuur optreedt, zou licht kunnen werpen op de motivering die schuilgaat achter het gebruik van standaardtaal, tussentaal en dialect.

De laatste vraag die we stelden, was of de kinderen een goed beeld hebben van hun eigen taalgebruik. Bij het contrasteren van het daadwerkelijke taalgebruik van de kinderen en het gerapporteerde taalgedrag, bleek vaak dat zowel de ouders als het kind zelf het taalgebruik van het kind verkeerd inschatten. Sommige ouders denken dat hun kind algemener spreekt dan het geval is en andere ouders gaan er dan weer van uit dat hun kind dialect spreekt, terwijl dat niet zo is. Ook de kinderen zelf schatten hun taalgebruik niet altijd goed in. Meer populariserende publicaties over tussentaal zouden de taalgebruiker bewust kunnen maken van het feit dat hij noch algemeen Nederlands, noch dialect spreekt. Bovendien zou een goede beschrijving van tussentaal de taalgebruiker erop kunnen wijzen dat ook tussentaal een taalstelsel is, met regels en grammatica, wat de taalonzekerheid van de Vlaamse taalgebruiker misschien wel zou doen afnemen.

Ten slotte willen we nog wijzen op één element dat ongetwijfeld als stof kan dienen voor later onderzoek. In deze scriptie hebben we kort onderzocht wat de invloed is van de taal die de kinderen thuis te horen krijgen op het taalgebruik van die kinderen. Interessant zou zijn om ook de talige omgeving in de jeugdbeweging eens van naderbij te bekijken. Welke taal spreken de leiders en leidsters tegen de kinderen en tegen elkaar? Welke taal spreken de andere kinderen en laten de kinderen zich beïnvloeden door elkaars taalgebruik? We zouden de jeugdbeweging kunnen beschouwen als een soort van micro-gemeenschap. De meeste kinderen zijn afkomstig uit de streek, dus binnen de gemeenschap is talige variatie vooral

situationeel en niet zozeer regionaal gebonden. Het zou dus interessant zijn de sociale structuur van die micro-gemeenschap te analyseren. Dat is precies wat volgens Eckert in de derde golf van variatiestudies gebeurt (Eckert, 2010). Terwijl men in de eerste twee golven onderzocht hoe de sociale omgeving weerspiegeld wordt in het taalgebruik van de verschillende taalgebruikers, probeert men in de derde golf na te gaan hoe taalgebruikers verschillende variëteiten van een taal gebruiken om zichzelf te profileren binnen de gemeenschap. Mogelijke onderzoeksvragen zouden dus kunnen zijn: Welke taal gebruiken de meer populaire kinderen? Nemen andere kinderen het taalgebruik van de populaire kinderen over? Hoe proberen kinderen zich talig te profileren in de groep?

Het micro-sociolinguïstisch onderzoek dat in deze scriptie gevoerd werd, is dus vooral relevant omdat het de weg naar heel wat verder onderzoek opent. Aangezien het onderscheid tussen standaardtaal en tussentaal op fonologisch vlak niet meer zo scherp is, kunnen we ons afvragen of misschien hetzelfde zal gebeuren op morfologisch, syntactisch en lexicaal vlak. En op welke manier zou dat kunnen gebeuren? Zullen de schuifknoppen vooral in de richting van de standaardtaal, of net in de richting van de tussentaal geschoven worden? Een onderzoek naar de verschillen in het tussentaalgebruik van kinderen en volwassenen zou een antwoord kunnen geven op die vraag. Indien het taalgebruik van de kinderen immers minder tussentalig is dan dat van volwassenen in dezelfde situatie, dan is het goed mogelijk dat de tussentaal naar de standaardtaal zal toegroeien.

Om de motivering achter het gebruik van de ene of de andere variëteit beter te kunnen vatten, is onderzoek nodig naar de (soms zeer kleine en subtiele) situationele verschuivingen in het taalgebruik. Het onderzoek heeft immers aangetoond dat het taalgebruik van de kinderen verandert wanneer de situatie verandert (hoe klein die verandering ook is). Onderzoek naar de sociale relaties binnen een bepaalde gemeenschap zou ook kunnen aantonen op welke manier taalgebruikers taalvariëteiten inzetten om zich binnen die gemeenschap op een bepaalde manier te profileren.

Ten slotte is er nood aan wetenschappelijke publicaties over tussentaal die het brede Vlaamse publiek bereiken. Een betere verspreiding van informatie over de taalsituatie in Vlaanderen zou immers heel wat misverstanden en onzekerheden bij de taalgebruiker doen verdwijnen.

Bibliografie

Auer, P. (2005): 'Europe's sociolinguistic unity, or: A typology of European dialect/standard constellations.' In: Delbeque N., J. van de Auwera & D. Geeraerts (ed.): *Perspectives on Variation. Sociolinguistic, Historical, Comparative*. Mouton de Gruyter, Berlijn/New York, p.7-37.

Axters, B. (2009): *Talige variatie in het Nederlands: kennis, perceptie en attitudes bij kleuters*. Onuitgegeven masterscriptie. Universiteit Gent.

Bayley, R. en C. Lucas (2007): *Sociolinguistic variation. Theories, methods, and applications*. University Press, Cambridge

Beheydt, L. (1983): *Kindertaalonderzoek. Een methodologisch handboek*. Cabey, Louvain-La-Neuve.

Boogaart, R. (2007): 'Conditionele constructies met moest(en) en mocht(en) in Belgisch-Nederlands en Nederlands-Nederlands'. In: *Neerlandistiek.nl* 07.05.

Debrabandere, F. (2005): 'Het ehech van de ABN-actie in Vlaanderen.' In: *Nederlands van nu* 53, p.27-31.

De Caluwe, J. (2009): 'Tussentaal wordt omgangstaal in Vlaanderen'. In: *Nederlandse Taalkunde* 14, p. 8-25.

De Ridder, F. (2007): *Vlaamse tussentaal op televisie: een analyse van het fictieve reportage-programma "In de gloria"*. Onuitgegeven masterscriptie. Universiteit Gent.

de Schutter, G. (1994): 'Voegwoordflexie en pronominale clitisering. Waarin Vlaams en Brabants (bijna) elkaars tegengestelden zijn.' In: *Taal en Tongval*, 46, p.108-131.

de Schutter, G. (1997): 'De imperatief in de moderne Nederlandse dialecten.' In: *Taal en Tongval*, 49, p.31-57.

De Vogelaer, G. (2008): *De Nederlandse en Friese subjectsmarkeerders: geografie, typologie en diachronie*. Koninklijke academie voor Nederlandse taal- en letterkunde, Gent.

- De Wulf, C. & J. Tældeman (2001): ‘Apocope en insertie van *-n* na sjwa in de zuidelijke Nederlandse dialecten: conditionering en geografie.’ In: *Taal en Tongval*, themanummer 14, p. 7-51.
- Geeraerts, D. (1993): ‘Postmoderne taalattitudes?’ In: *Streven*, 60(4), p.346-353.
- Geeraerts, D. (2001): ‘Een zondagspak? Het Nederlands in Vlaanderen: gedrag, beleid, attitudes.’ In: *Ons Erfdeel* 44(3), p.337-344.
- Goossens, J. (2000): ‘De toekomst van het Nederlands in Vlaanderen.’ In: *Ons Erfdeel* 43(1), p.2-12.
- Jaspers, J. (2001): ‘Het Vlaamse stigma. Over tussentaal en normativiteit.’ In: *Taal en Tongval* 53, p.129-153.
- Jaspers, J. (2006): ‘Marokkaanse jongens en het Algemeen Nederlands. Substandaardisering als sociale onderhandeling.’ In: *Nederlandse Taalkunde* 11(3), p. 258-285.
- Kloots, H. (2007): ‘“Allee, wat was het weer?” Het tussenwerpsel “allee” in spontaan gesproken Standaardnederlands’. In: *Over Taal* 46(1), p. 17-19.
- Lemahieu, G. (2008): *Tussentaal in spontane conversaties van Vlaamse jongvolwassenen (18- tot 24-jarigen)*. Onuitgegeven masterscriptie. Universiteit Gent.
- Lievevrouw-Coopman, L. (1974): *Gents woordenboek*. Broers, Gent.
- Teirlinck, I. S. (1908-1922): *Zuid-Oostvlaandersch Idioticon*. Siffer, Gent.
- Prisma = Martin, W. & W. Smedts (2009): *Prisma handwoordenboek Nederlands*. Prisma woordenboeken en taaluitgaven, Houten.
- Rogers, S. (1976): *They don't speak our language: essays on the language world of children and adolescents*. Arnold, Londen
- Romaine, S. (1984): *The Language of Children and Adolescents. The acquisition of Communicative Competence*. Basil Blackwell Publisher Ltd, Oxford.

Rys, K. & J. Taeldeman (2007): 'Fonologische ingrediënten van Vlaamse tussentaal.' In: Sandra, D., R. Rymenans, P. Cuvelier & P. Van Petegem (red.): *Tussen taal, spelling en onderwijs. Essays bij het emeritaat van Frans Daems*. Academia Press, Gent, p. 1-9.

Taeldeman, J. (1993): 'Welk Nederlands voor Vlamingen?' In: De Grauwe, L. en J. De Vos (reds.), *Van sneeuwpoppen tot tasmuurtje, aspecten van de Nederlandse taal- en literatuurstudie*, Spieghel Historiae, 33, p. 9-28.

Taeldeman, J. (2008): 'Zich stabiliserende grammaticale kenmerken in Vlaamse tussentaal.' In: *Taal en Tongval* 60, p. 26-50.

Vandekerckhove, R. & J. Nobels (2010): 'Code eclecticism: Linguistic variation and code alternation in the chat language of Flemish teenagers'. In: *Journal of Sociolinguistics* 14(5), p.657-677.

Van Istendael, G. (1989): *Het Belgisch labyrint, of de schoonheid der wanstaltigheid*. De Arbeiderspers, Amsterdam.

Van Dale = Den Boon, T., D. Geeraerts & N. Van der Sijs (2005): *Van Dale Groot woordenboek der Nederlandse taal*. Veertiende herziene uitgave, Van Dale Lexicografie, Utrecht.

Van Gijssel, S., D. Spielman & D. Geeraerts (2008): 'Style shifting in commercials.' In: *Journal of Pragmatics* 40, p. 205-226.

Willemys, R. & W. Vandebussche (2007): 'Taalverachters en Taalverkrachters? Sociolinguïsten op de beklagdenbank.' In: Sandra, D., R. Ryemans & P. Van Petegem (red.), *Tussen taal, spelling en onderwijs. Essays bij het emeritaat van Frans Daems*, Academia Press, Gent, p.23-34.

Digitale bronnen

Auman (2009): *En op de zevende dag was er tussentaal. Een onderzoek naar het gebruik van de Nederlandse standaardtaal, Vlaamse tussentaal en codewisseling in De zevende dag*. Onuitgegeven masterscriptie. Universiteit Gent. On-line geconsulteerd: <http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/413/968/RUG01-001413968_2010_0001_AC.pdf>

e- ANS (Algemeen Nederlandse Spraakkunst): <<http://www.let.ru.nl/ans/e-ans/>>

Eckert, P. (2010): 'Three Waves of Variation Study: The emergence of meaning in the study of variation'. <<http://www.stanford.edu/~eckert/PDF/ThreeWavesofVariation.pdf>>

Bijlagen

Bijlage 1: Vragenlijst voor de ouders

Bijlage 2: Talige profielen van de kinderen

Bijlage 3: Transcripties